

Könyvtár- és információtudomány

Általános kérdések

184/2010

HJØRLAND, Birger: The foundation of the concept of relevance. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 61. (2010) 2., p. [217]-237.

A relevancia fogalmának megalapozása

Információkeresés; Informatika; Relevancia; Terminológia

1975-ben Tefko Saracevic kinyilvánította, hogy a relevancia legalapvetőbb megközelítése a „tárgyi ismeret” szempontjából indul ki. A cikk a relevancia különböző megközelítései (rendszer-, használószempontú) mögött rejlő feltételezéseket vizsgálja, és újraértelmezi ezeket a szempontokat. Megállapítja, hogy Saracevic 1975-ös legalapvetőbb megközelítését azóta (néhány kivételtől eltekintve) még nem tették vizsgálat tárgyává. Az információkeresés és az információtudomány területén a relevancia taglalását más, kevésbé gyümölcsöző feltételezések uralják. Sok szerző foglalkozott újól a relevancia fogalmával az információtudományon belül, de nem a „tárgyi ismeret” szempontjából, a legfontosabb elméleti feltételezésekkel tehát nem foglalkoztak megfelelően. Manapság is ugyanolyan sürgős, mint 1975-ben volt, hogy a relevan-

cia „tárgyi ismeret”-szempontú megközelítése (amelyet episztemológiai megközelítésnek is neveznek) megtörténjen. A relevancia fogalmát, mint más lényeges fogalmakat, befolyásolja az információtudomány átfogó, például kognitív és doménelemző megközelítése. Manapság az információtudomány társadalmi paradigmája érvényesül trendként. A cikk ilyen társadalmi megközelítésben értelmezi a relevancia fogalmát.

(Autoref.)

185/2010

LLOYD, Annemaree: Framing information literacy as information practice : site ontology and practice theory. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 66. (2010) 2., p. 245-258.

Az információs műveltség értelmezése információs gyakorlatként. Szervezeti ontológiák és tevékenység-elmélet

Használati szokások; Információs szervezés; Informatika

Az információs műveltségre ma már úgy tekintünk mint információs gyakorlatra, amely segít eligazodni a szociális és technológiai környezetben, amennyiben hozzásegít bennünket az információ közlési módjainak megismeréséhez, és láttatja ezek felépítését. A könyvtár- és információtudomány terén azonban háttérbe szorulnak az említett szociokulturális elemek, ott elsősorban a készségek számítanak. Bár a téma divatos manapság, még mindig hiányzik az elméleti keret az információs gyakorlat tágabb kontextusának leírására.

A szerző írásának célja, hogy Ted Schatzki módszerének felhasználásával pótolja ezt a mulasztást. Schatzki szervezeti ontológiájában (*site ontology*) a tevékenységnek központi szerep jut a társadalom életében, és amint ez a gondolat a tér determináltságával (*agenetic realism*) ötvöződik, kellő figyelem kíséri a kérdés társadalmi vonatkozásait. A szervezeti ontológia a világ valóságáról formált elképzeléseink összességét

jelent, ami az elmélet kidolgozója szerint a társadalmi lét térbeli, időbeli és teleologikus jellemzőiből tevődik össze. Schatzki előnyben részesíti a szervezett kollektív emberi tevékenységet, és a testet a gyakorlat részének, annak reprezentációjaként látja; valamint hangsúlyozza, hogy az információt kontextualizálni kell, hiszen csak úgy tud hatni, ha gyakorlattá lesz – anyagi és kulturális téren fedi fel viszonyainak jellegét (*agentic reality*).

A cikk szerzője gyakorlaton az emberi tevékenységek szervezett kapcsolatát érti, amely révén megértés támad a szereplők között. A folyamat társadalmi területen zajlik, ezért ontológiai jellegű, mert ami irányítja ezt a gyakorlatot, ahogyan felfogjuk vagy használjuk, mindez a társadalmi élet részeként jön létre. Reckwitz véleményét elfogadva ez az elmélet annyiban különbözik a klasszikus társadalomelméletektől, hogy nem az érdekekben (*homo economicus*), vagy kollektív értékekben és normákban gondolkodik (*homo sociologicus*), amikor a társas ösztönöket vizsgálja, hanem a tudás szimbolikus szerkezetének feltárásában. A tudás ennek fényében Schatzki szerint diskurzusokkal, más gyakorlatokkal, különleges eszközökkel szorosan összefüggő valami. Mivel a gyakorlatoknak társadalmi, történeti és politikai íve van, ezért hely-, idő- és kontextusfüggőek. Egy-egy gyakorlat értelmét ezeken túl az emberek közötti interakciók (is) formálják.

Az utóbbi néhány évben az információs gyakorlat vizsgálatok egyre inkább a közösségi viselkedés került a figyelem középpontjába a könyvtár- és információtudomány terén is: hogyan végzik egyes közösségek információval kapcsolatos munkájukat, hogyan használják és osztják meg az információt munkájuk során és identitásuk kialakításakor stb. Ha a tanulás folyamatát nézzük, ott elsősorban a kompetenciák átadását, míg a munkában mindazon integratív gyakorlatok hálózatát jelenti, ami az informálódáshoz kell. Vagyis az információs gyakorlat nem pusztán a tudásról való információszerzés egyetlen útját jelenti, de megszerzésének sokféle lehetséges útját összegzi. Folyamatának megér-

téséhez tudnunk kell, hogyan alakul a gyakorlat, aktiválódik a térben, azon belüli kapcsolódásokban. Benne foglaltatik a tudás, az emberek és a létrejövő tárgyasult eredmény.

Hogy a kérdés ilyesfajta elméleti behatárolása mennyire fogja segíteni a gyakorlat hatékonyabbá válását – ez a jövő igazi kérdése.

(Vasbányai Ferenc)

Kutatás

186/2010

NOLIN, Jan – ÅSTRÖM, Fredrik: Turning weakness into strength : strategies for future LIS. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 66. (2010) 1., p. 7-27.

Hátrányból előny: a jövőbeni könyvtár- és információ-tudományi kutatások stratégiája

Informatika; Könyvtártudományi kutatás

A könyvtár- és információ-tudományra úgy tekintenek, mint egy széttagolt, válságban lévő tudományterületre, amely növekvő versenyben van más területekkel, és amelyből hiányoznak az elméleti kutatások. A cikk egy olyan stratégiát vázol fel, melyben a látszólagos hátrányból előny formálható. A szöveg főként a metateoretikus és tudományszervezési szakirodalomra vonatkozó hivatkozásokra épül. Tíz problémát különít el és mutat be kutatási területként annak érdekében, hogy használható stratégiát nyújtson a jövőre nézve. Míg általában az erős tudományág ideális tulajdonságai felé tartó konvergens mozgás javasolt a széttagoltság ellen, a szerzők itt erős konvergens mozgást javasolnak, ami éppen a tudományterület széttagolt jellegét használja ki. A tudományterület összetettsége, amit általában hátránynak tekintenek, stratégiai forrásként is felfogható.

(Autoref.)

187/2010

URQUHART, Christine – YEOMAN, Alison: Information behaviour of women : theoretical perspectives on gender. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 66. (2010) 1., p. 113-139.

A nők információs viselkedése: elméleti megközelítés

Használati szokások; Könyvtártudományi kutatás; Nőolvasó

A cikk azt vizsgálja, vajon szükséges-e figyelembe venni a nemi különbségeket az információs viselkedés kutatása során, és ha igen, akkor hogyan. A vizsgálat során a metasztézis módszerét alkalmazták. Egy előzetes rendszer készült a nők információs viselkedésével foglalkozó kutatások osztályozására, a feminista és az információs viselkedési kutatások főbb témáinak felhasználásával. Minden egyes kategórián belül összehasonlították és szembeállították a tanulmányokat, hogy meghatározzák a hasonló, illetve eltérő témákat. Ezután a különböző kategóriákból származó témákat vetették össze, hogy létrehozzák az alapvető fogalmakat. Az osztályozás a legtöbb tanulmánynál jól működik, eltekintve néhány, az egészségügyi információ használatával, a kockázat-kommunikációval és a döntéshozattal foglalkozó esettől. A metasztézis jelzi az olyan fogalmak jelentőségét, mint a szituáció (hálózat), közvetítők (csomópontok) és kapcsolódó viselkedés. A nemhez kapcsolódó – vagy inkább annak tulajdonított – attitűdök, mint például a másokkal való törődés, valószínűleg éppoly fontos tényezői az információs viselkedésnek, mint a biológiai nem. A metasztézis egy legfelső szintű szintézis, mivel a tanulmányok száma nem tett lehetővé részletesebb megközelítést. Néhány magas színvonalú kutatás további metasztézise szükséges volna az eredmények igazolásához. A szintézis az információs viselkedésnek egy új megközelítést kínálja, az egyéni információkereső helyett az információhasználók hálózata felől. A szintézis összekapcsol néhány feminista kutatási témát az információs

viselkedési kutatással, és az eredmények nem lehetnek közömbösek az általános információs viselkedési kutatás számára sem.

(Autoref.)

Tudománymetria, bibliometria

188/2010

BORDONS, María – SANCHO Rosa, [et al.]: Perfil de actividad científica de las universidades españolas en cuatro áreas temáticas : un enfoque multifactorial. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 1., p. 9-33.

Res. angol nyelven

A spanyol egyetemek tudományos tevékenységének jellemzői négy szakterületen. Töbdtényezős elemzés

Bibliometria; Felsőoktatási intézmény

Az egyetemek tevékenységének elemzéséhez, értékeléséhez számos, különböző típusú mutatót érdemes felhasználni. Jellemzők:

- az egyetem működési területének (régió, tartomány) fejlettsége: GDP az EU átlaghoz viszonyítva, az ipar K+F kiadásainak százalékos aránya, az iparban foglalkoztatott lakosság aránya.
- az egyetem oktatási tevékenysége: az oktatók száma, összetétele, a hallgatói létszám, és az oktatott szakterületek aránya; az egyetem jellege (állami vagy magán) és kora.

Az összes többi mutató bibliometriai jellegű. Ezek közé tartoznak:

- a tudományos tevékenység mennyiségi mutatói: a publikációk száma az egyes adatbázisokban és arányuk az országos terméshez viszonyítva;
- a szakosodás mutatói, azaz az egyes szakterületek publikációinak mennyisége és arányai;
- hatásmutatók (az idézett, hivatkozott publi-

kációk száma és aránya, a számított impaktfaktor);

- a tudományos együttműködés mutatója: a hazai és nemzetközi együttműködéssel készült publikációk aránya, és végül
- az egyetem-ipar „átjárás” mutatója: az ipari szektor és az egyetem együttműködésével kapcsolatos publikációk aránya.

A hetvennégy spanyol egyetem fenti mutatókat használó vizsgálata négy szakterületre (kémia, mérnöki tudományok, társadalomtudományok, humán tudományok) terjedt ki. Módszertani megállapításai közül figyelemre méltó, hogy a négy különböző megközelítésű mutató kölcsönhatásban van egymással, továbbá, hogy az igazán megbízható eredményekhez a bibliometriai mutatókat nem elégséges a folyóiratcikkekre alapozni, szükséges lenne a szabadalmak, illetve a könyvek, monográfiák számításba vétele is.

(Mohor Jenő)

189/2010

HENDRIX, Dean: Relationships between Association of Research Libraries (ARL) statistics and bibliometric indicators : a principal components analysis. – Bibliogr. jegyzetekben In: College & research libraries. – 71. (2010) 1., p. 32-41.

A Tudományos Könyvtárak Szövetségének (ARL) statisztikai adatai és a bibliometriai mérőszámok közötti viszonyok: a meghatározó komponensek elemzése

Bibliometria; Felmérés; Normatívák, mutatószámok; Tudományos és szakkönyvtárak

A tanulmány a Tudományos Könyvtárak Szövetsége (Association of Research Libraries, ARL) tagintézményeinek 2005. és 2006. évi web of science-beli bibliometriai adatait és az ezeknek megfelelő ARL statisztikai adatokat elemezte, hogy összefüggéseket keressen a két adatkészlet mérőszámai között. A meghatározó komponenseket vizsgáló elemzés, mely 103 egyetem adatait tartalmazta 36 változóra bontva, egyértelmű összefüggést mutatott ki a nagyságrendtől függő

változók – mint az intézmény mérete, a könyvtár mérőszámai, valamint a cikkek és hivatkozások együttes száma – között. Ellenben a könyvtárak azon mérőszámai, melyek nem függenek a mérettől, sem pozitív, sem negatív összefüggést nem mutattak a bibliometriai mérőszámokkal. Alaposabb kvantitatív vizsgálatok szükségesek ahhoz, hogy hitelesen értékelhető legyen a felsőoktatási könyvtáraknak a tudományos publikációkra való befolyása.

(Autoref.)

190/2010

LARIVIÈRE, Vincent – GINGRAS, Yves: The impact factor's Matthew Effect : a natural experiment in bibliometrics. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 61. (2010) 2., p. [424]-427.

Máté-effektus az impakt faktor területén. Egy természetes kísérlet a bibliometriában

Bibliometria; Hivatkozásmutató; Publikálás -tudományos kiadványoké

Amióta Robert K. Merton publikálta elméletét arról, hogyan érvényesülnek a kumulatív előnyök (az ún. Máté-effektus) a tudomány területén, számos empirikus vizsgálat kísérelte megmérni ennek jelenlétét az egyes publikációk, kutatók, intézmények és országok szintjén. Ezek a vizsgálatok azonban ritkán vették szemügyre az egyes publikációk vagy kutatók belső, lényegi „minőségét” – azt tudniillik, hogy a „jobb” publikációk vagy kutatók (akárhogy is értendő ez) magasabb idézettségi arányt érhetnek el, mivel ők valóban jobb minőséget nyújtanak. A publikációk belső értékét egy eredeti módszerrel ellenőrizve – olyan tanulmányokat vizsgáltak, amelyeket párhuzamosan több, eltérő impakt faktorral rendelkező folyóiratban is közreadtak – a cikk azt mutatja be, hogy az idézettségre igen erős hatása van annak, hogy melyik folyóiratban adják közre az illető publikációt. A magas impakttal rendelkező folyóiratokra a többszöri

publikálás esetén átlagosan kétszer annyian hivatkoznak, mint ugyanarra a közleményre egy alacsonyabb impakttal rendelkező folyóiratban. A tanulmány belső értéke tehát nem az egyetlen tényező, amely miatt egy bizonyos tanulmányt idéznek vagy sem. Létezik egy bizonyos Máté-effektus, amely a folyóiratokhoz kapcsolódik, és ez ott publikált közleményeknek egy hozzáadott értéket biztosít belső minőségükön túlmenően.

(Autoref.)

191/2010

MACROBERTS M.H. – MACROBERTS, B.R.: Problems of citation analysis : a study of uncited and seldom-cited influences. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 61. (2010) 1., p. [1]-12.

A hivatkozéselemzés problémái: a nem és a ritkán hivatkozott publikációk vizsgálata

Felmérés; Hivatkozás; Publikálás -tudományos kiadványoké

Ahhoz, hogy meghatározzuk egy tudományos publikáció elkészítését befolyásoló hatásokat, ismernünk kell a publikáció tartalmát. Biogeográfiai témájú publikációk vizsgálata során kiderült, hogy az őket ért hatások legnagyobb részét nem tükrözik a hivatkozások, bizonyos típusú, befolyással bíró cikkek hivatkoznak, míg más típusúakra nem, ugyanakkor a nem illetve ritkán hivatkozott műveket sokszor felhasználják. Az értékelő hivatkozéselemzésnek tehát számításba kell vennie a nem hivatkozott forrásokat.

(Autoref.)

Információszerzés (information management)

Lásd 269

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

192/2010

CREASER, Claire: Open access to research outputs : institutional policies and researchers' views : results from two complementary surveys. – Bibliogr. In: New review of academic librarianship. – 16. (2010) 1., p. 4-25.

A nyílt hozzáférés hatása a publikációk számára - a felsőoktatási intézmények és a kutatók nézőpontjai: két felmérés eredményei

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Hozzáférhetőség; Kutató -mint olvasó; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A cikk két 2008-ban készült felmérés eredményeit tárgyalja, amelyek egy nagyobb projekt részeként vizsgálták a nyílt hozzáférés hatásait és jelentőségét a publikációk számára Nagy-Britanniában. A felsőoktatásban dolgozó könyvtárosokkal készített felmérés alapján vetették egybe az intézmény szempontjait a kutatók véleményével és gyakorlatával. A kutatók általában nem voltak tisztában saját intézményüknek a nyílt hozzáféréssel kapcsolatos szabályzatával, illetve azzal, hogy rendelkeznek-e intézményi repozitóriummal. A cikk a publikációk nyílt hozzáférését alátámasztó és ellenző érveket, és a nyílt hozzáférésű anyagok kutatási forrásként betöltött szerepét vizsgálja. A felmérésből kiderül, hogy sok kutató fenntartásokkal kezeli a nyílt hozzáférésű publikációkat, mind szerzőként, mind felhasználóként, és ehhez társul némi tájékozatlanság a nyílt hozzáféréssel és az intézményi repozitóriumokkal kapcsolatban. Mindez arra enged következtetni, hogy bizonyos fokú szemléletváltozásra lenne szükség, tekintettel arra, hogy az intézmények a kutatások érté-

kelhetősége céljából építik a repozitóriumokat, és a támogatók is mindinkább megkövetelik az általuk finanszírozott kutatás eredményeinek nyílt hozzáférését.

(Autoref.)

Lásd még 275

Nemzeti könyvtárügy

193/2010

BASOV, Sergej Aleksandrovič: Biblioteka v kontekste civilizacii i kul'tury. – Bibliogr. 17 tétel In: Bibliote-kovedenie. – (2010) 1., p. 25-32.

A könyvtár a civilizáció és a kultúra kontextusában

Feladatkör; Könyvtárpolitika; Társadalmi követelmények

A mai Oroszországot a társadalmi egyenlőtlenségek jellemzik, az ország ismét az átalakulás korát éli, igyekszik megtalálni az új évezredben szükséges fejlődési irányt. Ilyen feltételek mellett érdemes a könyvtárat a filozófiai kategóriákon keresztül vizsgálni.

Az alapkérdés, hogy a könyvtár belső természeténél fogva hová sorolható: civilizációs vagy kulturális jelenség? Ha a civilizációt – egyszerűsítve – a tudományos-műszaki haladással azonosítjuk, akkor vele szembeállítható a társadalom szellemi élete, a kultúra. Míg a civilizáció fő kérdése a *hogyan*, a kultúráé a *miért*, a civilizáció célja, hogy jobbat tegyünk magunknak, a kultúráé, hogy jobbá tegyük magunkat. Civilizációs jelenségnek tekintünk mindent, ami a társadalmi lét megvalósításának módja, kulturális jelenségnek pedig mindazt, ami az emberi lét értelmét kutatja. Ebből kiindulva a könyvtár

bizonyos igények kielégítésének módja, az információs társadalom fejlesztésének egyik alapintézménye. Saját értékei nincsenek, fő feladata az információs igények kielégítése. A legfontosabb érték az információ, a dokumentális kommunikációval foglalkozó intézmények alapelve a korlátlan hozzáférés megteremtése. Ezt a nézetet tükrözi a *Szakmai etikai kódex* is, ezért az orosz könyvtáros fő feladatának az információszolgáltatást tekinti.

A fogyasztói társadalom ideológiája elérte Oroszországot is, a könyvtárosok erre már az 1990-es években marketingkonceptiók kidolgozásával válaszoltak. A 2000-es évekre a könyvtár a szolgáltatás szintig jutott, az értékmérő az igények kielégítésének szintje lett; a könyvtárnak már nincs joga ahhoz, hogy aktívan befolyásolja a személyiség kulturális, műveltségi, emberi potenciálját. Van bizonyos törvényszerűség abban, hogy a posztszovjet könyvtárügy az olvasóban a felhasználót látta. A kulturális intézményekre a legnagyobb hatást az állam gyakorolja, kezében tartva a jogi, pénzügyi forrásokat, a kultúra közvetítőit. Az utóbbi években azonban az állam igyekszik megszabadulni társadalmi kötelezettségeitől, fokozatosan áthelyezve azokat a piaci mechanizmusokra és a fizetőképes keresletre.

A könyvtárak előtt két feladatcsoport áll: a társadalom egészének fejlesztésével kapcsolatos és az egyes személyektől származó feladatok; meg kell különböztetni az egyes embereknek nyújtott szolgáltatásokat és a könyvtári rendszer által a társadalom egészének létrehozott közjavakat. A posztszovjet könyvtártudományban és gyakorlatban két, világnézeti szinten ütköző rendszer áll szemben egymással: a technokrata és a humanista ideológia. Ha a könyvtár fő feladata az állományalakítás és az olvasók kiszolgálása, mindkettőben felfedezhető az ideológiai „harc”: az állomány annak a közösségnek a kultúráját tükrözi, amelyben a könyvtár működik, a szolgáltatás pedig a dokumentumok elérhetővé tételének, az interperszonális és csoportos kommunikációnak a szervezéséből áll. A szolgáltatási folyamat belső ellentmondása: míg a dokumentumszolgáltatás idejét nullára (minimálisra) kell

csökkenteni, a szociokulturális tevékenységre fordított időnek a végtelen felé kell haladnia.

Összegezve: a könyvtár két, egymástól elszakíthatatlan jellemzője a civilizáció és a szociokultúra. A civilizációs összetevő a dokumentált „emberi emlékezet” időbeni és térbeni haladását, az olvasók információs igényeinek kiszolgálását tükrözi, a szociokulturális összetevő pedig a könyvtári tevékenység egészének értelmét adja, irányítva ezzel a civilizációs összetevőt. Az értelem egyaránt lehet technokrata és humanista jellegű. A könyvtárak hatása az emberek és a társadalom élettevékenységére nemcsak humanista-fejlesztő lehet, hanem technokrata-romboló is. Oroszországban a könyvtárpolitika még nem állapotodott meg abban, korszerűsítésének ellentmondásmentes alapjaihoz melyik világnézethez ad elsőbbséget.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

194/2010

BOUGHEY, Alan – COOPER, Mike: Public libraries : political vision versus public demand?. – Bibliogr. In: *Aslib proceedings*. – 62. (2010) 2., p. 175-201.

Brit közkönyvtárak: szemben áll-e a politikai vízió az állampolgári igényekkel?

Felmérés; Igény; Könyvtárhasználat; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár

Az 1990-es évek második felétől az Egyesült Királyság közkönyvtárai soha nem látott kormányzati figyelmet kaptak. A cikk áttekinti azokat az országos programokat, amelyekeken keresztül megragadható a közkönyvtárak társadalmi szerepéről kialakított központi elképzelés, majd arra keresi a választ, hogy vajon ez összhangban van-e a használók által támasztott igényekkel. Míg az 1964-es ágazati törvény csupán annyit tartalmazott, hogy az önkormányzatoknak „átfogó és hatékony” szolgáltatást kell nyújtaniuk könyvtári és múzeumi területen, addig az 1990-es évek második felétől igen látványos projektek indultak. A *Framework for the Future* címen

közzétett stratégiában lefektették a közkönyvtári szolgáltatások legfontosabb céljait. A Best Value (legnagyobb érték) a közkönyvtári hatékonyság növelését célzó minőségellenőrzési fejlesztés volt, amelyhez kidolgozták a közkönyvtári szolgáltatási normákat és a teljesítménymutatókat is. 2000-ben felállt a közkönyvtári fejlesztésekért is felelős *Múzeumok, Könyvtárak és Levéltárak Tanácsa* (Museums, Libraries and Archives Council), amely a régióként működő regionális ügynökségekkel együtt végzi a tervezést és az irányítást. A fejlesztések sikerét mutatja a látogatók számának, a könyvtárakra fordított anyagi források nagyságának, a vásárolt könyvek mennyiségének és a nyitvatartási órák számának emelkedése.

Jelen kutatásban a kormányzati elképzeléseket az elérni kívánt célok és eredmények tükrében vázolták fel. A célokat a stratégiai dokumentumok, a közkönyvtári szolgáltatások mutatói és a könyvtárak számára kidolgozott teljesítménymutatók alapján határozták meg. Ezek azok a csatornák, amelyeken keresztül a kormányzat kapcsolatban van a könyvtárakkal, és amelyekkel az elvárásait közvetítheti. Az elvárások három csoportba sorolhatók: 1) a könyvtárak működése illeszkedjen a kultúra, az oktatás és a szabadidős tevékenységek stratégiájába, 2) vállaljanak fel különféle szerepeket (pl. ne csak könyvkölcsönző helyekként funkcionáljanak), 3) A könyvtárak úgy működjenek, hogy szolgáltatásaikkal a használók is elégedettek legyenek.

A használói igények azonosításának elsőszámú forrása a közkönyvtári felhasználói felmérés volt, amely országos ugyan, de nagy hátránya, hogy csak a könyvtárlátogatókat, és az aktuálisan létező szolgáltatásokat méri, és nem a potenciális igényeket. Levonható azonban néhány általános következtetés. A legtöbb válaszadó a kölcsönzést vette igénybe a szolgáltatások közül. A legtöbb könyvet kölcsönöztek. Alig több mint egyharmaduk használta a rendelkezésre álló információtechnológiai eszközöket. Ez az elvárások fontos eleme, jóllehet a hagyományos szolgáltatások jelentős túlsúlyban vannak. Ez igaz az egyéb szolgáltatásokra is: elvárják,

hogy legyenek, de nem jelentős a használatuk a könyvkölcsönzéshez viszonyítva.

Összességében azt állapították meg, hogy a kormányzati elképzelések és a használói igények között nincsenek alapvető különbségek, csak hangsúlybeli eltérések. Például a használók nem igénylik olyan mértékben az összekapcsolt informatikai szolgáltatásokat, mint amennyire az a központi elképzelésekben benne van, ugyanakkor szeretnének kellemes környezetben könyvet kölcsönözni. A nagy vonalakban tapasztalható összhang a könyvtárak funkciójáról sokkal inkább köszönhető annak, hogy a vita meglehetősen az általános elképzelések szintjén zajlott, mint a gondos tervezésnek és a mélyreható konzultációknak.

(Tóth Máté)

195/2010

JOHNSON, Catherine A. – YADAMSUREN, Borchuulun: Libraries in transition : how librarians in Mongolia are re-visioning the role of libraries in the new democracy, a case study In: The international information & library review. – 42. (2010) 1., p. 1-7.

Könyvtárak a rendszerváltás után: hogyan látják a könyvtárak helyzetét a mongol könyvtárosok az új demokráciában? Esettanulmány

Felmérés; Könyvtárpolitika; Könyvtárügy; Társadalmi követelmények

A tanulmány arról a vizsgálatról számol be, melyet annak feltárására végeztek, hogy milyen hatást gyakorolt az átmenet a könyvtárosoknak a mongol társadalomban betöltött szerepéről vallott felfogására. A szerzők egy mongol anyanyelvű tolmács segítségével tíz könyvtárost kérdeztek meg 2006 nyarán Ulánbátorban. Az eredmények azt mutatták, hogy a könyvtárak már lassan kilábaltak az átmeneti időszak nehézségeiből, amely erodálta a könyvtárak szerepét, a könyvtári szolgáltatások és az olvasótábor hanyatlását eredményezte, jelentős mértékben csökkentette a költségvetési kereteket, és több száz könyvtár

bezárásához vezetett. A szocialista korszaktól eltérően jelenleg a mongol könyvtárosoknak az a véleménye, hogy a könyvtáraknak tekintetbe kell venniük a használók igényeit, proaktív információs szolgáltatásokat kell biztosítaniuk, és az egyéneket kell segíteniük személyes céljaik elérésében. A nyújtandó szolgáltatások legfőbb akadálya szerintük a pénzügyi források hiánya, a kormány nem megfelelő könyvtárpolitikája és a költségvetés központosítása. A könyvtárosok már annyira magukévá tették a gazdasági átmenet során kialakult attitűdöket, hogy szakmai vitáikban is megjelentek a piactudomány kifejezései.

(Autoref.)

196/2010

ŠRAJBERG, Ā. L.: Sostoānie otkrytogo dostupa na bibliotečno-informacionnom prostranstve Rossii i SNG In: Naučnye i tehničeskije biblioteki. – (2009) 11. : ill., p. 29-38.

A nyílt hozzáférés helyzete Oroszország és a FÁK-tagországok könyvtári-információs terében

Együtműködés -belföldi; Együtműködés -nemzetközi; Elektronikus könyvtár; Elektronikus publikáció; Hozzáférhetőség; Megőrzés

A kommunikációs infrastruktúra és az elektronikus források rohamos fejlődése, az intenzíven bővülő elektronikus könyvtárak ellenére Oroszországban kevés a saját nyílt hozzáférésű rendszer, a FÁK-tagországokban még kevesebb. A 2008. és 2009. évi konferenciákon elhangzottak alapján az élenjárók a következők:

– Az Oroszországi Tudományos Akadémia *A kutatási eredmények nyílt elérhetősége* programja. Az Akadémia társadalomtudományi részlegéből 21 intézet 21 archívumát tartalmazza. Egyik legismertebb a Központi Gazdasági–Matematikai Intézetben kifejlesztett *Socionet* rendszer, amely személyes eszközöket kínál az elektronikus publikáláshoz (<http://socionet.ru>). Erre épül az Akadémia Szibériai Részlegé-

ben működő *Hálózati innovációs infrastruktúra* (<http://sinin.nsc.ru>) projekt, amelyben az innovációs tevékenységet folytató munkatársak számára online munkahelyeket hoztak létre.

- A Moszkvai Állami Lomonoszov Egyetem Kémiai Karának nyílt archívumai. A *Chemnet* (www.chem.msu.ru) portálon tananyagok, négy folyóirat cikkei és konferencia-előadások érhetők el.
- Az Uráli Állami Gorkij Egyetemen 2001-ben kezdődtek a digitalizálási munkák, 2005-ben helyezték üzembe a *DSpace* szoftver orosz változatát, 2008-tól az 1322 tételt tartalmazó nyílt archívum az innovációs oktatási program része. Az archívumban elérhető 212 folyóirat 94%-a angol nyelvű, a többi orosz.
- Említést érdemelnek még a Krasznojarszki, a Cseljabinszki, a Tomszki a Szentpétervári Állami Egyetem, a Moszkvai és a Szentpétervári Állami Műszaki Egyetem nyílt hozzáférésű archívumai.

Az Orosz Föderáció Állami Levéltárában (www.garf.ru) megkezdődött az állományok megnyitása az interneten. Sokan várják a hatalmas mennyiségű értékes anyagot (köztük több mint 1 millió történelmi dokumentumot az 1917 előtti Oroszországból, több mint 3 milliót a Szovjetunióról, a fehér mozgalomról, az orosz emigrációból). Az Oroszországi Állami Tudományos–Műszaki Levéltárban (www.zgand.ru) is több forrás vált elérhetővé, köztük az űrkutatással és a repüléssel, az űrtechnikával foglalkozó – sok eddig titkos minősítésű – dokumentum (a több mint 300 ezres állománynak egyelőre csak egy része digitalizált). Hasonló úton jár a többi levéltár is, közülük a Honvédelmi Minisztériumban a 2. világháború alatt meghaltak vagy eltűntek dokumentumainak nyílt hozzáféréstétele jelentős.

A fentiekben nem említett egyetemi könyvtárak elsősorban elektronikus katalógusokat, könyvtárakat és közös rendszereket fejlesztenek. Sok helyen a tudományos jelentőségű dokumentumokat térítés ellenében szolgáltatják, ami nem felel meg a nyílt hozzáférés követelményeinek. Ide sorolható a három nagy

könyvtár konzorciuma által működtetett *Nemzeti Elektronikus Könyvtár* (www.rusnet.hu), amely csak a tagoknak nyújt nyílt hozzáférést, vagy az Arbikon regionális könyvtári konzorcium stb. Az *Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtár* (Gosudarstvennâ publicnââ naučno-tehničeskaâ biblioteka = GPNTB Rossii) projektjei: a hazai tudományos-műszaki irodalom repozitóriumának létrehozása, az Oroszországi Tudományos-Műszaki Irodalom Közös Katalógusának fejlesztése, a szürke irodalom új, teljes szövegű állományának létrehozása a BIBKOM Központi Könyvtárellátó közreműködésével. A GPNTB nemzetközi tevékenysége is jelentős: az *International Library Information and Analytical Center* washingtoni nyílt portálján elérhetővé teszi az oroszországi könyvtárakban található, angol nyelvű tudományos-műszaki és egyéb információkat; együttműködik a British Library-vel és a német egyetemi könyvtárak szövetségével teljes szövegű tudományos-műszaki források előállításában és használatában. A FÁK-tagországok közül Ukrajnában, Üzbegisztánban, Kazahsztánban és Örményországban folynak említésre méltó munkák. A Belorusz Állami Egyetemen tesztelték a DSpace rendszert, a nyílt archívum a tananyagokból és a disszertációk autoreferátumaiból épül.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

Lásd még 268

Együttműködés

197/2010

DUPONT, Odile: Les réseaux français et européens de bibliothèques religieuses. – Bibliogr. lăbjegyzetben In: Bulletin des bibliothèques de France. – 55. (2010) 1., p. 54-57.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Az egyházi könyvtárak francia és európai hálózata

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Egyesület -könyvtári -nemzetközi; Egyházi könyvtár

Az utóbbi években erőteljesen fellendült a könyvtárak közötti együttműködés mind nemzeti, mind világviszonylatban. Hazai és külföldi hálózatok kapcsolódnak össze, hogy digitalizált és egyéb elektronikus kincseik özönét tárják a nyilvánosság elé, és a legkülönbélebb módon feltárt eszközökkel bírják az olvasókat ezeknek a minőségi információknak a használatára. Feldolgozás, feltárás, digitalizálás, rekatalogizálás, archiválás és sok egyéb szakmai feladat jellemzi mindegyik ilyen kezdeményezést, amelyekből ma már a legkisebb, kevés anyagi és emberi erőforrással rendelkező egyházi könyvtárak sem vonják ki magukat.

Franciaországban már a második világháború után történtek kezdeményezések arra, hogy a katolikus egyház égisze alá tartozó gyűjtemények között meginduljon valamilyen együttműködés. Ma már hálózatokban gondolkodunk. Franciaország ezért a nemzeti könyvtár szakmai irányításával és a külföldi kapcsolatok felhasználásával több specifikus hálózatot is üzemeltet. A *Rachel* hálózat a zsidó források egyetememes gyűjteménye. A *Valdo* (<http://reseau-valdo.fr>) az európai frankofon protestáns könyvtáraké. A *Párizsi Katolikus Intézet* (ICP) a Paul Ricoeur fond ortodox görög anyagát, illetve a dominikánus Saulchoir de la Province könyvtárának anyagát kívánja így közzé tenni.

A számos hasznos kezdeményezés közül ki kell emelni néhány igen jelentőset. Az 1957 óta működő *Francia Keresztény Könyvtárak Egyesületének* (ABCF) célkitűzése az, hogy hálózatuk mindenféle egyházi kultúrát, bibliai ismereteket, a gyakorlati és elméleti egyház tanait bemutató források dokumentációját tegye közkinccsé. Alapszabályukban erre vonatkozóan számos egyházfi gondolatait idézik, és ezek iránymutatásával alapítottak szervezeteket. A *SEBE* az egyik, amely az egyházi könyvtárak közötti szakmai segítséget szervezi meg, és nagy gondot fordít az Európán kívüli kontinenseken

folyó keresztény/katolikus munka segítésére. Napjainkban különösen az Afrikában született fiatalok számára alapított katolikus könyvtárakkal törődik sokat. Az *ABSR* az egyházi tudományok könyvtárainak egyesülete a teológiai és szaktudományos munkákat segíti kétévenként szervezett szakmai konferenciákkal, képzésekkel, előadásokkal, speciális könyvkiadással. Az ezekhez az egyesületekhez tartozó katolikus könyvtárak mindegyike ma már integrált könyvtári rendszerrel dolgozik, és jelenleg azon munkálkodnak, hogy olyan portált hozzanak létre, amely a legnagyobb rendek – dominikánusok, jezsuiták, ferencesek stb. – könyvtárainak anyagait adná közre. A 2010-ben megnyitandó hálózaton mindez a felsőoktatási katolikus könyvtárak metakatalógusában realizálódik majd, amely a németek *Virtueller Katalog Theologie und Kirche*-jéhez (<http://www.vthk.de>) lesz hasonló.

A már említett egyesületek az évtizedek során sokféle szervezeti változás, átalakítás után engedve az új világ új kihívásainak, 1999-ben életre hívták az európai teológiai könyvtárak egyesületeinek egyesületét, a *BETH*-et (<http://www.beth.be>), amely napjainkban 12 nemzeti egyesületet és 13 különleges vagy magánkönyvtárat tömörítő külföldi egyesületet foglal magában. Ezek között a magyarországi *EKE*, az Egyházi Könyvtárak Egyesülete is megtalálható. Nagy öröm, hogy nem csak az egyes egyházi könyvtárak, hanem egyesületeik és az őket összefogó *BETH* is egyre bővülő, gazdag információforrás a hálózaton.

(Pajor Enikő)

198/2010

KNOWLES, Jacqueline: Collaboration nation : the building of the Welsh Repository Network In: Program. – 44. (2010) 2., p. 98-108.

Együttműködő nemzet: a walesi archiválási hálózat

Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Megőrzés

A tanulmány a walesi archiválási hálózatot (*Welsh Repository Network*, WRN) mutatja be, amelyben innovatív munka folyik a digitális intézményi repozitóriumok hálózatának kiépítése során. A projektet a Felsőoktatási Könyvtárak Fóruma (*Welsh Higher Education Library Forum*, WHELFF) kezdeményezte, és tizenkét felsőoktatási intézmény vesz részt benne (www.wrn.aber.ac.uk). Első szakaszát az Egyesült Királyság *Joint Information Systems Committee Repositories and Preservation Programme*-ja finanszírozta jelentős összeggel. Kiépítését 2007-ben kezdték az alábbi elvek alapján:

- legyen minden walesi felsőoktatási intézményben egy olyan működő, nyílt hozzáférésű digitális repozitórium, amely a tanulás, oktatás, kutatás és irányítás integráns részét képezi,
- legyen egy nyílt szabványokon alapuló, közös és támogató infrastruktúra, mely kompatibilis a JISC információs környezetével, és amely megkönnyíti a keresést és együttműködést a walesi intellektuális szellemi értékek elérésében és gondozásában,
- biztosítson olyan kétnyelvű interfészt, amely megfelel az 1993. évi walesi nyelvtörvény kívánalmainak,
- központi műszaki és szervezési támogatást biztosít az intézményi repozitórium létrehozásához, majd feltöltéséhez és üzemeléséhez,
- nemzeti forrásfeltáró és keresőszolgálat legyen, amely integrált hozzáférést nyújt a Walesben fontos aggregált adatokhoz, ugyanakkor a hosszú távú megőrzést és archiválást is biztosítsa.

A legelső teendő az országos műszaki infrastruktúra kiépítése volt; ennek nyomán 2009 februárjában hivatalosan is elindult a WRN működése.

Az első szakasz finanszírozási, számítástechnikai és szervezési munkáinak ismertetése után a hálózat második szakaszát (2009. április – 2011. március) is vázolja a tanulmány szerzője. A folytatást a JISC anyagi támogatása tette lehetővé,

melyet pályázati úton nyert el a WRN. Ebben a fázisban a repozitóriumokat tartalommal kell majd feltölteni. Jelenleg a doktori és mesterfokozat megszerzéséhez benyújtott disszertációk összegyűjtése (harvesting) és feltöltése folyik (a nemzeti könyvtárral és a British Library-val együttműködve), illetve az oktatók és a kutatók érdeklődésének a felkeltése, hogy tanulmányaikat archiválják. A szükséges munkaerő hiánya miatt létrejött egy központi intézmény is, a WRN Mediated Deposit Bureau a résztvevők támogatására.

Fontos esemény a projekt blog létesítése (<http://welshrepositorynetwork.blogspot.com>) mellett egy élő chat szolgálat kialakítása és az archiválással kapcsolatos ismeretek biztosítása távtanulással (www.wrn.aber.ac.uk/en/objects.html).

(Murányi Lajos)

Lásd még 217, 221, 224, 225, 231

Jogi szabályozás

Lásd 205

Könyvtárosi hivatás

199/2010

GEBOŁYŚ, Zdzisław – TRANCYGIER, Tomasz (ford.): Kódexy knihovnickej etiky vo svete. 1. časť
In: Knižnica. – 11. (2010) 1., p. 3-10.

GEBOŁYŚ, Zdzisław – TRANCYGIER, Tomasz (ford.): Kódexy knihovnickej etiky vo svete. 2. časť
In: Knižnica. – 11. (2010) 2/3., p. 104-111.

GEBOŁYŚ, Zdzisław – TRANCYGIER, Tomasz (ford.): Kódexy knihovnickej etiky vo svete. 3. časť
In: Knižnica. – 11. (2010) 4., p. 4-10.
Res. angol nyelven

Könyvtárosetikai kódexek a nagyvilágban. 1- 3. rész

Könyvtárosetika; Nemzetközi helyzetkép

A könyvtárosetikai kódexek kezdeményei 600 évvel ezelőttiek. A 17. században a francia F. G. Naude és a német G. W. Leibniz foglalkozott könyvtárosetikával, de intenzívebben csak a 19. században kezdtek beszélni a könyvtárosok etikai kötelességeiről (Denis, Schrettinger, Ebert).

A könyvtárosok alapvető erkölcsi tulajdonságai közé sorolták a rendszeretetet, igyekvést, szívéllyességet, jóindulatot, udvariasságot, segítőkészséget, türelmességet, lelkiismeretességet.

A könyvtárosetika igazi szülőhelyének az Egyesült Államokat tekintjük, ahol a 19. század második felében, a nyilvános könyvtárak tömeges alapításával a könyvtáros foglalkozás önállósult.

Az amerikai W. Plummer 1903-ban foglalta össze azokat a feltételeket, amelyek a hivatásos könyvtárosok munkájához szükségesek. 1909-ben a bostoni Ch. K. Bolton dolgozta ki az első etikaikódex-mintát, 17 tulajdonság, kötelezettség számbavételével. Amerikában és a világon is az első könyvtárosetikai kódexet az ALA 1938-ban fogadta el. Az 1931-ben Sh. R. Ranganathan által megfogalmazott könyvtári törvények is fontosak a könyvtárosok etikai kódexének a kialakulásában. A múlt század második felében gyöngült az érdeklődés az etikai kódexek iránt, amelyet néhány jeles könyvtáros élesztett újjá (1956: a svájci P. Scherer, 1959: a német J. Weder és 1960: L. Buzas, 1979: a magyar Walleshausen Gyula).

Jelenleg az IFLA foglalkozik etikai kérdésekkel, hivatalos honlapján angol nyelven valamennyi nemzet könyvtárosetikai kódexe megtalálható. 1992-ben a kérdés fontos fóruma lett a *The Journal of Information Ethics* című szakfolyóirat.

Könyvtárosok (és információs szakemberek) etikai kódexe ma 63 országban létezik, ebből 31 az európai, 11 ázsiai, 16 amerikai, 4 afrikai és 2 ausztráliai kontinensen.

A szerző valamennyi etikai kódex összetett elemzését végezte el, elsőként formai, tartalmi, terjedelmi és jogi szempontból. Mennyiségi szempontból az európai földrészen létezik a

legtöbb könyvtáresetikai kódex, többségük a 90-es években keletkezett. Európában elsőként, 1983-ban a brit könyvtárosok etikai kódexét fogadták el. Amerikában a könyvtárosok négyszer aktualizálták etikai kódexüket (1938, 1981, 1995, 2008). Az európaiak közül nem fogadtak el etikai dokumentumot a dánok, spanyolok és osztrákok. A szerzőség kérdése általában a könyvtáros egyesületekhez kötődik.

Az elnevezésben valamennyi elfogadott kódex tartalmazza a *könyvtáros hivatás etikai kódexe* kulcsszavakat. A kódex szakkifejezés csak a svéd, svájci, holland és örmény szövegekből maradt el. Sok kódex a nemzetiség megnevezését is magában foglalja (pl. cseh, észt, macedón, magyar, portugál, orosz, szlovén stb.), és szinte valamennyi rendelkezik nemzeti jelleggel. Elsősorban könyvtárosoknak készültek, de néhány országban kiterjesztették az információs szakemberek megnevezésre is.

A kódexek formai jegye a terjedelem. Általában dekalógus, tízparancsolat formában, 7-14 cikkelyben, a rövidebbek 1000-2000 karaktert (cseh, amerikai, svéd), a terjedősebbek 10000-20000 karaktert tartalmaznak (a dél- és közép-amerikaiak, portugál, japán). 20 ezer fölötti karakterszám csupán háromra jellemző (ugandai 27 ezer, magyar 26 ezer, salvadori 25 ezer). Legtömörebb a kanadai, 62 szóval és 452 karakterrel.

A kódexek szerkezetileg általában két részből állnak, a bevezetésből és a főrészből. Három típus jellemző a kódexekre: az első típus három részből áll (bevezetés, a fő részben a kötelezettségek, a befejezésben a kiegészítések és szankciók találhatóak). A második típus két részes, a bevezető után részletezik a kötelezettségeket. A harmadik típus csak a fő részt, a speciális kötelezettségeket tartalmazza.

Tartalmilag az etikai értékek számbavétele változó, de alapvető értéknek tekinthető a tárgyilagosság, pártatlanság, diszkréció, udvariasság, tisztelet, professzionalizmus, önzetlenség. Több kódexre jellemző a diszkrimináció és cenzúra elutasítása, a szerzői jogok, a szellemi szabadság, a demokrácia tiszteletben tartása. Számos

kódex részletezi a minőségi könyvtárosi hivatás elvárásait. A könyvtárosok kapcsolataiban minden kódex fölveszi a használókhoz, a dokumentumokhoz, információkhoz, az egymáshoz való viszonyt. Néhány kódex kitér a lojalitás kérdéseire is (a társadalomhoz, a foglalkoztatóhoz vagy az állami szervekhez való viszonyban).

A kódexek jogi vonatkozásaira jellemző, hogy zömmel lelkiismereti kérdés a kódexek elveinek elfogadása és betartása, amely a könyvtáros erkölcsi kötelessége. Néhány kódex megfogalmaz szankciókat a be nem tartók vagy vétkezők ellen (pl. a lengyel). A kódexek elvárásainak megsértése sok helyen a könyvtáros egyesületekből való kizárással jár. A kódexek többségének nincs jogi kötődése, a szerkesztésük, stilizálásuk mégis jogi dokumentumokra emlékeztet.

A kódexek közvetlenül a könyvtárost szólítják meg egyes vagy többes számban, a feladatokat tartalmazó mondatok megszólító, felszólító vagy feltételes módúak.

A világ etikai kódexeinek antológiája elsőként Oroszországban, 2002-ben jelent meg, mely 25 kódexet tartalmaz. A cikk lengyel szerzője és munkatársai kiadásában 66 nemzeti könyvtáresetikai kódex antológiája jelent meg a világ valamennyi földrészéről. Ez az antológia csak élő etikai kódexeket tartalmaz. A kódexek azonosítását a nemzeti zászlók szimbolizálják, a szerkesztési sorrend földrészenkénti, betűrendes. Gyűjtésük 2003-tól folyik, a kettős szerkesztőn kívül az antológiát húszfős fordítói csapat készítette, a kódexeket lengyelre fordították. Az antológiában a szerkesztők előnyben részesítették a nemzeti könyvtáros egyesületek által hivatalosan elfogadott etikai kódexeket, a megjelentetéshez engedélyüket kérték. Az antológia lengyel és angol nyelvű rezümével egészül ki.

Az etikai kódexek internetes elérhetőségei mellett a cikk végén a nyomtatásban megjelent etikai kódexek bibliográfiai adatai is megtalálhatóak, de léteznek olyanok is, amelyeket sem elektronikusan, sem nyomtatva nem publikáltak.

(Prókai Margit)

Lásd még 247

200/2010

APPLETON, Leo – SPIERS, Alex: Learning 2.0@LJMU : a Web 2.0 staff development programme In: Library + information update. – (2009) nov., p. 44-45.

Web 2.0-s személyzetfejlesztő program egy egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Információtechnológia; Személyzet; Továbbképzés

A liverpooli John Moores Egyetemen (LJMU) a tanulási és információs szolgáltatást összevonták a hallgatóknak nyújtott szolgáltatásokkal. Az egyesítés egyik célja az volt, hogy a hallgatók minél kevesebb ponton, minél közvetlenebbül és együtt érthessék el a számukra szükséges szolgáltatásokat.

A projekt során a 140 könyvtárost készítették fel 12 hetes tanfolyamon azoknak a technológiáknak a használatára, amelyek bevettek a hallgatók körében, illetve arra, hogy hogyan hozhatnak létre Web 2.0-s eszközökkel korszerű könyvtári-tájékoztatói szolgáltatásokat.

A Learning 2.0@LJMU Web 2.0-s személyzetfejlesztési program, amelyet használtak, 12 hetes online kurzus, amelyet az oktatásfejlesztési osztály virtuális tanulási környezetén keresztül bonyolítottak le (hogy a személyzet ugyanúgy tudja használni ezt a technológiát, mint a hallgatók). A könyvtárosok tanulócsoportokat alkottak, ezek élére egy-egy tapasztalt kollégát neveztek ki vezetőnek, egyben segítőnek. A csoport előképzettsége nagyon egyenetlen volt, de a végére mindenki el tudta készíteni e-portfolióját, azaz be tudta mutatni, mennyit gyarapodott a tudása.

Gyakorlati és eszközhasználati képzést követően rátértek az online oktatásra multimédiás eszközökkel. A csoport kommunikációját blog, wiki és Facebook csoport formájában bonyolították le.

A kurzus tematikájában egyebek mellett a következők szerepeltek: Blackboard, E-Portfolio, Web 2.0, blogok, RSS, wikik, fotók és videók megosztása, közösségi kommunikáció.

A kurzust a résztvevők 97%-a jónak vagy kiválóan minősítette. Korábban csak 50%-uk érezte magát jártasnak a Web 2.0-s megoldások és az információtechnológiával segített tanulás területén, ez a szám 96%-ra nőtt a tanfolyamot követően.

(Hegyközi Iлона)

201/2010

CHAIN-NAVARRO, Celia – MUÑOZ-CAÑAVATE, Antonio: Information science courses and the graduate job context in Spain. – Bibliogr. 20 tétel In: Education for information. – 27. (2009) 2/3., p. 115-126.

Könyvtár- és információtudományi tanulmányok és munkahelyek Spanyolországban

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Munkabér, alkalmazás

A szerzők, a murciai egyetem információs és dokumentációs, valamint az extramadurai egyetem könyvtártudományi és dokumentációs tanstékének munkatársai a spanyol helyzetről adnak átfogó és kritikus képet. Spanyolországban a felsőfokú könyvtárosképzés közel harminc éve folyik. Történeti pillanat lenne a mai: az információs társadalomban e szaknak kellene a legnépszerűbbnek lennie, mégis folyamatosan csökken a beiratkozott hallgatók száma. A szakmai vitafórumon (*IweTel = Information World en Español*) sokan kritizálják az egyetemi oktatást, mert nem reagál a legújabb szakmai fejleményekre és követelményekre. Eddig már több tanulmány is foglalkozott egy-egy részkérdéssel, azonban a szerzők komplexebb képet kívánnak adni a jelenlegi helyzetről.

1978-ban lett egyetemi diszciplína a könyvtár- és információtudomány; 1981-ben jelent meg a minden egyetemen kötelező tanterv, s a hároméves képzés után lehetett diplomát sze-

rezni (diplomados en biblioteconomía). Ezt megelőzően nem volt egyetemi szintű, csak gyakorlati jellegű képzés (csak az *Escuela de Diplomaticaban* folyt szakképzés 1856 és 1900 között, majd 1915-ben megalakult Katalóniában az *Escola Superior de Bibliotecàries*, ahol leendő könyvtárosnőket készítettek fel a népkönyvtárakban végzendő munkára.

Először Barcelonában (1982-1983) létesült egyetemi tanszék, majd Granada (1983-1984), Salamanca (1987), Murcia (1988), Zaragoza (1989), Madrid (Carlos III és Complutense, 1990), León (1991), Extramadura (1994), San Pablo-CEU (1994), La Coruña és Valencia (1996), majd Vic (1998) következett.

1992-ben a magasabb fokozat, a bachelor cím (*licenciatura en documentación*) megszerzése is lehetővé vált azok számára, akik már diplomát szereztek a hároméves könyvtáros szakon. (Másmilyen alapvégzettséggel is be lehetett iratkozni, bizonyos kiegészítő kurzusok elvégzése után.) Ezt a képzési formát az 1994-1995-ös tanévben az alcalai, a madridi (III. Károly), a granadai és a salamancai egyetemen vezették be; később több egyetem csatlakozott hozzájuk, így a madridi Complutense (1996), az extramadurái, a valenciai műszaki egyetem (1997), a barcelonai Autonoma és Oberta egyetem (1999), végül a La Coruña-i egyetem (2003). Az első három év után könyvtárban, levéltárban és információs központokban helyezkedhettek el a végzettek, míg a magasabb fokozattal rendelkezők intézményvezetők lehettek.

Jelenleg Spanyolországban is átalakulóban van a felsőoktatás a bolognai nyilatkozat (1999) nyomán, és a fenti két fokozatot is egyesíteni kell majd (ez lesz a „*grado en información y documentación*”).

A múlt és a jelen felvázolása után a szerzők a felsőfokú könyvtárosképzés gondjait és következtelenségeit elemzik, majd kitérnek a diákok érdeklődésének visszaesésére és az elhelyezkedés problémáira, viszonylag pontos statisztikai adatokkal illusztrálva a végzettek elhelyezkedését a különböző szektorokban és munkahelyeken.

Az összegzésben a szerzők leszögezik, hogy

a tudás- és információmenedzsment oktatása még mindig nem nyert polgárjogot az egyetemi tantervekben, ugyanakkor megállapítják, hogy az információs társadalom intézményeiben már alig találhatók információs rendszerrel foglalkozó részlegek, mivel szinte az egész intézmény egy információs rendszer: így a végzett könyvtár szakosok alkalmazása mindenütt kívánatos lehet.

(Murányi Lajos)

202/2010

GRUCA, Anna N.: E-learning in academic libraries. – Bibliogr. In: New review of information networking. – 15. (2010) 1., p. 16-28.

Az e-learning és a lengyel felsőoktatási könyvtárak

Felsőoktatási könyvtár; Számítógép-hálózat; Távoktatás

Az e-learning a távoktatás egy viszonylag új, a digitális technológián alapuló formája. A cikk szerzői szűkebb értelemben, mint „webalapú oktatás”, azaz „online tanulás-tanítás” használják a fogalmat. Az e-learning nem csupán a távolról elérhető információforrások oktatási célú használatát jelenti, hanem az oktatás internetes alapokon történő megszervezését, ily módon új alapokra helyezi az ismeretek elsajátítását. Az oktatási folyamatban a tanár szerepe az ismeretforrások elkészítése, összegyűjtése és az ismeretsajátítás folyamatainak megszervezése. Ezután a tanár szerepét a rendszer veszi át, lépésről lépésre vezetve a hallgatót, aki végül egy interaktív teszt formájában adhat számot az elsajátított ismeretekről. Egy másik e-learning modell szerint a tanár virtuális vezetőként funkcionál, így a rendszer csupán az oktatás médiuma, s nem tölti be a tanár szerepét. Az alkalmas e-learning modell kiválasztása az oktatott tárgytól és a célfelhasználóktól függ.

Könyvtári környezetben több lehetőség is kínálkozik az online oktatás alkalmazására. Mindenekelőtt maguk a könyvtárosok is rászorulnak, hogy

folyamatosan fejlesszék tudásukat, megismerjék az új technológiákat s az azokban rejlő lehetőségeket. Másodsorban az e-learning alkalmazható lehet a használóképzésben: az adatbázisok, online katalógusok használatának oktatásában, illetve igencsak fontos szerepet tölthet be az információs műveltség (information literacy) terjesztésében, akár a könyvtárosképzésbe beágyazódva, akár különálló (online) tanfolyam formáját öltve. Az e-learning könyvtárosképzésben történő alkalmazásának kétségtelen előnye, hogy valamelyest tehermentesíti az oktatókat, s akár fel is válthatja a hagyományos oktatást, nem utolsósorban megkönnyítve a mozgásukban korlátozottak részvételét a képzésben.

Egy felsőoktatási könyvtár sokféle módon profitál a távoktatásnak ebből a formájából: felkészültebb személyzetre tesz szert, valamint nyílt tanfolyamai révén szolgáltatásait (pl. adatbázisok) is népszerűsítheti, egyre több felhasználót nyerve meg magának.

A lengyel oktatási rendszer egyelőre kevésbé fogadja be az oktatásnak ezt a formáját, de pozitív példák azért léteznek. Utóbbiak között említendők az e-learning elterjedésének támogatását célzó egyesületek, vagy a lublini Maria Curie-Skłodowska Egyetem „Lengyel Virtuális Egyetem” projektje, amely nyílt „e-tanfolyamokat” kínál, továbbá a Varsói Egyetemen és a Varsói Műszaki Egyetemen is létezik e-learninggel foglalkozó központ.

A lengyel felsőoktatási könyvtárak jelenleg egy hibrid modellt alkalmaznak: tevékenységüknek csupán egy részét helyezik ki a virtuális térbe. Az e-learning jelentősége ugyanakkor egyre inkább tudatosul a lengyel könyvtáros társadalomban. Egyik tipikus alkalmazása az adatbázisok, digitális gyűjtemények és szolgáltatások megismertetése a felhasználói közösséggel. Egyelőre viszonylag kevés felsőoktatási könyvtárban van online távoktatási lehetőség, a kezdeményezések legtöbbször a könyvtárosoktól származik. Egyesek szerint az e-learning terjedésének gátja a nem megfelelő felkészültséget nyújtó könyvtárosképzés, valamint továbbra is elkerülhetetlen marad majd a könyvtárak fizikai

felkeresése, a felhasználókkal való közvetlen találkozás.

Lengyelországban az e-learning kategóriájába sorolható a könyvtárosok online források felhasználásával történő önképzése, illetve mindeképp említésre méltó a három modulból felépülő professzionális online könyvtáros kurzus, a Bibweb.

A használóképzés Lengyelországban több egyetemen az oktatási program részét képezi. Nem tekinthető szigorú értelemben e-learningnek, amikor külön adatállományokban tárolt felhasználói útmutatások (online guides) állnak csupán az olvasók rendelkezésére. Vannak azonban természetesen speciális weboldalak interaktív elemekkel, illetve oktatóanyagokkal, amelyek célzottan az újonnan beiratkozó olvasók számára készültek. A lengyel könyvtárak esetében egyelőre a passzív tanulási forma a támogatottabb, s nem a készségek fejlesztésére fektetik a hangsúlyt.

Ha a hagyományos oktatási modell helyett e-learningben gondolkodunk, lépést kell tartanunk a technológia fejlődésével. A Maria Curie-Skłodowska Egyetem például a Second Life világában is felépítette könyvtárát, amelyben virtuális körsétát tehetnek a látogatók. Hasonlóképpen idővel a használóképzésben is egyre inkább tért kellene hódítani az online prezentációk és oktatófilmek alkalmazásának olyan területeken is – mint például a katalógushasználat oktatása –, amelyeken eddig hagyományosan az olvasók közvetlen instruálása volt az elterjedt tanítási mód.

(Dancs Szabolcs)

203/2010

LASKOWSKI, Mary S.: A media librarian's education : an assessment of the availability and need for specific training in media librarianship issues and practice. – Bibliogr. In: Library trends. – 58. (2010) 3., p. [391]-401.

A médiakönyvtárosok (az AV-gyűjteményt kezelők) képzése

Audiovizuális gyűjtemény; Felmérés; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Munkakör; Tanterv, óraterv; Továbbképzés

A cikk két kutatás eredményeiről számol be. Az első egy országos felmérés, amely az AV-gyűjteményekkel (médiával) foglalkozó könyvtárosok oktatási hátterét és jelenlegi munkakörét térképezi fel. A második egy webanalízis, amely értékeli az akkreditált könyvtár- és információtudományi kurzusok médiával kapcsolatos tananyagának összetevőit. A következtetések alátámasztják azt a közhiedelmet, miszerint az AV-gyűjteményekkel foglalkozó könyvtárosok képzésük nagyobb részét a munkahelyükön kapják meg.

(Autoref.)

204/2010

MIKA, Joseph J. – RABINA, Debbie: Signifikante Unterschiede in der Ausbildung : Zehn Dinge, die Sie über das Studium der »Bibliotheks- und Informationswissenschaft« in den USA wissen sollten In: BuB. – 62. (2010) 3., p. 218-223.

Jelentős különbségek a képzésben: az amerikai könyvtárosképzést jellemző tíz fontos sajátosság

Könyvtárosképzés -felsőfokú

Az Egyesült Államokban folyó könyvtárosképzés sok tekintetben karakterisztikusan eltér a németországi gyakorlattól. Nem mindegyik egyetem „Master” szintű képzését akkreditálja az Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA). Az ALA szakértői bizottságai több szempont alapján felülbírálják az egyetemeken folyó könyvtárosi, informatikusi Master képzés színvonalát, s ennek alapján döntenek. Jelenleg az Egyesült Államokban és Kanadában 62 akkreditált könyvtárosi képzés folyik. Az akkreditáció az egyetemekre nézve nem kötelező, mégis törekednek annak megszerzésére, mert az a hallgatók elhelyezkedésénél előnyt jelent.

Az Egyesült Államokban folyó könyvtárosképzés

további sajátosságai:

1. A Master képzésben való részvétel drága: az állami egyetemeken 10 ezer dollár, a magánegyetemeken 30 ezer dollár körüli összeget kérnek tandíjként a magiszterképzés egész tartamára.
2. A Bachelor szintű könyvtárosképzés a college-okban történik, az egyetemeken csak Master szintű képzés van. Az Egyesült Államokban csak Master képesítéssel lehet valaki könyvtáros. Doktorandusz képzés 29 egyetemen folyik.
3. Az amerikai Master képzés központjában az elméleti ismeretek állnak.
4. Számos egyetem nyújt speciális iskolai könyvtárosi (School Library Media Specialist) képzést is. Az iskolai könyvtárosoknak könyvtárosi informatikusi Master szintű képzettséggel, valamint pedagógiai képesítéssel kell rendelkezniük, az utóbbit általában Bachelor szinten szerzik meg.
5. A Master képzésben oktatóknak kutatómunkát kell végezniük, és tudományos publikációkat kell megjelentetniük, ennek érdekében az oktatásra fordított idejük mérsékeltebb.
6. Elterjedt a távoktatás. Egyes egyetemek komplett online távoktatást folytatnak, mások az online és a személyes oktatási forma kombinációját alkalmazzák.
7. A könyvtárosi, informatikusi Master végzettség mellett lehetőség van egy másik szakterületen is vagy hasonló végzettséget, vagy speciális kvalifikációt szerezni. A kettős végzettség esetében a két Master vizsgához kevesebb kredit szükséges, mint a két vizsga külön-külön folyó megszerzéséhez.
8. A tudományos intézményekben dolgozó könyvtárosok az egyetemi oktatókéval azonosan előnyös (felbonthatatlan) státust nyerhetnek el, ennek feltétele a kutatómunka és a szaklapokban megjelenő tudományos publikációk.
9. Minden szemeszterben megkérlik a hallgatókat a kurzus értékelésére. A hallgatók értékelései befolyásolhatják a tanárok telje-

sítményének a megítélését: előnyösen vagy hátrányosan hathatnak pályafutásukra. Az oktatás ezért hallgatóra orientált.

10. A kötelező alaptárgyak: bevezetés az információtudományba, információs szolgáltatások és források, tudásszervezés, igazgatás és menedzsment, információtechnológia és keresési stratégiák. Ezenkívül a Master kurzusok 2-60 szabadon választható tárgyat kínálnak.

(Katsányi Sándor)

Szabványok, normatívák

Lásd 271

Egyesületek

Lásd 197

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

205/2010

SKARSTEIN, Vigdis Moe: The Bookshelf : digitisation and access to copyright items in Norway In: Program. – 44. (2010) 1., p. 48-58.

A Könyvespolc: szerzői jogi védelem alá eső művek digitalizálása és a hozzáférés biztosítása Norvégiában

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár; Hozzáférhetőség; Nemzeti könyvtár; Szerzői jog

2009. május 27-én indult a Norvég Nemzeti Könyvtár (a továbbiakban: NNK) legújabb digitális szolgáltatása, a Bokhylla.no (*A Könyvespolc*). Ez szerzői jogi védelem alatt álló dokumentumokhoz biztosít hozzáférést; három év múlva már 50 ezer könyv lesz elérhető a könyvtár honlapján (norvég IP-címről). Az induláskor az állományban tizennégyezer szerepelt az 1990-es évek terméséből, valamint 3500 ko-

rábban kiadott könyv. A projekt célja a norvég irodalom bemutatása, és emellett – elsősorban az interneten található angol nyelvű információk révén – a norvég kulturális és irodalmi örökség népszerűsítése is. (A honlap norvég nyelvű: www.nb.no/bokhylla.)

Az elektronikus gyűjteményben szerző, cím, szavak, szöveg és idézetek szerint is lehet keresni. Az 1. ábra Ibsen *A nép ellensége* (En Folkefiende) című darabjának dr. Stockmanjának szavaira való keresés eredményét mutatja be: „*Flertallet har aldri retten på sin side*” (vagyis kb. *a többségnek soha sincs igaza*). A találatra kattintva megjelenik az alap metaadat, s ha rákattintunk a darab URL-jére, megjelenik az oldal is, ahol a szóban forgó idézet található.

A projekt háttéréül az NNK-nak a *Kopinorral* kötött megállapodása szolgál, mely közel harminc jogtulajdonos érdekeit képviseli. (A tárgyalásra a kulturális tárca hatalmazta fel a könyvtárat kísérleti jelleggel, hogy kialakítsák a szerzői jogvédelem eső dokumentumok használatáért a jogtulajdonosoknak fizetendő díj rendszerét és alapelveit.)

A Bokhylla-projektben azok a nyomtatott könyv-

vek szerepelnek, amelyek 1790 és 1799, 1890 és 1899, valamint 1990 és 1999 között jelentek meg, köztük a külföldi irodalom fordításai is. Az említett megállapodás szabályozza a szerzői jogi védelem alá eső dokumentumokat, és nagyjából 50 ezer könyvre vonatkozik (művenként átlagosan 185 oldalra).

A Bokhylla előtt már a *Magas Észak* (High North) projektben is hatezer jogvédelem alá eső könyvet szolgáltatott az NNK az interneten. Az itt szerzett tapasztalatok nyomán hozta létre a kulturális tárca azt a csoportot, amely a jogkezelőkkel kötendő megállapodásra tett javaslatot. A Digitális Nemzeti Könyvtár kialakításával kapcsolatban a szerző áttekinti az általános szempontokat, majd elemzi a *Modern kötelesempéldány-törvény*ből eredő lehetőségeket és tennivalókat, végül pedig vázolja a tervszerű digitalizálási teendőket (dokumentumtípusokra is lebontva a mennyiségi adatokat – majdnem 17 millió egységről van szó!), érinti a megrendelésre készült digitális könyvek és a prioritás kérdését is.

Az NNK digitális archívumának létrehozása nagyon fontos kérdés, s ezzel kapcsolatban a következő stratégiai döntések születtek: (1) legyen hosszú távon a norvég társadalomban a digitális dokumentumok megbízható tároló helye, (2) biztosítson helyet más intézmények számára is (pl. kiadók és hírlapok számára), (3) találjon az együttműködéshez stratégiai partnereket.

A tanulmány befejező része kitér a projekt lebonyolításával kapcsolatos problémák és megoldások ismertetésére. Leszögezi pl., hogy a jogvédelem alatt álló könyvek digitalizálása az NNK-ban folyik (ez olcsóbb, mintha külső céggel végeztetnék el); a mikrofilmek és hírlapok esetében az utóbbi mellett döntöttek. Problémák az alábbi területeken jelentkeznek: (1) a technikai minőség, (2) a kulturális örökség minél nagyobb részének hozzáférhetővé tétele (pl. keresőgépek révén), (3) a szétszórás pedagógiája, (4) a szerzői jog és a használók, vagyis a jogdíjak (gyakorlati kérdései).

Számos fontos kérdésre ad majd választ a projekt: online fogják-e olvasni a könyveket vagy

letöltik, mit keresnek, milyen gyakran stb. A digitális szolgáltatások jövőjének számos kérdése és a könyvtárak szerepe is tisztázódik a jövőben.

(Murányi Lajos)

Lásd még 234, 272

Felsőoktatási könyvtárak

Lásd 202, 213, 219, 235, 239, 242, 244, 249, 250, 251, 252, 255, 256, 260, 261, 266, 273

Közművelődési könyvtárak

206/2010

HERNON, Peter – ALTMAN, Ellen: Embracing change for continuous improvement : in a period of transition, libraries must redevelop their services to create loyal customers In: American libraries. – 41. (2010) 1/2., p. 52-55.

Az állandó jobbítás legyen a cél: a szolgáltatások fejlesztése a hűséges olvasókért

Feladatkör; Hatékonyság; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások

A fejlődés változásokkal jár. Nem minden változás jelent fejlődést, de a fejlődéshez változásokra van szükség. A közelmúlt a könyvtárak számára néhány váratlan változást hozott, melyhez a legtöbben jól alkalmazkodtak, mint ahogy az új technológiák nyomán keletkezett kihívásokhoz is, s itt az ideje az olvasószolgálat továbbfejlesztésének.

A szerzők azokat a problémákat szedték csokorba (9 csoportban), melyekkel a közkönyvtáraknak számolniuk kell, és ha szükséges, meg is kell oldaniuk.

Erősíteni kell az adott településen betöltött szerepüket, átalakítani szolgáltatásaikat, feladatai-

kat, de lényeges a könyvtári személyzet felkészültségének a javítása, gondjainak (pl. a stressz, frusztráció, kiégettség stb.) megoldása is. A recesszió miatt mindenütt csökkenek a költségvetések, számos negatív következményt okozva (a gyarapításra fordítható összegek megcsappanása, munkaerőhiány, többletmunka stb.), de ez új megoldásokra is ösztönzi a könyvtárakat.

Fontosak a statisztikai adatok is, melyeket régóta gyűjtenek a könyvtárak; ezek többnyire rögzítik a tényadatokat és a teljesítményt, de nem adnak képet a használóközpontú eredményekről a szolgáltatások minőségét vagy a rendezvényeket illetően. (Pl. hányan jutnak munkához azok közül, akik a könyvtár életrajzkészítő vagy hasonló szolgáltatását igénybe vették; javult-e azoknak a gyerekeknek az olvasási szintje, akik a nyári olvasóprogramban vettek részt?) Az adatgyűjtésnek azokra a pozitívumokra kell koncentrálnia, amelyek a közösség javát szolgálják. (Több amerikai könyvtár jelentésében szerepel például, hogy adott évben a költségvetésben kapott egy dollárért hány dollárt kaptak a polgárok a könyvtártól.) Fontos, hogy az adatok soha ne legyenek egysíkúak.

A cikk felhívja a figyelmet a *Dugan-Hernon-Nitecki* szerzőhármasnak a könyvtári statisztikai adatok új szempontú vizsgálatáról írt könyvére (*Viewing library metrics from different perspectives*, 2009), amelyben négy szempontból vizsgálják az adatokat: a használó a könyvtár életében, a használó és a könyvtár az intézmény életében, a használó és az intézmény a könyvtár életében, a könyvtár és az intézmény a fenntartó életében. Némelyik adatsor alkalmas a könyvtár értékeinek és teljesítményének illusztrálására is, részben azért, hogy megmutatja, milyen hatást gyakorol a felhasználókra.

A siker egyik kulcsa a hűséges olvasók megtalálása és szolgálata; sokkal könnyebb őket megtartani, mint újakat toborozni! A rendszeres látogató biztosan támogatni fogja a könyvtárat. A szolgáltatások jelentik a könyvtár hajtóerejét, ezért fontos, hogy víziónk legyen a majdani szolgáltatásokról, mégpedig a használók igényei szerint, elégedettségükre ügyelve. Azt

kell folytatni, amit a könyvtár jól vagy kiválóan tud. Az esetleges hiányok azonosítására és a változtatásra jók az ún. kvadráns-listák (www.countingopinions.com).

A forráshiány gyakori ellenérve a könyvtárosoknak, amikor új szolgáltatások kerülnek szóba. Erre hivatkoznak a fenntartók is, amikor nem adnak több pénzt, az ok pedig az, hogy nem akarják a változást, vagy az a véleményük, hogy a könyvtár nem érdemel annyit, mint a tűzoltók vagy a rendőrség...

Fontos azonban, hogy a könyvtárvezetők tisztában legyenek azzal, milyen az olvasók demográfiai összetétele, és milyen gyakran látogatnak a könyvtárba, milyen dokumentumokat preferálnak meglévő információs szokásaik alapján, és mit használnak jelenleg, hogyan ítélik meg a könyvtár munkáját (pl. gyorsaság, segítőkészség, udvariasság, megbízhatóság és figyelem). Ezek az ismeretek elengedhetetlenek a könyvtár célzott és sikeres munkájához (marketingstratégia, a gyűjtemény súlypontjainak kialakítása stb.), mint ahogy a folyamatos értékelés és a visszajelzések figyelembevétele is, hiszen *a könyvtár teljesítményét mindig az olvasók élik (és ítélik) meg.*

(Murányi Lajos)

207/2010

LÄMSÄ, Kari: Kiehtovia konseptaja In: Kirjastolehti. – 102. (2009) 1., p. 16-17.

Egy helsinki könyvtár vonzóan fiatalos koncepciójáról

Ilfűsági olvasó; Könyvtárpropaganda; Rendezvény; Szabadidő eltöltése; Városi könyvtár

A Kirjasto 10 nevű helsinki könyvtár, becenevén, a Kympi, azaz a „Tíz” a kulturális események, elsősorban a fiatalok alkotó lendületének és fellépési lehetőségeinek új színtere kíván lenni a finn főváros szívében.

„Nagyon sajnáljuk, de ebben a könyvtárban Ön nem tapasztal majd csendet” – ehhez hasonló

mondatokat kell a helsinki Kympi személyzetének mostanság gyakran elismételnie.

A cikk témája az az új koncepció, amely mentén a könyvtár kulturális és egyéb eseményeket állított működése homlokterébe. Ennek megfelelően zenei események, vitafórumok, kiállítások, találkozók, sőt a privát találkahely lehetősége a főbb okok, ami miatt a látogatók felkeresik a szóban forgó helsinki könyvtárat.

A könyvtár ugyanis a kulturális rendezvények befogadásán túl azt a célt fogalmazta meg, hogy helyszínül szolgáljon ezen eseményeknek már a megvalósítás fázisában az alkotó folyamattól egészen a bemutatkozásig. Ez az újszerű működési koncepció esetenként bizony hangos tevékenységekkel jár, de legalább a könyvtár élményekben gazdag közösségi térré változott.

A könyvtár felszerelése is újszerű, rendelkezik olyan könnyen mobilizálható, gördülő bútorzattal, elektromos kábelekkel, csatlakozási lehetőséggel, számítógépekkel stb., amelyekből a látogatók saját maguk kialakíthatják alkotói kuckóikat, ott, ahol éppen szeretnék, egyedül vagy éppen a társakkal együtt. A könyvtártól ki lehet kölcsönözni a különféle segédeszközöket, hogy saját használatra kialakíthassák munkaterepüket. Szkennerek, memóriakártya-leolvasók, DVD-lejátszók, fejhallgatók és egyéb audiovizuális eszközök állnak a látogatók rendelkezésére. A könyvtárnak saját médiaterme és stúdiója van. Ezenkívül lehetséges hangszereket is kölcsön venni. A kezdők részére díjtalan stúdióképzéseket szerveznek az intézményben. Ha pedig egy zenész vagy egy együttes a könyvtárban veszi fel zenei anyagát, ennek demo-változatát ott kell hagynia a könyvtárban, hogy mások is hallgathassák a zenei produktumot. Amennyiben a zenei formáció már olyan szintre kerül, előjegyeztetheti magát a házban belüli nyilvános fellépésre.

A könyvtár arra is külön hangsúlyt fektet, hogy maguk a színterek is könnyen mobilizálhatók legyenek. Például a központi színtér, a „Stage” mobil polcok segítségével pillanatok alatt kiállítóhelyből koncertteremmé változhat át.

Ez a teljességgel felhasználóbarát koncepció

egészen másfajta tudást tételez fel a könyvtár személyzetétől is. Nem elég, ha a könyvtár csupán eszközöket és helyet biztosít a rendezvényekhez. A személyzetnek jártasnak kell lennie a hang- és képrögzítésben, és a világosításhoz is értenie kell. A koncertek és más rendezvények lebonyolítása is sajátos szaktudást igényel.

Esténként klubok is működnek a házban, ahol úgynevezett DJ-k szolgáltatnak kedvelt zenéket a könyvtár gyűjteményéből, és a klubtagok és látogatók táncrea is perdülhetnek a kiköleszöngött kedvenc lemezek dallamára, de új számokat is kikereshetnek a könyvtár DJ listájáról. Mindenközben a személyzet képen és hangban is rögzíti az eseményeket, hogy a könyvtár más részlegeiben is megtekinthetők legyenek az alkalmak. A számítógépes játékok barátai is kedvükre szórakozhatnak a könyvtárban, megmutatva tudásukat a nekik fenntartott helyiségekben.

Ez a könyvtár egyértelműen elsősorban a fiatalok számára kínál vonzó és „csábító” programokat. Minden program látogatókártyával/olvasójeggyel ingyenesen elérhető. A Tízben havonta több tíz új belépőkártya lel gazdára. Az új látogatóközönség nagy részének azelőtt soha nem volt igénye a könyvtár, a regisztrált könyvtárhasználók átlagéletkora jelenleg 30 év alatti. A könyvtár időnként felvet aktuális témákat, amelyek nagy érdeklődést váltanak ki a fiatalok körében, és amely fantáziájukat is képes megmozgatni.

Évente sok száz hazai és külföldi, könyvtári és kulturális területen működő szakember, építész, politikus, informatikus a vendége az intézménynek, ismerkedve a könyvtár, a helsinki „Tíz” vadonatújnak számító programjaival és koncepciójával. (További információk:

<http://www.lib.hel.fi/en-GB/kirjasto10/>)

(Kránitcz Lászlóné)

208/2010

PILZER, Harald: Schrumpfen und überleben? : zur schwierigen Lage der Grossstadtbibliotheken in Nordrhein-Westfalen In: BuB. – 61. (2009) 11/12., p. 796-799.

Észak-Rajna-Vesztfália nagyvárosi könyvtárainak nehéz gazdasági helyzete

Gazdálkodás -könyvtárban; Könyvtárépület -közművelődési; Nagykönyvtár; Városi könyvtár

Észak-Rajna-Vesztfália nagyvárosainak könyvtárjai (Köln, Dortmund, Duisburg, Essen stb.) eddig élenjárók voltak és példaként szerepeltek a német könyvtárak előtt. Most a pénzügyi krízis németországi utóhatásai ezeket is utolérték.

A tartományi belügyminisztérium alá tartozó, a települések ellenőrzését végző Közigazgatási Hivatal Észak-Rajna-Vesztfália huszonhárom nagyobb városát megvizsgálva tizenkilencet pénzügyileg súlyos helyzetben talált. A vizsgálat szerint a városok kritikussá vált anyagi helyzetén segítené a zeneiskolák, a népfőiskolák és a városi könyvtárak kiadásainak csökkentése. Ami a könyvtárakat illeti: ezekre a vizsgált városok évente lakosonként átlagosan 8,73 eurót fordítanak, a legmagasabb összeg 13,87 euró volt, a legalacsonyabb 5,58 euró. Ez az egyenlőtlenség azonban – a Hivatal szerint – sérti a polgárok esélyegyenlőségét. Mivel a városi könyvtár 5,58 euróból is fenntartható, a Közigazgatási Hivatal azt javasolja, hogy a tartomány városai egyöntetűen csökkentsék le a könyvtárakra fordított költséget lakosonként 5,58 euróra, a megtakarított összeget pedig fordítsák pénzügyi egyensúlyuk visszaállítására. A költségvetésnek ez a javasolt módosítása a jelenlegi átlaghoz képest 36%-os csökkentést jelent, amit csak fiókkönyvtárak bezárásával, a bibliobuszok eladásával, a nyitvatartási idő rövidítésével és a személyzet leépítésével lehet elérni.

A Hivatal javaslatai ajánlások, nincs jogi hatályuk, a városok többsége mégis tanácsosnak tartja elfogadásukat.

A könyvtárak helyzete azonban korántsem egy-

értelmű. Észak-Rajna-Vesztfáliában új tartományi könyvtári törvény van készülóban, s ha ez nem is fog normatív előírásokat tartalmazni, olyan feladatokra kötelezi a könyvtárakat, melyek teljesítése nem engedi meg a leépítést, sőt fejlesztést követel. Másrészt a takarékoskodás éveiben is folyik a könyvtárépületek fejlesztése. Például Duisburgban és Oberhausenben, egyaránt a Hivatal javaslatainak megfelelő szigorú takarékosági intézkedések sújtják a kulturális intézményeket, mégis mindkét helyen korszerűsítették a városi könyvtárat, Krefeldben és Müllheimben új modern központi könyvtár nyílt meg, Hamm városa pedig követni fogja őket, Bielefeldben ki fogják bővíteni a központi könyvtárat. A központi könyvtáraknak ez a növekedése azonban a városok jelenlegi gazdasági helyzetében a fiókkönyvtárak megszüntetését vonja maga után, hivatkozva a jól kiépített városi közlekedés adta lehetőségekre. Ezzel azonban sok helyen elvész egy-egy városrész egyetlen nem kommerciális közösségi tere, a városrész egyetlen stabil kulturális pontja, és megszűnik a helyhez kötöttek ellátása is.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 194, 244, 264, 267

Tudományos és szakkönyvtárak

209/2010

BENEDETTI, Amedeo: Le grandi biblioteche tedesche in Italia. – Bibliogr. jegyzetekben In: Bollettino AIB. – 49. (2009) 4., p. 545-562.

Nagy német könyvtárak Olaszországban

Külföldön fenntartott könyvtár; Tudományos és szakkönyvtárak

Olaszország négy legnagyobb német könyvtára komoly múltra tekint vissza. A *Deutsches Archäologisches Institut Rom* (Római Német

Archeológiai Intézet) 1828-ban, könyvtára a következő évben alapult, könyvtárosa már 1834-ben volt.

1871-ben az *Istituto di Corrispondenza Archeologica* lépett be az új német birodalom tudományos intézményeinek sorába mint a berlini archeológiai intézet római részlege. Könyvtára 1874-ben egy kb. 2500 kötetes klasszika-filológiai gyűjtemény megvásárlásával indult fejlődésnek.

1888-ban elsősorban a XIII. Leó pápa által a kutatók számára frissen megnyitott Vatikáni Levéltár vonzerejének köszönhetően megjelent Rómában az *Istituto Storico Prussiano* is. 1897-ben a humanizmus és a reneszánsz iránt érdeklődő német tudósok egy csoportja Firenzében megalapította a Firenzei Művészettörténeti Intézetet (*Kunsthistorisches Institut in Florenz*). Az új intézetnek 1899-ben már 1900 kötet könyve és 5000 képből álló gyűjteménye volt, a német kormány 1902-től folyamatosan segítette a könyvtár fejlesztését.

A négy nagy német kulturális intézmény közül utolsóként a *Bibliotheca Hertziana* jött létre 1913-ban Rómában, a szenvedélyes műgyűjtő Henriette Hertz hagyatékából, eredetileg a reneszánsz és barokk Róma kutatására, később érdeklődését kiterjesztette a középkori Itália művészetére is.

A két világháború az intézményekben és gyűjteményeikben károkat nem okozott, „csak” a felügyelet és a tulajdonjog változott időnként. Már 1945-ben megindultak a törekvések annak érdekében, hogy a németek visszakapják intézményeiket, illetve, hogy azok visszatérjenek Olaszországba. Mindezek nyomán ma a *Deutsches Archäologisches Institut* könyvtára kb. 210 ezer kötetes (és közel kétezer, köztük 1115 kurrens folyóiratot tartalmaz). Közel 280 ezer fényképe pedig a Mediterráneum és a Közel-Kelet legnagyobb európai archeológiai dokumentumgyűjteménye.

A porosz történeti intézet (mely 1937-ben kapta az *Istituto Storico Germanico* nevet) 2002-ben a külföldi német humán tudományi intézetek (*Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland*) alapítványának szerves részévé

vált. Könyvtára 158 ezer kötetes, 645 kurrens periodikával, valamint mintegy 50 ezer kötetes, 395 folyóirattal rendelkező zenetörténeti különgyűjteménnyel.

A *Bibliotheca Hertziana*, miután visszakerült német tulajdonba, 1953-ban nyílt meg ismét. Állományában 17 ősnymtatvány, 856 16. századi nyomtatvány, 273 ezer modern könyv, 2500 periodikum (1108 kurrens) található, az állomány kb. fele olasz kiadvány. 760 ezer darabból álló fényképgyűjteménye évente 10-15 ezer darabbal gyarapodik. A fényképek 1994 óta épített adatbázisa évente 10-13 ezer új képpel bővül, jelenleg kb. 140 ezer tételt tartalmaz.

A *Kunsthistorisches Institut in Florenz*et 1953-ban kapta vissza Németország. 1964-ben egy alapítványi támogatással vásárolt firenzei „palazzóba” költözött az intézet, 1966-ban az Arno áradásakor könyvtára kisebb mértékben károsodott (kb. 10 ezer kötetet kellett restaurálni). Ma a könyvtár állománya 240 ezer kötetet, 2600 periodikumot (kb. 1000 kurrens) tartalmaz. A könyvtártól független a több mint félmillió felvételt tartalmazó fototéka.

(Mohor Jenő)

210/2010

MEINHARDT, Haike: Brauchen wir die Renaissance der Forschungsbibliothek? : ein Beitrag zu einer bibliothekstypologischen Diskussion In: BuB. – 61. (2009) 11/12., p. 816-820.

Res. angol és francia nyelven

Szükség van-e a tudományos könyvtár újjászületésére? Hozzászólás egy könyvtártipológiai vitához

Általános tudományos könyvtár; Könyvtártipológia; Kutatás információellátása

A kutatókat kiszolgáló tudományos könyvtár (Forschungsbibliothek, research library) fogalma a német könyvtárügyben az utóbbi időkben megváltozott és modernizálódott, de részben ma is eltér az angol amerikai nyelvterületen használttól.

Németországban Bernhard Fabian 1983-ban fejtette ki a „*Könyv, könyvtár és a szellemtudományi kutatás*” c. könyvében e témáról a nézeteit. „A könyvtár – írta – a szellemtudományi kutatás központi intézménye, mivel e területen az eredeti szöveg mint a kutatás tárgya elsődlegesen fontos”. A könyvtár munkahely a szellemtudományok kutatásához, hasonló a laboratóriumhoz, amely a természettudományok kutatásának a műhelye. A kutatói tudományos könyvtár a forrásművek teljességére törekvő gyűjteményével rendelkezik, kiegészítve a témakör modern irodalmával, jól felszerelt munkahelyekkel és állományfeltáró rendszerrel, saját kutatásokat is végez, és segítséget nyújt a külső kutatóknak. Fabian tézisei nem könyvtártípust írtak le, hanem ideális követelményeket fogalmaztak meg.

Koncepcióját Michael Knoche a weimari Herzogin Anna Amália Könyvtár vezetője fejlesztette tovább: a fabiani követelményszintet elért intézményeket mint kutatói tudományos könyvtárakat sajátos könyvtártípusként akarta elfogadtatni. Követelménynek tekintette az intézmény önállóságát, a gyűjtemény megfelelő nagyságrendjét (minimum 250 ezer kötet) és a prézens jelleget. E követelményeknek azonban Németországban csak néhány könyvtár felelt meg: a Német Irodalmi Gyűjtemény Marbachban, az Herzog August Könyvtár Wolfenbüttelben és a saját weimari könyvtára.

Jürgen Weber 1997-es tanulmányában bírálta Knoche teóriáját, mely a történeti és szellemtudományi gyűjteményekre szűkítette le a kört, helyette a „kulturális tudományok” egészére kiterjesztené a kutatói tudományos könyvtár fogalmát.

Az angol és amerikai könyvtári gyakorlatra hivatkozva, mely bármilyen tudományág bármilyen típusú könyvtárát tudományos könyvtárnak fogadja el, ha meghatározott kritériumoknak megfelel, a jelen cikk szerzője ugyancsak a kevésbé merev megoldást ajánlja a német könyvtárügy számára.

Elveti a szellemtudományi gyűjtemény és az intézmény önállóságának kritériumát, kutatói

tudományos könyvtárnak tekint minden könyvtárat, amely primer forrásokat (szövegeket, statisztikai adatokat stb.) gyűjt és bocsát az elsődleges célcsoportnak tekintett kutatók rendelkezésére. Követelménynek tekinti viszont, hogy a könyvtár kutatóinak komfortos fizikai és virtuális munkahelyet nyújtson. Szolgáltatásokkal és a hibrid állományt feltáró eszközrendszerrel álljon a használók rendelkezésére, könyvtárosai szakemberként tudják segíteni a kutatókat, és maguk is vegyenek részt a kutatásokban.

(Katsányi Sándor)

211/2010

NISSEN, Martin – HELLER, Lambert: Die Bibliotheca Alexandrina : eine sich selbst erfindende Bibliothek des Lehrens und Lernens In: Bibliotheksdienst. – 44. (2010) 3/4., p. 259-267.

Az új Alexandriai Könyvtár mint az oktatás és tanulás könyvtára

Általános tudományos könyvtár; Feladatkör; Könyvtáráépület -tudományos és szakkönyvtári; Szolgáltatások

A 2002-ben megnyitott új Alexandriai Könyvtár főigazgatója Ismail Serageldin szavai szerint az új könyvtár feladata, hogy „ablak legyen, amelyen át a világ betekint Egyiptomba, s melyen át Egyiptom kitekint a világba”, hogy „a tanulás, a tolerancia, a dialógus és a megértés központja legyen”. Nem az antik világ alexandriai könyvtárát akarták feltámasztani annak állományát rekonstruálva, hanem a 21. század liberális kultúráját kívánták transzponálni.

Az épület Alexandria kikötőnegyedében fekszik, néhány méternyire a tengertől, a könyvtáron kívül kongresszusi központot, planetáriumot és további kapcsolódó épületszárnyakat foglal magában a norvég építész tervei szerint. A központban elhelyezkedő könyvtár 20 ezer m²-es olvasótere kétezer munkahelyet nyújt, több múzeumot és speciális gyűjteményt tartalmaz, monumentális teraszaival, üvegfelületeivel, rézzel fedett tete-

jével korunk kiemelkedő könyvtáráépületei közé tartozik. Évente 800 ezer turista látogatja.

A pazar kivitelezéssel éles ellentétben áll az esetleges állomány. Az építkezés költségét teljes egészében az egyiptomi állam biztosította, az állomány öthatoda viszont adományokból származik. Könyvtárak, kiadók, magánszemélyek az egész világból küldtek könyveket, a francia nemzeti könyvtár pl. félmilliót. Az állomány gyarapítására 1,5 millió USA-dollár áll rendelkezésre, ennek 60%-át az elektronikus kínálatra fordítják, kb. 300 ezer USA-dollár jut a nyomtatott dokumentumokra. A könyvtár eredeti célja szerint az emberi ismeretek egyetemes gyűjteménye kívánt lenni, anyagi okokból azonban a gyűjtőkör szűkebb lett, ma a beszerzés felét az arab és az angol nyelvű művek teszik ki, regionális szempontból a súlypont Alexandria, Egyiptom, Közel- és Közép-Kelet, a Földközi-tenger térsége és Afrika – a sorrend szerint csökkenő mértékben. Nagy gondot jelent az arab irodalom rendszeres gyűjtése, mivel a kiadói jegyzékek megbízhatatlanok, a könyvtár leginkább a kairói, a bejrúti, damaszkuszi és más könyvvásárok látogatásával tud ennek a feladatának eleget tenni.

A könyvtárat építészetileg a dokumentumok kölcsönzésére tervezték, mindmáig azonban csak helyben használatra nyújt lehetőséget. Ezt azoknak a műveknek a magas számával indokolják, amelyekkel Egyiptomban csak az Alexandriai Könyvtár rendelkezik, az országnak ugyanis nincs valóban működő kötelezpéldány-joggal rendelkező nemzeti könyvtára. A látogatók zöme egyetemista, számukra az évi látogatójegy ára 4 euró (csakúgy, mint a gyerekeknek, nyugdíjasoknak és sérülteknek) másoknak 8, a külföldieknek 42 euró. A gyerekeket, a fiatalokat és a látássérülteket speciális könyvtárak várják, vonzó programokkal.

A könyvtár vezetésének gondot okoz a szakképzett személyzet toborzása. A magasan kvalifikált munkaerőt elcsábítja a magángazdaság és a külföld, az egyiptomi állami egyetemeken szerényebb ismeretekkel felvértezett fiatalok továbbképzése a könyvtárban folyik. A munkatársak könyvtárosi, nyelvi és számítógépes tanfolyamokon vehetnek részt, minden szinten. A könyvtár tervei között szerepel a képzési és továbbképzési intézménnyé válás is.

Fontos feladatának tartja a könyvtár az egyiptomi könyvtárak közötti kooperáció továbbfejlesztését, pl. a könyvtárközi kölcsönzési rendszer kiépítését. Az Alexandriai Könyvtár számára, tekintettel fennálló nemzetközi kapcsolataira és saját könyvtári rendszerének következetesen amerikai jellegű kiépítésére, sokkal könnyebb kapcsolatot tartani az amerikai és az európai partnerintézményekkel, mint más egyiptomi könyvtáraknak.

Az Alexandriai Könyvtár tervei között szerepel az arab írásos kulturális örökség átfogó digitalizálása. A könyvtár digitális laboratóriumában hatvan munkatárs dolgozik, eddig mintegy 10 ezer kötetet dolgoztak fel. Bár Egyiptom lakosságának nagy része a belátható jövőben aligha fog könyvtárakat látogatni, az országban már ma is 10 milliónál több internethasználó van. Igaz ugyan, hogy az internethasználat ténye önmagában nem juttat el senkit a digitális könyvtárba, az Alexandriai Könyvtár azonban reméli, hogy a fiatalokkal való tervszerű foglalkozása a jövőben e téren is gyümölcsözőn fog.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 189, 212

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Állomány, állományalakítás

212/2010

ČILÁEVA, E. V.: Gazetnyj fond Biblioteki Akademii nauk : prošloe i nastoašee In: Bibliografija. – (2010) 1., p. 28-32.

Res. angol nyelven

Az Oroszországi Tudományos Akadémia Könyvtára hírlapállománya: múlt és jelen

Akadémiai könyvtár; Időszaki kiadványok gyűjteménye

Három évszázad alatt a Tudományos Akadémia Könyvtára (Biblioteka Akademii nauk = BAN) oroszországi és külföldi hírlapokból jelentős gyűjteményt halmozott fel. Már a 18. században figyelmet fordítottak a hírlapállomány gyarapítására: a könyvtár 1728-tól rendszeresen kapta az Akadémia által oroszul és németül kiadott *Szentpétervári híreket*. A 19. század közepén a könyvtár a Közoktatási Minisztériumtól kapta a kormányzósági hírlapokat.

A folyóiratosztály 1893-ban alakult. Egy 1888. évi feljegyzés szerint az időszaki kiadványokat elkülönítették a könyvektől. Az 1890-es években végzett katalogizálás eredményeként összeállt *Az orosz időszaki kiadványok jegyzéke 1703–1899*, ez képezte a könyvtár folyóiratosztályának alapját. Az 1920-as években az orosz részlegben megalakult a két alosztályból (folyóiratok és hírlapok) álló periodika-osztály. A külföldi hírlapokat a folyóiratokkal együtt tárolták. Ekkor kezdődött a forradalmi eseményekkel kapcsolatos anyagok gyűjtése. A szovjet hírlapokból 1921-re sikerült a teljes gyűjteményt megkapni. 1936-ban különválasztották a hazai és a külföldi hírlapok tárolását. A hírlap- és folyóirat-olvasótermet 1954-ben alakították ki. A teremben az

adott és az utolsó három év újságjai voltak elhelyezve, a korábbi évek anyagait a könyvraktárból kérésre 15-20 perc alatt kihozták.

A könyvtár sok éven keresztül térítésmentesen kapott kötelezpéldányt majd minden újságból. 1955-ben a BAN az Össz-szövetségi Könyvkezesmaránál lemondta a nemzeti nyelvű, a köztársasági, megyei stb. hírlapokat, és néhány ágazatit, helyettük mintegy 300, az olvasói igényeknek megfelelő hazai és külföldi címet fizetett elő. Az 1950-es évek közepén végzett leltározáskor átszervezték a hírlapállományt, azóta önállóan tárolják. 1972-től nem leltározzák a hírlapokat, a négy nagy állományt (1917 előtti orosz nyelvű; szovjet időkből származó, orosz nyelvű; szovjet időkből származó, a Szovjetunió nemzetiségi nyelvein megjelent; külföldi) tartalmazó leltárkönyveket az alapállományhoz tették.

1988-ban a hírlapállomány 37 ezer bekötött évfolyamot, 21,5 ezer címet (ebből 5400 külföldi) tartalmazott. Ez év februárjában tűzvész áldozata lett az 1918–1954 között megjelent hírlapok 75%-a, a Rossica (a cári Oroszország területén idegen nyelven megjelent hírlapok) állomány 33%-a. A tűz oltásakor a víztől károsodott több mint 20 ezer kötet, a magas hőmérséklettől pedig 15 ezer kötet. Azóta nagy erőfeszítéseket tettek a sérült hírlapok megmentésére, olvashatóvá tételére, az állomány pótlására. A szovjet, köztársasági és akadémiai nagykönyvtárakba küldött levelek nyomán sok adomány érkezett, a leningrádi lakosság is teljes évfolyamokat tudott beadni.

2008 eleji adatok szerint a hírlapállomány 34 699 címet tartalmaz, ebből 6099 külföldi. Az állomány öt könyvraktárban és két munkaszobában található. A hírlapokat utoljára 1989-ben lehetett kötetni, a be nem kötött újságokat kivonták a forgalomból. A szolgáltatás a kurrens időszaki kiadványok olvasótermében folyik, itt szabadpolcon található 97 hazai és 11 külföldi újság számai az adott és az utolsó három évből.

A gyarapítás forrásai: a kiadói és az ingyenes szövetségi kötelempéldány, az Artos-GAL ügynökségen keresztül előfizetés. A külföldi orosz irodalom részlegben 791 hírnap van, ebből 558 idegen nyelvű. Az orosz nyelvűek között valamennyi külföldi orosz központ kiadványai megtalálhatók. A 68 címet tartalmazó keleti állomány az 1990-es években az Ázsiái és Afrikai Országok Irodalma osztályra került. Az állomány védelmére, az egyedülálló példányok megőrzésére 2006-ban megkezdték a hírlapok mikrofilmre vételét.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

213/2010

DECKMYN, Veerle – GIORDANO, Tommaso: La politica delle collezioni alla Biblioteca dell'Istituto Universitario Europeo : affrontare il cambiamento In: Bollettino AIB. – 49. (2009) 4., p. 563-576.

Az Európai Egyetemi Intézet Könyvtárának új gyűjteményi politikája

Gyűjtőkör; Felsőoktatási könyvtár

Az *Istituto Universitario Europeo* (Európai Egyetemi Intézet, Fiesole) 1972 óta működő, az EU által fenntartott kutató és doktori, posztdoktori képzést folytató nemzetközi felsőoktatási intézmény. Könyvtára már 2003-ban kidolgozott egy „A gyűjteményi politika átalakulóban” című dokumentumot, majd a könyvtár stratégiai tervének elfogadása után, 2007-től jelentősen megemelkedett a költségvetés gyarapításra fordítható része. A lehetőség és a használói igények fejlődése nyomán egy új gyűjteményi politika kidolgozására került sor, melyet az intézmény könyvtári bizottsága 2009 szeptemberében fogadott el.

A gyarapítási politika két szintet állapít meg: az első az intézmény hosszú távú érdeklődési körét szolgáló „maggyűjtemény”, a második egy-egy kutatási programot, meghatározott időszakban felmerülő feladatokat, célokat támogat. A gyűjteményépítés alapelvei:

- az európai témák középpontba helyezése;
- többnyelvű megközelítés;
- magas fokú interdiszciplinaritás;
- közvetlen hozzáférés a gyűjteményekhez;
- nagyfokú képesség a használói igényekre való reagálásra;
- az intézményi repozitórium fenntartása és működtetése az OAI modellnek megfelelően.

A maggyűjtemény középpontjában Európa és az Európai Unió áll. A főbb szakterületek: makro- és mikrogazdaság, európai pénzügypolitika, statisztikaelmélet; Európa modern kori története, gazdaság-, társadalom- és politikátörténet; művelődés-, tudomány- és vallástörténet; jogelmélet, európai és nemzetközi jog; politológia, az európai integráció és annak politikája; nemzetközi kapcsolatok és nemzetközi gazdaságpolitika. Az újabb fejlemények nyomán Közép- és Kelet-Európa, valamint Oroszország és a Közel-Kelet is középpontba került.

Az egyes országok tekintetében szótárak, lexikonok, bibliográfiák és más referenszművek, hírlaparchívumok, hivatalos kiadványok, jog- és döntvénytárak, országos statisztikák és népszámlálási kiadványok, banki jelentések, az 1945 utáni külpolitika dokumentumai, az intézet szakterületeinek megfelelő monográfiák és legfontosabb folyóiratok alkotják az elsődleges gyűjteményt. A gyarapítás minden nyelvű, előnyben részesítve az angolt, és azt követően a többi európai nyelvet. A dokumentumtípusok tekintetében a nyomtatott monográfiák még mindig fontos szerepet játszanak, e-könyveket jelenleg nem gyűjtenek, annál inkább törekszenek az elektronikus hírlap- és folyóirat-archívumok beszerzésére. Beszerzik a szükséges adatbázisokat, mind online, mind CD, DVD formátumban. Különgyűjteményként kezelik az ENSZ és az EU kiadványait, a statisztikai adatgyűjteményeket, jog- és döntvénytárakat, a diplomáciai dokumentumokat.

Különös gondot fordítanak a megőrzésre és a hosszú távú hozzáférhetőségre.

(*Mohor Jenő*)

214/2010

KOVACEVIC, Ana – DEVEDZIC, Vladan – POCAJT, Viktor: Enhancing a core journal collection for digital libraries. – Bibliogr. In: Program. – 44. (2010) 2., p. 132-148.

A magfolyóiratok körének kialakítása a digitális könyvtárakban

Átfedés; Elektronikus könyvtár; Felmérés; Gépi információkeresés; Hivatkozás

A cikk az e-könyvtárak gyűjteményszervezésének problémáira keresi a választ, vizsgálva a címek közti különbségeket, amikor helyi szerzők hivatkoznak rájuk a publikációjukban, és amikor az e-könyvtár listázza őket. A hivatkozások duplikációinak azonosítására szövegbányászati technikát alkalmaztak. A szintaktikailag különböző adatok azonosítása javult azáltal, hogy egyező adatokból automatizált módon tezauszot építettek, amit tovább használtak a szemantikai klaszterálásban. Az eredmények vizuális bemutatása hatékony volt. Megállapították, hogy a Jaro-Winkler algoritmuson alapuló funkció hatékonyan alkalmazható a deduplikációs folyamatban. Egy automatikusan felépített, szakterület-specifikus adatokat tartalmazó tezausz a hivatkozások szemantikai klaszterálásában is alkalmazható. Kimutatták, hogy a szemantikai klaszterálás az adatok részekre bontásában a leghasznosabb, különösen, amikor nagytömegű adattal dolgozunk – márpedig általában ez a helyzet. Ráadásul azokat a hivatkozásokat, amelyek ugyanazzal vagy hasonló értékkel rendelkeznek, tekinthetjük támpontnak a további deduplikációs folyamatban. Az eljárás végül az eredmények vizuális reprezentálásában is hatékonyabb módszernek bizonyult. Ez a funkció alkalmazható az e-könyvtárak kínálatában szereplő dokumentumok kiválasztásának támogatására annak érdekében, hogy a gyűjtemény minél inkább összhangban legyen a könyvtárhasználók által hivatkozott dokumentumok körével.

(Autoref.)

Állományvédelem

215/2010

LI, Mingjie – NIU, Jinfang: A preservation framework for Chinese ancient books. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 66. (2010) 2., p. 259-278.

Stratégia a régi kínai könyvek megőrzésére

Állományvédelem; Megőrzés; Régi és ritka könyvek; Tervezés

A cikk elméleti útmutatót kíván nyújtani a régi könyvek megőrzéséhez Kínában. Áttekinti a régi könyvek károsodásának és megőrzésének történetét Kínában, elemzi a régi könyvek régészeti, történelmi és művészeti értékeit. A régi kínai könyvek megőrzéséhez háromszintű rendszert javasol. Az alapszint a régi könyvek fizikai entitásának mint régészeti értéknek a megővése. A következő a tartalom megővése, ami a történelmi kutatások miatt fontos. A legfelső szint a művészi formátum előállítási folyamatának megővése, amelynek során nem csupán magát a formátumot őrzik, hanem annak előállítási technikáját is. A cikkben vázolt rendszer összekapcsolja a régi könyvek értékeit és ezen értékek megőrzésének stratégiáját, rendszerbe foglalja és egységben kezeli őket. Felhasználható állami intézkedések alátámasztására, és segít felismerni a régi könyvek megőrzési stratégiájában rejlő hibákat.

(Autoref.)

Speciális dokumentumok, különgyűjtemények

216/2010

FUENTES PUJOL, Eulàlia – ARGUIMBAU VIVÓ, Llorenç: Las tesis doctorales en España (1997-2008) : análisis, estadísticas y repositorios cooperativos. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 1., p. 63-89.
Res. angol nyelven

A spanyolországi doktori értekezések 1997-2008 között: elemzés, statisztika, repozitóriumok

Disszertáció; Hozzáférhetőség; Megőrzés; Teljes szövegű adatbázis

A legtöbbször értékes tudományos tartalmat hordozó doktori értekezés az internet elterjedése előtt a „szürke irodalom” körébe tartozott, igen korlátozott terjesztési és hozzáférési lehetőségekkel. A vizsgált időszakban (1997 és 2008 között) igen sok jelentős változás következett be mind a spanyol felsőoktatásban (az európai felsőoktatási rendszerhez való igazodás folyamata), mind az infokommunikációs technológiában, mind a tudományos kommunikációban (a „nyílt hozzáférés” felfogás megjelenése és terjedése).

A spanyol statisztikai intézet és az *Eurostat* adataiból, valamint más nemzetközi adatokkal összehasonlítva megállapították, hogy a spanyol egyetemi rendszer az európai átlagnál lényegesen kevesebb új kutatót nevel. Ami a disszertációk nyilvántartását és hozzáférhetőségét illeti, a nyílt hozzáférés mozgalma 2004-ben vált ismertté Spanyolországban. Az *OpenDoar* adatai szerint 2009-ben 44 nyílt hozzáféréssű repozitórium működik, 80%-uk intézményi, leginkább egyetemi, közülük 22 tartalmaz értekezéseket. Az oktatási minisztérium az 1970-es években hozta létre a disszertációk gépesített nyilvántartását. Ennek anyagát is tartalmazza a ma legteljesebb adatbázis a TESEO (www.micinn.es/teseo), melyet a tudomány- és kuta-

tásügyi minisztérium tart fenn. A TESEO számos kritérium (szerző, témavezető, egyetem, tanszék, rezümé, tezauszon alapuló kulcsszavak stb.) szerint teszi kereshetővé a disszertációkat. A vizsgált időszakban (meglehetősen nagy – 66 és 96 % közötti – évenkénti ingadozással) a statisztikai hivatal adataihoz képest az értekezések 87,3%-át tartalmazza.

2001 óta működik a La Rioja Egyetemen létrehozott DIALNET rendszer a spanyol tudományos irodalom nyílt hozzáféréseinek biztosítása érdekében (<http://DIALNET.unirioja.es/servlet/portadatesis>). Célja a minél szélesebb körű terjesztés, ennek megfelelően a spanyol, portugál, angol, német, francia mellett katalán és baszk nyelven is használható. 27 egyetemi könyvtárral (közülük 5 latin-amerikai) működik együtt. Jelenleg 16 400 értekezést tartalmaz (melyek szerző, cím, egyetem, nyelv és év szerint kereshetők), közülük 12 500 teljes szövegű. Ugyancsak 2001 óta működik a 12 katalán egyetemen elfogadott értekezések teljes szövegű adatbázisa (www.tdr.cesca.es). Jelenleg több mint 6 ezer értekezést, és további 8 spanyol felsőoktatási intézményből 1300 disszertációt tartalmaz. A keresés a szokásosak mellett ETO, kulcsszó, és szabad szöveg szerint is lehetséges. 2007 óta 13 intézményi és együttműködésen alapuló repozitóriumban való szimultán keresést is lehetővé tesz, ezzel 39 spanyol egyetem több mint 18 ezer doktori értekezéséhez nyújt hozzáférést.

Nemzetközi kitekintésben a kereskedelmi adatbázisok (*DAI Dissertation Abstracts International, UMI Dissertation* stb.) mellett leginkább az 1997-ben indult *Networked Digital Library of Theses and Dissertations*, illetve annak európai munkacsoportja, melynek *Dart-Europe E-Theses Portal* (www.dart-europe.eu) projektje említendő, ami jelenleg 11 ország több mint 98 ezer értekezését tartalmazza. Említhető még a Santiago de Chilei Egyetem *Cybertesis* (www.cybertesis.net), illetve a lyoni és a montreali egyetem együttműködésében készülő, francia nyelvű értekezéseket tartalmazó adatbázis (cyberdocs.univ-lyon2.fr).

(Mohor Jenő)

217/2010

KUPERMINC, Jean-Claude: Le réseau Rachel : une vitrine des sources juives In: Bulletin des bibliothèques de France. – 55. (2010) 1., p. 58-60.
Res. angol, német és spanyol nyelven

Rachel, az európai judaika gyűjtemények online katalógusa

Együttműködés -nemzetközi; Judaika gyűjtemény; Központi katalógus -online

A francia nemzeti könyvtárral karöltve az európai judaica és hebraica könyvtári hálózat fő célkitűzése, hogy a magánkézben lévő zsidó gyűjtemények dokumentációs anyagát felleljk, és mindenki számára hozzáférhetővé tegyék az interneten. Ennek köszönhető, hogy napjainkban a zsidó kultúrához és tudáshoz való legnagyobb hozzáférést Franciaország nyújtja azért, hogy számos óriási gyűjtemény könyvtárának a judaizmustól a zsidó tanulmányokig, a vallástól a kultúráig és szokásokig terjedő, minden területet lefedő anyagának közös katalógusát kínálja az érdeklődőknek. Nagyon ügyelnek arra, hogy a gyűjtemény a zsidó élet minden történeti és szociális területét lefedje, és az egyes ismeretek kapcsolódjanak egymáshoz vagy kiegészítsék egymást.

A francia köz- és magángyűjtemények egy része még a zsidóságon belül is nagyon specifikus. Ilyen a francia nemzeti könyvtár (BnF) is, amelynek különgyűjteményében számos zsidó kézirat található, valamint a *strasbourgi egyetem*i, a *Mazarine* (Paris) vagy az *Inguimbertaine* (Carpentras) könyvtár is. A gyűjtemények anyaga elsősorban a judaizmushoz mint valláshoz kötődik.

A Rachel hálózat (<http://www.rachelnet.org>) alapját mindezek közül három nagy gyűjtemény alapozta meg: az 1830-ban Metzben alapított, majd Párizsba költöztetett *Francia Izraelita Szeminárium* (SIF), az *Egyetemes Izraelita Intézet* (AIU) és a *medemi Jiddis Kultúra Háza*.

A hálózat mindenki számára nyitott, noha mégis bizonyos fokig zárttá teszi az, hogy a nyelv

vet nem beszélők automatikusan kizáródnak e gazdag kulturális örökségből. Természetesen vannak szakértők, akik segítségét igénybe lehet venni, de ez véges. Mint ahogy az is, hogy a klasszikus rabbiképzőkben a héberen kívül az arámi és egyéb nyelvek ismerete is szükséges, hiszen a tanulás az eredeti szövegek olvasatán, értelmezésén, a forráshasználton alapul. Mind ezen forrásoktól a nagyközönség el van zárva. A Rachel hálózat érdeme éppen az, hogy minden forráshoz hozzáférést kínál, ami kis nyelvtudással is már használható.

A hálózat megalkotásakor a katalógusok retrokonverziója volt az első lépés. Ebben és a további munkálatokban is nagy szerep jutott az izraeli nemzeti könyvtárnak. A számítógépesítés egyik nagy érdeme, hogy az olvasók számára a rendszer a kérdezőfelületen és a keresési találatok megjelenítésénél a latin és héber betűs változatot is felkínálja. A közös katalógus használata így még a héberül nem beszélők, írók-olvasók számára is referenciaként szolgálhat, annál is inkább, mert az egységesített névalakok latinul, héberül, és jiddisül is bekerülnek. További nagy segítséget jelenthet a már meglévő folyóiratok online változata és a régi, történeti értéket képviselő sorozatok, folyóiratok, tematikus számok közeli jövőben történő digitalizálása és feltétele a hálózatra. Ebben a BnF-en kívül a *Library of Congress* és Izrael számos könyvtára és egyéb intézménye is közreműködik.

(Pajor Enikő)

Lásd még 224

Raktározás

218/2010

GHEZZI, Beatrice: L'uso delle tecnologie a radiofrequenza in biblioteca. – Bibliogr. jegyzetekben In: Bollettino AIB. – 49. (2009) 4., p. 533-543.
Res. angol nyelven

A rádiófrekvenciás technológiák könyvtári alkalmazása

Rádiófrekvenciás azonosítás

A rádiófrekvenciás azonosítás (*Radio Frequency Identification* – RFID) technológiáját a 2. világháború alatt fejlesztették ki, és azt követően néhány év alatt elterjedt, mint olyan eszköz, amivel – rádióhullámok segítségével – azonosítani és nyomon lehet követni tárgyakat, állatokat, embereket egyaránt. A technológia használata már a könyvtárakban is elterjedt.

Használatának első lépése a könyvek (és egyéb fizikai dokumentumok, pl. CD, DVD) RFID címkével való ellátása, majd a programozás következik, ahol a címke „intelligenciájának” megfelelő mennyiségű adatot, információt lehet a címkére felvinni. A háttér munkák közül az RFID (egy hordozható leolvasó segítségével) a leltározást, illetve a polcrend ellenőrzését segíti azzal, hogy jelzi a hiányzó dokumentumokat, ezek listája összevethető a kölcsönzés-nyilvántartással. Az olvasószolgálat szempontjából az RFID a kölcsönzést és visszavételt, az automatikus (önkiszolgáló) kölcsönzést, illetve a lopásgátló berendezés aktiválását-deaktiválását segítheti.

Hátrányai közé tartozik, hogy az átállás meglehetősen sok (általában a vártnál is több) időt és munkaerőt vesz igénybe, hiszen a címkéket egyenként, kézi munkával kell felragasztani, a programozás során előkerülnek a bibliográfiai rekordok hibái és hiányosságai (igaz, ezek kijavítása is „tisztá haszon”). A legnagyobb probléma azonban, hogy ezek a rendszerek, holott már több, kimondottan könyvtárak számára fejlesztett is van a piacon, még mindig igen drágák.

(*Mohor Jenő*)

219/2010

SKINNER, Debra G.: Selection and cataloging for an automated retrieval collection : viewpoint of a cataloger In: *Journal of access services*. – 7. (2010) 1., p. 33-44.

Válogatás és katalogizálás egy automatizált raktári keresőrendszerben

Berendezés; Egyetemi könyvtár; Gépi raktározás

2004-ben a Georgia Southern University egy 4 évig tartó könyvtárépítési és átépítési projektbe kezdett, melynek során automatizált raktári keresőrendszert (*Automated Retrieval Collection, ARC*) hoztak létre, amely a szabadpolcon tárolt magas forgalmú művekkel szemben a csekély használatú műveket foglalja magában. A cél a szabadpolcos állomány nagymérvű csökkentése volt, a felszabaduló helyen számítógépeket, tanulásra és oktatásra szolgáló helyiségeket, valamint kávézót létesítettek.

A rendszer három fő összetevőből áll. Az ARC-gyűjteményt egy klimatizált helyiségben, két, egyenként három emelet magas tömbben, fém állványokon, 5 különböző méretű ládában helyezték el. A kért dokumentum ládáját egy-egy robotkar keresi meg és emeli le, eljuttatva a kiadó pulthoz, és mindezt a Voyager integrált könyvtári rendszer számítógépe irányítja, a dokumentumok vonalkódja alapján. Magukat a kért dokumentumokat a könyvtárosok veszik ki, illetve teszik vissza. Ennek az épületen belüli, bizonyos mértékig tömör raktárnak köszönhetően jelentősen csökkent a távoli külső raktárból áthozandó dokumentumok száma, s ezáltal meggyorsult az olvasók kiszolgálása.

Mivel az eredeti könyvtárépületet teljes mértékben átépítették és bővítették, az ARC-gyűjteményt az első fázisban a rendeltetésétől eltérően használták, átmenetileg a betöltés gyorsasága és könnyűsége volt a fontos. A benne lévő anyagokat később le kellett cserélni. A vonalkód lehetőséget ad az átmeneti megoldások és a változtatások nyomon követésére. A válogatást egy gyűjteményszervezési bizottság felügyeli, amelyben a tanszékek képviselői is részt vesznek, és amely figyelembe veszi a kölcsönzési statisztikákat.

Az egyes témakörök, ill. dokumentumtípusok sajátos problémákat vetettek fel. Sok dokumentumot ez alkalommal kellett katalogizálni, mert

korábban csak tárolták azokat, vagy a feltárásuk nem volt megfelelő. Az államigazgatási („kormányzati”) dokumentumok, rövidségük, eltérő formátumuk következtében ugyancsak nehezen kezelhetők. A katalogizálási eljárás korábban nélkülözötte a mai szintű analitikus feltárást (pl. az 505-ös és 856-os MARC mezők, vagy a szépirodalmi művek tartalmi és műfaji indexelésének hiánya miatt). A használók inkább olyan forrásokat vettek igénybe, mint a kiadói weblapok, az Amazon vagy a Google Books. A könyvtár most már előfizet az OCLC rekord-bejelentési szolgáltatására, és így a régebbi katalógusrekordokat utólag is részletezni tudják. A folyóiratok évfolyamszintű feltárása ugyancsak az ARC-projekt keretében valósult meg.

A feltáratlan vagy csak részben feltárt állományrészek valószínűleg az ARC-gyűjteménybe kerülnének, de nem lehet tudni, hogy ezeket azért nem használták-e intenzívebben, mert nem voltak elérhetők. Ilyenek a mikrofilmre vett folyóiratok (pl. az 1700 és 1800 között kiadott angol irodalmi folyóiratok), amelyeket csak tekercsként írtak le, holott minden tekercsen számos külön folyóirat is van. Némelyik ezek közül már online módon is elérhető, de túlságosan drágán, ezért a könyvtár kénytelen továbbra is a mikrofilmtekercseket használni.

Az ARC-gyűjtemény cseréje folyamatosan zajlik, egyes műveket a szabadpolcra emelnek ki, helyettük mások kerülnek be. A tendencia az, hogy a 2000-es vagy frissebb kiadású műveket tartják a szabadpolcon, a régebbi dokumentumok pedig az ARC-ban, de ezt jelentősen befolyásolja a dokumentum jellege és a kölcsönzési statisztika. Az ARC-ból visszavehető művek válogatását a tájékoztató-szolgáltatások és a gyarapító könyvtárosok végzik. Az elbírálendő művek egy külön polcra kerülnek, ameddig döntés nem születik róluk.

Az ARC-projektet a kezdetektől egy gyűjteményszervezési bizottság irányította, amely szükség esetén most is összeül. A tapasztalatok szerint azonban kedvezőbbnek látszik egy ilyen komplex feladatot egy személy irányítása alá helyezni, hogy az értelmezési különbségek ne okozzanak zavart.

Az ARC-rendszer más könyvtáraknak is ajánlható, sokkal gazdaságosabb, gyorsabb és helykímélőbb, mint a külső raktárak fenntartása, azonkívül több időt ad a könyvtárosoknak, hogy eldöntsék, mely művektől érdemes végleg megszabadulniuk.

(Mándy Gábor)

Feldolgozó munka

220/2010

DELFITTO, Silvia: La religione nella Dewey Decimal Classification : l'espansione della classe 200. – Bibliogr. jegyzetekben In: Bollettino AIB. – 49. (2009) 4., p. 493-507.

Res. angol nyelven

A vallás Dewey tizedes osztályozásában. A 200-as osztály kibővítése

Tizedes osztályozás; Vallásos irodalom

Dewey 1876-ban megalkotott tizedes osztályozása (DDC) ma a 2003-ban négy kötetben megjelent 22. nyomtatott kiadásánál tart. Kétszázezresnél kisebb állományú könyvtárak számára készült a rövidített 14. kiadás, és már van böngésző alapú, háromhavonta frissített webes változata is (*WebDewey*). A DDC-t 135 ország 200 ezer könyvtára és 62 nemzeti bibliográfia használja dokumentumok osztályozására. Tekintettel az ETO berkeiben 2005-ben megindult, a 200 (vallás) osztály teljes átalakítását célul kitűző kezdeményezésre, a cikk a DDC 200-as (kizárólag vallási témákra specializálódott könyvtárak által használt) osztályának történetét vázolja, részletesen foglalkozva a 220 Biblia alosztály változásaival.

(Mohor Jenő)

221/2010

ROMANO REYNOLDS, Regina: The ISSN Network as an example of international cooperative cataloging. – Bibliogr. jegyzetekben In: *Cataloging & classification quarterly*. – 48. (2010) 2/3., p. 169-186.

Az ISSN-hálózat, példa a nemzetközi közös katalógizálásra

Adatbázis; Együttműködés -nemzetközi; Előzetes kiadványszámozás; Közös katalógizálás

Az ISSN Regiszter az ISSN-hálózat ISSN rekordokat tartalmazó nemzetközi adatbázisa, melynek elsődleges szerepe, hogy a kulcscímek és kapcsolódó ISSN-számok nemzetközi besorolási állománya legyen. Ez a mintegy 1,5 millió rekordot tartalmazó adatbázis leíró katalógizálási információt is nyújt a több mint 35 éve folyamatosan gyarapodó ISSN-központok segítségével, amelyekből jelenleg 87 működik. A cikk megvizsgálja az ISSN-hálózatot mint közös katalógizálási vállalkozást, rámutat speciális jellemzőire és kiemeli, mennyiben jeleztek ezek előre néhány aktuális trendet. Például az ISSN-központok főként a nemzeti könyvtárakban találhatóak, de működnek nem könyvtári központokban is, így tudományos vagy műszaki intézetekben. A központok dolgozhatnak közvetlenül az ISSN adatbázisban, de helyi vagy közös adatbázisban is. Az ISSN-központok különböző katalógizálási szabályok szerint állítják elő a nemzeti vagy helyi rekordokat, amelyeket ezután exportálnak a nemzetközi adatbázisba különböző lehetséges formátumokban. Az ISSN-rekordok nyelvileg semlegesek, mert olyan kódrendszeren alapulnak, ami a katalógizálási adatok átírását nem teszi szükségessé. Bár az ISSN-rekordok kevesebb elemet tartalmaznak, mint a hagyományos katalógusrekordok, működésük hosszú éveken keresztül hasznosnak bizonyult a hálózat számára, és kiindulópontként szolgált a további feldolgozáshoz a Library of Congressnél, a CONSER más intézményeiben és a könyvtárakban világszerte. Az ISSN-rekordokat tekint-

hetjük egyfajta „elfogadható” szintű katalógizálásnak. A cikk bemutatja, hogyan alakult ki az ISSN-hálózat, annak katalógizálási kézikönyve, valamint jelenlegi működése. A cikk személyes nézőpontból is vizsgálja, hogyan tudott az ISSN Regiszter közös adatbázisként fennmaradni, tagintézményei és azok gyakorlatának jelentős eltérései dacára.

(Autoref.)

Katalógusok**222/2010**

CRAVEN, Jenny – JOHNSON, Frances – BUTTERS, Geoff: The usability and functionality of an online catalogue. – Bibliogr. In: *Aslib proceedings*. – 62. (2010) 1., p. 70-84.

Az online katalógus használhatósága és funkciói

Felmérés; Használó; Hatékonyság; Központi katalógus -online

A három brit kutató arra kereste a választ, hogy a technológia rohamos fejlődésével megszaporodó könyvtári szolgáltatások és az elektronikus forrásokhoz való megnövekedett hozzáférési lehetőségek (e-folyóiratok, online adatbázisok, könyvtárközi kölcsönzések, stb.) jelensége hogyan hat ki az online katalógusok használatára. Magyarán: hogyan érdemes alakítani a felhasználói felületet, hogy az a legpraktikusabb, az alkalmazók igényeihez leginkább idomuló legyen.

Létezik ugyan általánosságokban mozgó definíció (mint például az ISO 9241-11 szabványé, amely a „hatékonyság, használhatóság, elégedettség” kifejezésekkel operál), de legalább ennyire hasznos, hogy ha magukat a felhasználókat kérdezzük meg információs szokásaikról, mielőtt belevágunk az interfész átalakításába. Ezt tették a CERLIM (*Centre for Research in Library and Information Management*) és az

MMU (*Department of Information and Communications at Manchester Metropolitan University*) közös projektjének vezetői. Ezen intézmények már korábban is gyűjtöttek tapasztalatokat, hiszen vizsgálták látásproblémákkal élők, illetve más tanulási nehézséggel küzdők könyvtárhasználatát, de támaszkodhattak az EIAO (*European Internet Accessibility Observatory*) friss eredményeire is. Cikkükben a szerzők a Copac, az egyesült királyságbeli tudományos könyvtárak és egyéb speciális gyűjtemények közös online katalógusának fogadtatását elemezték.

A Copac kezelői az utóbbi időben komoly webalapú fejlesztéseket végeztek, amelynek során egyéb szolgáltatásokkal kapcsolták össze katalógusukat. Nem csoda, ha kíváncsiak voltak arra, vajon a felhasználók hogyan vélekednek a benne való keresésről, navigálásról, a találatok megjelenítéséről, egyáltalán: a „termék” használhatóságáról, esetleg vannak-e olyan igények, amelyekre a közeljövőben nagyobb gondot kell fordítani. A kísérletben 12 posztgraduális hallgató, illetve kutató vett részt, különböző korú férfiak és nők vegyesen, akiknek meghatározott feladatokat kellett végrehajtaniuk megadott időn belül, megadott források használata révén. Arra kérték őket, munka közben folyamatosan értékeljék szóban a látottakat (*think aloud* módszer), miközben tevékenységükről, észrevételeikről felvették az adatokat.

Négy területre fókuszáltak az elemzők: a keresés, a rekordok megjelenítése, a meglévő, valamint a potenciális funkciók körére, és valamennyit a használat könnyősége, a navigálás, a megjelenés, a terminológia (illetve az esetleges hibák) szempontjából tesztelték. Az eredmények alapján úgy tűnik, a Copac alkalmasabb eszköz a már ismert adatok fellelésére, mint felfedezésre. A kísérletben részt vevők szívesen futtattak részletes keresést; üdvözölték a rekordban felkínált részletgazdagságot (mint az egyes cikkek összefoglalóinak, absztraktjainak elérését), sőt örömmel látták volna egyes kötetek tartalomjegyzékeit is. Hasznosnak találták ezenkívül a rekordok exportálhatóságának felkínálását.

Ami még hiányzik a rendszerből, az az egyszerű keresés ablaka, továbbá a böngészés lehetősége kulcsszavak és/vagy tárgyszavak között; ugyanígy hasznosíthatnák a hivatkozéselemzést, tartalomjegyzékeket, ismertetések, röviden: mindazt, ami a talált információ környezetét jelenti. Végül minden olyan eszközt, ami a kinyert információ további kezelését segíti (kijelölt tételek listája, annotáció, exportálás, találati listák megsztása, a találatok rangsorolása, stb.).

(*Vasbányai Ferenc*)

223/2010

DRAUZ, Susanne – PLIENINGER, Jürgen: Nutzerwünsche sind nur bedingt RAK-kompatibel : So wird der Katalog zukunftstauglich : Recommenderdienste – Anreicherungen – Katalog 2.0 – Table of Contents In: BuB. – 62. (2010) 1., p. 40-48.
Res. angol és francia nyelven

A használói igények csak bizonyos feltételekkel kompatibilisek a RAK-kal. Milyen lesz a jövő katalógusa?

A hagyományos könyvtári katalógusok és a hagyományos könyvtári eljárások ma már nem elegendőek a gyűjtemények és az egyes művek feldolgozásához. A kereskedelmi szolgáltatók jobban igazodnak a használói igényekhez: miközben néha kevesebbet nyújtanak (szűkebb körű bibliográfiai adatokat), néha pedig többet (például hasonló könyvekről tájékoztatnak). Az elméleti és a gyakorlati szakemberek egyaránt szorgalmazzák, hogy az adatok minél szabadabban, rugalmasan alakítható formában álljanak rendelkezésre. Végző soron mindig annak kell vezetnie a törekvéseket, hogy a használói igényeket kielégítsék, a folyamatokat könnyen kezelhetővé tegyék, az információtartalmat gazdagítsák, a keresés minél könnyebb legyen. Egyszerűen fogalmazva: a jövő megérkezett, de nem teljesen kompatibilis a RAK-kal (a német dokumentumleírási szabályzattal) ...

Ma már magától értetődik, hogy a könyvtári katalógusok elérhetők az interneten, de a fej-

lesztéseknek még nincs vége. Még folyamatban van különböző további funkciók megvalósítása (tartalomjegyzékek, mutatók, borító, hasonló irodalom ajánlása, Web 2.0-s megoldások: személyre szabás, jegyzékek előállítás, közös felhasználás és feltárás, RSS). Technikai, jogi és gazdasági korlátok miatt nem valószínű, hogy mindezeket egyszerre be lehet vezetni. A cikk a „jövő katalógusának” egyes elemeit mutatja be és értékeli, kitekintéssel arra, hogy mindez hová vezet. Sok múlik a politikán, a pénzügyeken és a technikán; az egyes könyvtárak érdekérvényesítő képességén, elfogadottságán és körülményein. Ugyanakkor foglalkozni kell a „jelen katalógusával” és eddig sokszorosan ki nem használt lehetőségeivel is. Különös figyelmet kell fordítani a használók megismerésére, a megvalósíthatóság pénzügyi és személyzeti vonatkozásaira, és arra, hogyan lehet elhárítani a könyvtárosok fenntartásait.

(Autoref.)

224/2010

GONZALES, Anthony: National Union Catalog of Manuscript Collections (NUCMC). – Bibliogr. jegyzetekben In: *Cataloging & classification quarterly*. – 48. (2010) 2/3., p. 187-193.

A Kéziratgyűjtemények Országos Közös Katalógusa az Egyesült Államokban

Együttműködés -nemzeti; Kéziratgyűjtemény -muzeális; Közös katalógizálás; Központi katalógus -online; Nemzeti könyvtár

2009 májusában ünnepelték a Kéziratgyűjtemények Országos Közös Katalógusa (NUCMC) programjának 50. évfordulóját a Kongresszusi Könyvtárban. A NUCMC ingyenes közös katalógizálási program a Kongresszusi Könyvtár és az Egyesült Államok számos repozitóriumának közreműködésével, amely a nemzeti dokumentumkincshez nyújt bibliográfiai szintű hozzáférést. A cikk az alábbi kérdésekre keresi a választ: Kik vehetnek részt a programban?

Hogyan működik a program? Milyen típusú dokumentumokat katalogizál és melyeket nem a NUCMC? Milyen típusú adatokat kell szolgáltatni a NUCMC számára? Miért éri meg az intézmények számára, hogy részt vegyenek a programban? Miért jó a kutatók számára? Miben áll a program jelentősége?

(Autoref.)

225/2010

JORDAN, Jay: OCLC 1998-2008 : weaving libraries into the Web. – Bibliogr. In: *Journal of library administration*. – 49. (2009) 7., p. 727-762.

OCLC 1998-2008

Közös katalógizálás; Központi katalógus -online

A szerző röviden áttekinti az OCLC történetét 1967-1998-ig, majd az OCLC keretében folyó együttműködést és annak eredményeit vizsgálja 1998-2008 között. Külön kitér az OCLC-nek a könyvtárak webes jelenlétét hangsúlyozó stratégiájára és a WorldCat bibliográfiai adatbázisból globális hálózati információs forrássá történő átalakulására.

(Autoref.)

226/2010

PFEIFENBERGER, Regina: Der Opac im Handyformat : mobile Online-Kataloge sichern die Zukunft von Bibliotheken als zentrale Informationsquellen der Gesellschaft In: *BuB*. – 62. (2010) 1., p. 55-58. Res. angol és francia nyelven

Online katalógusok mobil formátumban

Online katalógus; Telefon

A mobiltelefonokhoz kifejlesztett OPAC-oknak eddig két típusuk volt. A régi típusúak kisebb képernyővel és korlátozott funkciókkal rendelkeznek. Ezeket egyre inkább újabb interfészek váltják fel, amelyek okos telefonokhoz készül-

tek, nagyobb képernyővel rendelkeznek, és többet tudnak. Az újabb mobil OPAC-ok általában mobil könyvtári weblapokon találhatóak meg, ahol a használó tájékozódhat a nyitva tartásról és interaktív útvonaltervező segítségével a könyvtár megközelítéséről. Emellett az iPhone-hoz ki lehet fejleszteni különleges alkalmazásokat, amelyeket a használó ingyenesen letölthet, hogy igénybe tudja venni a könyvtár mobilszolgáltatásait.

Németországban néhány könyvtár rendelkezik mobil internetes webhellyel, ezek egyike a Kölni Egyetemi és Városi Könyvtár. Szolgáltatásait az egyetem különböző részlegei közösen fejlesztették ki azzal a céllal, hogy a hallgatók hozzájussanak azokhoz az információkhoz, amelyekre a mindennapi életben szükségük van. A leggyakrabban használt weboldal a könyvtáré. Tartalmazza az OPAC keresőmezőjét, a legfrissebb híreket és közleményeket, az új beszerzéseket és a nyitvatartási időt. A keresési eredmény megmutatja az információhordozó típusát, raktári jelzetét, elérhetőségét és az esetleges előjegyzések tényét.

Mindmáig a katalógusok csak irodalomkeresésre alkalmasak. Fontos lenne kiegészítésük a következő funkciókkal: előjegyzés, az átvétel helye, kölcsönzés meghosszabbítása.

(Autoref.)

Lásd még 217, 221

Információkeresés

227/2010

JAMALI, Hamid R. – ASADI, Saeid: Google and the scholar : the role of Google in scientists' information-seeking behaviour. – Bibliogr. In: Online information review. – 34. (2010) 2., p. 282-294.

A Google és a tudomány. A Google szerepe a tudományos kutatók információkeresési szokásaiban

Felmérés; Gépi információkeresési rendszer; Használati szokások

Kétség nem fér ahhoz, hogy a Google szerepe az utóbbi időkben megnövekedett az információkeresés terén, azonban nincsen konszenzus e szerep értékelésében, valamint további vizsgálatokat igényel a keresőmotor használatának hatása a keresési szokásokra. A szerzők által szemlézett cikkek egy része magasztalja, másik része erős kritikával illeti a keresőrendszert, illetve annak alkalmazását a tudományos kutatásban. Az egyetemi hallgatók a felmérések tanúsága szerint a Google-t preferálják a könyvtárak elektronikus katalógusaival szemben, aminek elsősorban a keresőmotor kezelésének egyszerű volta az oka. J. R. Griffiths és P. Brophy e jelenség kapcsán a „kielégítő információk koráról” beszél, ami közelebről azt jelenti, hogy a keresők kevesebb releváns találattal is beérik, és a minőség helyett – a legkisebb erőfeszítés elve alapján – a hozzáférhetőség a döntő egy információforrás kiválasztásakor.

Ez a fajta hozzáállás azonban nem csak az egyetemistákat jellemzi. Az oktatók ugyancsak előszeretettel használják a Google-t kutatásaik során. Kérdés, hogy kiindulópontként használják-e a keresőmotort, vagy egy már felkutatott forrás letölthetőségét ellenőrzik általa. A szerzők elsősorban erre a kérdésre keresték a választ, amikor a University College London fizikai és csillagászati tanszékének oktatóit egy 2005 októbere és 2006 áprilisa között végzett felmérés során a keresési szokásaikról faggatták. A felmérés megerősítette, hogy bár a kutatók napi rendszerességgel használják a Google-t, jellemzően nem a kutatás kiindulópontjaként. A források felkutatásakor a tanulmányok végén található hivatkozásokra, illetve a tudományos cikkadatbázisokban való böngészésekre, tematikus keresésekre építenek, ugyanakkor – egy-egy keresés mellékes hozadékaként – a Google-ban is gyakorta akadnak rá a kutatásuk szempontjából releváns forrásokra. Megjegyzendő, hogy a felmérés 2006-ban zárult, azóta a Google egyre több tudományos publikációt közöl a találatok

között, így – a szerzők jóslatának megfelelően – egyre inkább a forrásfelkutatás eszközeként szolgálhat.

A vizsgálat során a szerzők felkérték a felmérés résztvevőit, hogy töltsenek ki egy kérdőívet az egyes keresési esetek dokumentálására. A kérdőíves vizsgálat megerősítette, hogy a kutatók elsősorban egy-egy speciális információ megszerzésére használják a Google-t (pl. egy munkatárs e-mail-címe), vagy hogy áttekintő képük legyen egy általuk nem ismert területről. Egyetlen olyan esetet nem dokumentáltak, amikor tudományos cikk, tanulmány vagy könyv keresésére használták volna a keresőrendszert. Idővel azonban a kutatói szféra is felismeri, hogy a Google a tudományos publikációk keresésére is alkalmas eszköz, így egyre többen kezdik kutatásukat – a felmérés idején még kevéssé népszerű – Google Scholar faggatásával. Mindeközben az információs műveltség terjedésével, a keresési stratégiák egyre szélesebb körű elsajátításával egyre kevesebb kutató számára jelentenek kihívást a bonyolultabb keresőrendszerek, ugyanakkor ez utóbbiak fejlesztői, okulva a Google sikerén, rendszereiket felruházzák a népszerű keresési rendszer egyes adottságaival (pl. egyszerű keresőfelület).

(Dancs Szabolcs)

228/2010

KARHULA, Päivikki: Google or not to Google? In: Signum. – (2008) 6., p. 3.

Google: használjuk vagy sem?

Adatvédelem; Gépi információkeresési rendszer; Számítógép-hálózat

A Google vezető világszertei pozíciója a keresőszolgáltató informatikai cégek között mára már elvitathatatlan. Az óriási népszerűséggel párhuzamosan azonban kérdőjelek is felmerültek, egyre több cikk jelent meg a kételyeket illetően a sajtóban. A szerző is ezt a kérdést vizsgálja felhasználói szempontok figyelembevételével.

A Google ismerete és használata magától értetődően bekerült a könyvtárak információkeresést oktató tevékenységébe. A Google keresőszolgáltatónak lett kedvelt és népszerű, noha működési tevékenysége már régóta nem csupán erre a területre korlátozódik.

Hálózati munkaeszközök széles skálája található meg menürendszerében, mint pl. a böngészés, e-mail postafiókok, azonnali üzenetek, blogok, naptári szolgáltatás, programszervezés, hírek, események, videó- és képgalériák, közösségi oldalak és még számos egyéb szolgáltatás. Az óriásvállalat láthatóan nem csak egyetlen szektorra kíván szorítkozni a világhálón, hanem tevékenységi köre az utóbbi időben számtalan egyéb területre kiterjed.

A vállalat befolyása a működési modelljeinek bővülésével az utóbbi időben lényegét tekintve is megváltozott. Az ingyenes szolgáltatások alapelve úgy módosult, hogy az információnyújtásért cserébe a felhasználó adatainak összegyűjtését, felhasználását kéri a feltételekben. Felhasználói oldalról különösen az adatgyűjtés kiszélesedésének van nagy jelentősége. Ennek esetleges majdani kihatásait ugyancsak nem lebecsülendőnek tartja a cikkíró. Kiváltképpen akkor, ha az adatokat és adatbirtoklás folyamatait egyesítik a különböző szolgáltatók felől, és azt egy harmadik csatornában összesítik.

A Google hálójában a kulcsszavak nem maradnak meg kulcsszavakként, hanem az adatgyűjtés folyamán a célnak megfelelően hasznosulnak. Ugyanez vonatkozik az e-mail levelezési rendszerekre, a lokális adatokra, a fényképekre stb. Az összegyűjtött információ még egzaktabbá válik azáltal, ha a felhasználó maga regisztrál, vagyis feliratkozik, csatlakozik a Google-hoz. Az információ elsősorban a reklámok célba juttatásához használható nagy hatékonysággal. Jelenleg az óriásvállalat bevételeinek hatalmas hányada éppen a reklámok eladásából származik. A fentiek alapján és a biztonság okán joggal merül fel az igény más keresőszolgáltatók alternatív megfontolására – véli a cikk szerzője. Ez a megfontolás az egyik ok, amely miatt a finn könyvtárak, levéltárak és múzeumokat lefedő

Nemzeti Digitális Könyvtár, mint egységes nemzeti adatbázis a hírek szerint jelentős fejlesztésekbe fogott az információkeresést illetően, igaz, a Google-nál kevésbé látványos felületekkel, de amely az érdeklődőknek megbízható adatbázissal áll rendelkezésre.

(Kránitz Lászlóné)

229/2010

LEWANDOWSKI, Dirk: Google Scholar as a tool for discovering journal articles in library and information science. – Bibliogr. In: Online information review. – 34. (2010) 2., p. 250-262.

Könyvtár- és információtudományi folyóiratcikkek keresése a Google Scholar segítségével

Felmérés; Folyóirat -könyvtári; Hozzáférhetőség; Könyvtártudományi szakirodalom

A mély web tudományos irodalmat tartalmazó része friss becslések szerint 20 és 100 milliárd oldal között lehet. Ennek a feldolgozása óriási feladat, így kérdésként merül fel, hogy vajon a Google Scholar (GS) megfelelő eszköz-e arra, hogy segítségével tudományos cikkeket keressünk.

A jelenlegi kutatásban arra keresték a választ, hogy vajon könyvtár- és információtudományi területen milyen mértékű a megjelent cikkek lefedettsége a GS-ben, illetve milyen formában találhatók meg ezek a szövegek. A GS ugyanis különböző formátumokban teszi közzé a cikkeket: referátumok, preprintek, ill. a kiadó által közzétett ingyenes illetve fizetős PDF verziók. Preprinteknek tekintették a szövegek szerzők által közzétett verzióit, amelyek nem a kiadó által készített megjelenési formában vannak. Ingyenes PDF-nek hívják a folyóirat eredeti megjelenési formátumában közzétett, díjfizetés nélkül hozzáférhető szöveget (függetlenül attól, hogy ezt a kiadó, vagy a szerző tette-e hozzáférhetővé). A díjfizetés ellenében elérhető PDF a kiadó fizetős verziója, amihez a GS csak elérési utat mutat.

A mintában 35 – egy korábbi kutatás alapján könyvtár- és információtudományi magfolyóiratnak tekintett – lap összesen 2004 és 2006 között megjelent cikke szerepelt (összesen 3580 angol nyelvű szöveg).

A lefedettség átlagosan 91,6%-os volt. Míg csupán nyolc lap esetében volt valamennyi cikk elérhető, addig 22 folyóiratnál 90% fölötti, négyenél viszont 70% alatti lefedettséget állapítottak meg. Utóbbi csoportban olyan jelentős periodikumok is vannak, mint az ARIST (Annual Review of Information Science and Technology).

Preprint formában a cikkeknek mindössze 9,9%-a, ingyenes PDF-ben pedig 10,4 volt elérhető. Mindkét arány nagyon alacsony és a nyílt hozzáférés kezdeményezés eredményeit kérdőjelezi meg, ahogy az adatok kiadó szerinti elemzése is.

Az ingyenes és fizetős formában közzétett PDF-ek aránya között nem mutatkozott szignifikáns különbség abban, hogy a kiadó sárga vagy zöld nyílt hozzáférés stratégiát követ (a zöld stratégia azt jelenti, hogy mind a pre-, mind pedig a postprintek közzétehetők, a sárga esetében csak a referálás előtti állapot).

Az eredményekből arra következtethetünk, hogy bár nagyon sok cikk elérhető a GS-ban, ez nem helyettesítheti az adatbázisokat, amelyek teljes lefedettséget biztosítanak a kiválasztott folyóiratok esetében. Határozott előnye viszont a GS-nak, hogy a cikkek közvetlenül elérhetők függetlenül a tárolás helyétől. A preprintek alacsony arányából az következik, hogy bár a szerzők szóban elkötelezték a nyílt hozzáférés mozgalom mellett, amikor a saját írásaikat kellene közzétenniük, akkor ezt már nem teszik meg, pedig érdekük lenne, hogy szövegeiket sokan olvassák.

A GS nem a legmegfelelőbb eszköz irodalomkutatásra könyvtár- és információtudományi területen, de a teljes szövegek elérése miatt hasznos segítséget jelenthet.

(Tóth Máté)

230/2010

RUDDOCK, Bethan – HARTLEY, Dick: How UK academic libraries choose metasearch systems. – Bibliogr. In: *Aslib proceedings*. – 62. (2010) 1., p. 85-105.

Hogyan választanak a brit egyetemi könyvtárak meta-keresőrendszereket?

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Gépi információkeresési rendszer; Szoftverválasztás

A meta-keresőrendszerek kiválasztása nem feltétlenül egyszerű folyamat. Beszerzésük – más információtechnológiai eszközökhöz hasonlóan – számos munkakörben dolgozó könyvtárost érint. A rendszerkönyvtárosoknak tudniuk kell, miként illeszkedik az új rendszer a meglévőkhöz. A szakreferenseknek biztosnak kell lenniük abban, hogy szakterületük adatbázisaihoz továbbra is hozzáférnek olvasóik, és tudniuk kell, hogy milyen hatással lesz bevezetése más források használatára. Az információs műveltségi képzést végző kollégák szempontjából (is) fontos, hogy a rendszer könnyen használható legyen. Ismerni kell a költségeket és az árakat rövid és hosszú távon egyaránt. A vezetőknek képeseknek kell lenniük arra, hogy megindokolják, miért éppen az adott technológiát választották. A PR-munkához ismerni kell a rendszer jellemzőit, hogy hatékonyan tudják népszerűsíteni. A felhasználóknak tudniuk kell, miről van szó, hol található és hogyan használhatják. Egy meta-keresőrendszer tehát nagy hatással lehet egy könyvtár életére, ezért fontos, hogy a megfelelőt válasszuk.

A metakeresők több adatbázisban történő egyidejű keresést tesznek lehetővé, és egyre gyakoribbak a könyvtárakban. Bár lényegében ugyanazokat a funkciókat nyújtják, a szolgáltatás módja és skálája gyártónként más és más. Az adatbázisokat tárolhatják a szolgáltatónál vagy helyben. Az adatbázisokhoz való csatlakozás különböző protokollok (pl. Z39.50, OAI-PMH, XML) alapján valósulhat meg. Az azonosítás módja is sokféle lehet. Történhet például IP-

cím alapján, proxy szerverrel, felhasználónév és jelszó segítségével. Díját a kapcsolódások, a felhasználók, az adatbázisok száma stb. alapján számíthatják. Ugyanakkor szabványok vannak kialakulóban, ami a különbségek kiegyenlítéséhez vezethet.

2008-ban félig strukturált, feltáró jellegű interjúkat készítettek két észak-nyugat angliai egyetemen abból a célból, hogy kialakítsák egy kutatás hipotéziseit. Ezt követte egy webes felmérés, amelyre 71 válasz érkezett a kiválasztott intézmények (124 brit egyetem) 53%-ától.

A válaszadók 97%-a kért a terjesztő cégtől bemutatót, 67% vett részt képzésben. A kiválasztás folyamatát 32% viszonylag könnyűnek, 23% könnyűnek és 16% igen könnyűnek találta. Nyolcvannégy százalék szerint a beszerzett rendszer megfelelően elégíti ki a felhasználók igényeit, bár a projekt teamek túlnyomó többségében nem voltak ott a felhasználók képviselői. Ilyen teamek a válaszadók 58%-ánál alakultak, ami kissé alacsonyabb arány, mint azt a kutatók várták.

A beszerzésről hozott döntést befolyásoló tényezők közül a könnyű használhatóság némileg felülmúlta a funkcionalitást, ami arra vezethető vissza, hogy az intézmények egyszerűnek látszó keresést kívánnak nyújtani felhasználóiknak, hogy a könyvtári források elérésére ösztönözzék őket a külső keresők (pl. Google) használata helyett. Kisebb meglepetést okozott a kutatók számára, hogy a harmadik legfontosabb szempont az előfizetett adatbázisok köre volt, megelőzve a meglévő rendszerekkel való kompatibilitást.

(Koltay Tibor)

Lásd még 184

231/2010

MIEDTKE, Erwin: Antworten rund um die Uhr : die Deutsche Internetbibliothek als kooperatives Angebot : Mitstreiter gesucht In: BuB. – 62. (2010) 2., p. 138-141.

Válaszok éjjel-nappal. A Német Internetkönyvtár mint kooperációs lehetőség: partnerek kerestetnek

Együttműködés -belföldi; Elektronikus posta; Közművelődési könyvtár; Portál; Referenz; Tudományos és szakkönyvtárak

A korábbi brémai BINE- és ILEKS-projektek idejétől eltérően – ezek úttörő próbálkozásnak számítottak akkoriban – ma már a digitális kínálat szinte kötelező a könyvtárakban, és a virtuális tér számos új könyvtári szolgáltatásra nyújt lehetőséget. Ez a helyzet megfelel a használók igényeinek is, hiszen ők mindenütt – és azonnal – szeretnék a szükséges és a lehető legpontosabb információkat megkapni. A könyvtárak egy ideje már több újdonsággal is szolgálnak ezen a téren; ilyen a tájékoztatás, amely a helyi személyes kontaktuson kívül már online chat vagy elektronikus levél formájában is rendelkezésre áll. Az előbbi nem népszerű azonban sem az olvasók, sem a könyvtárosok körében (a személyi feltételek biztosításának nehézségei miatt).

A Német Internetkönyvtár (Deutsche Internetbibliothek, DIB) éppen az elektronikus levélben adott tájékoztatással és linkkatalógusával, valamint ötvenöt (német, osztrák, svájci) könyvtár együttműködésével nyújt új minőségi szolgáltatást az olvasók számára. Különböző fázisok után a Német Könyvtárak Szövetségének (DBV) égisze alatt 2008 márciusában került a baden-württembergi Könyvtári Szolgáltatási Központba, hogy ingyenes német nyelvű információs portálként minőségi információkat biztosítson a felhasználók számára. A DIB-ben a nyilvános és a tudományos könyvtárak működnek együtt egy

olyan közös szolgáltatás érdekében, amelyre önmagukban képtelenek lennének. A részvételi díj évi 200, illetve 400 euró a könyvtárak számára; belépéskor az intézményi hozzájárulás 740, illetve 370 euró, a jogokat és köteleességeket keretszerződésben rögzítették. Akik nem kívánnak részt venni a konzorciumban, csak a DIB portálját szeretnék honlapjukra feltenni, évi 80 eurót fizetnek.

Az eredmények nagyon imponálóak: a linkkatalógust eddig több mint 1,2 millióan vették igénybe, napi 4000 látogató keresi fel, olykor 14 500 oldalt is letöltöttek. (A beérkező kérdések száma évszakonként eltérő, napi 7-től 20-ig terjed.) A „virtuális tájékoztatás” moduljában a válaszadók aktív részvételére számítanak: ki-ki maga választja ki a megválaszolendő kérdést (erre egy reggeli elektronikus levél emlékezteti őket). A rendszert úgy alakították ki, hogy a felmerülő kérdéseket nem lehet kétszer megválaszolni.

A DIB-ben részt vevő könyvtárak munkatársai számára rendszeres továbbképzéseket szerveznek, de távtanulásra is van lehetőség, s a kézikönyvet is folyamatosan frissítik. Évente egyszer a stratégiai kérdések megvitatására is sor kerül. Lényeges az is, hogy minél több könyvtár csatlakozzon a DIB-hez, ezért minden alkalmat és lehetőséget megragadnak, hogy népszerűsítsék az internetkönyvtárat. A cikkben található keretes anyagban három elkötelezett könyvtáros számol be személyes tapasztalatairól. (Lásd még az alábbi címen a DIB-ről olvasható információkat: <http://www.frag-die-bibliothek.de/dib1/>.)

(Murányi Lajos)

232/2010

SHACHAF, Pnina: The paradox of expertise : is the Wikipedia Reference Desk as good as your library? – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 65. (2009) 6., p. 977-996.

A szakértelem paradoxonja: van-e olyan jó a Wikipédia referenszpultja, mint a könyvtáré?

Felmérés; Hatékonyág; Referenz; Számítógép-hálózat

A közösségi web az információ előállítás, rendszerezése és terjesztése terén is kihívást jelent a társadalom hagyományos intézményei, köztük a könyvtárak számára. A *Wikipédia* például a kollektív bölcsesség színhelye; sokrétűsége, függetlensége, decentralizált működése jelenti vonzerejét. Az online tájékoztatásban is megjelentek az önkéntesek (mottó: „mindenki tud valamit”), akik a felhasználók közül kerülnek ki. A *Yahoo! Answers*, a *Wiki Answers* és az *Askville* után új, együttműködésen alapuló modell jelent meg: a *Wikipedia Reference Desk* (WRD, <http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia%3ARD>). E szolgáltatás keretében napi több ezer kérdést válaszolnak meg amatőr tájékoztatók a Wikipédia alapján.

Könyvtáros kutatók természetesen érdeklődni kezdtek aziránt, hogy a WRD válaszainak minősége hogyan viszonyul a könyvtári referenz szolgáltatások minőségéhez. Azt kívánták megállapítani, hogy a WRD önkéntesei milyen teljesítményt nyújtanak a tájékoztató szakemberekhez képest, és példákkal szerették volna alátámasztani a szakértelem paradoxonját.

434 üzenet (a WRD-hez beérkező 77 kérdés és a rájuk adott összesen 357 válasz) tartalomelemzését végezték el, a SERVQUAL teljesítmény-mutató-rendszer három, a minőségre vonatkozó szempontjainak alapján (ezek a következőket fejezik ki: pontosság, teljesség, ellenőrizhetőség; válaszadási készség, gyorsaság, megalapozottság, információforrások használata, udvariasság, az irányelvek betartása). A használók elégedettségét ez alkalommal nem vették figyelembe.

A WRD-t mint virtuális referenz szolgáltatást a könyvtári szolgáltatások példájára alakították ki. A teljesítményértékelés során azt tapasztalták, hogy a válaszadás minősége hasonló a könyvtári szolgáltatásokéhoz; mindez szemléltetve:

Pontosság: Wikipédia = Könyvtárosok (a szokásos 55%-os szabály érvényesül)

Teljesség: Wikipédia > Könyvtárosok (63% kontra 47 vagy 38%)

Kéretlen köszönő e-mailek: Wikipédia = Könyvtárosok (19-20%)

Válaszási készség: Wikipédia > Könyvtárosok (az előbbi négy óra alatt első választ küld)

A válaszoló nevével jegyzi a választ: Wikipédia = Könyvtárosok (a válaszok 1/3-ánál)

A felhasznált források megadása: Wikipédia < Könyvtárosok (10% kontra 53%)

Megállapították, hogy a kétfajta szolgáltatás hasonló eredményekkel jár, jóllehet a WRD-t amatőr önkéntesek működtetik. Miből adódhat ez a hasonló teljesítmény? Esetleg abból, hogy a Wikipédia rendelkezik bizonyos előnyökkel a digitális referenz aszinkron technológiájához képest (ezt a feltevést további kutatásoknak kell igazolnia). A Wikipédia amatőr önkéntesei idővel a könyvtárosokéhoz hasonló készségekre, tudásra, képességekre és tapasztalatokra tehetnek szert (a válaszok tulajdonképpen „összszedődnek”, a több válasz összesítve felérhet egy könyvtároséval). A két helyen eltérő típusú kérdéseket tesznek fel (ezek vizsgálata további feladat). A WRD-ben a közös munka, az együttműködés dominál.

Hogy a Wikipédia önkéntesei miért teljesítenek ilyen jól, az végeredményben „a szakértelem paradoxonját” tükrözi (Johnson szerint a szakértelem bővülésével fordított arányban csökken az egyén képessége arra, hogy tudását egy laikus számára is érthetően adja át). Mielőtt még arra a következtetésre jutnánk, hogy a könyvtárak és a könyvtárosok helyettesíthetők, további kutatásokra lenne szükség, amelyek összevetnék a hagyományos referenz-interjú modelljét az együttműködéses közösségi referensszel, illetve hosszabb kikutatású vizsgálatokat kellene elvégezni. Felmerül az is, hogy a Web 2.0-s megoldások adaptálása jegyében a közösségi referenszet is fel kell venni a könyvtárosképzés tananyagába.

(Hegyközi Ilona)

233/2010

ZANDIAN, Fatemeh – RIAHINIA, Nosrat [et al.]: An evaluation of alert services : quantity versus quality. – Bibliogr. In: Program. – 44. (2010) 1., p. 5-12.

A figyelőszolgálatok értékelése a mennyiségi és minőségi szempontok alapján

Adatbázis-szolgáltató vállalat; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Figyelőszolgálat

Az online információk forgalmazói napjainkban számos kiegészítő szolgáltatást nyújtanak; ezek egyike a figyelőszolgálat, amely a friss kiadványokról ad tájékoztatást az előfizetőknek. A cikk négy jelentős online információforgalmazó (Ebsco, ProQuest, ScienceDirect és Scopus) figyelőszolgálatát hasonlítja össze, amelyeket az iráni Tarbiat Modares Egyetem központi könyvtára használ. A szolgáltatások szerkezetét és kínálatát meghatározott szempontok alapján vetették össze a kapott értesítések mennyiségét és minőségét tekintve. A könyvtár- és tájékoztatástudományi szakterületet vizsgálták. Az összes értesítés relevanciája és a cikkadatbázisok mérete között nem találtak releváns összefüggést. A ProQuestnek a többiekénél megbízhatóbb a figyelőszolgálat és relevánsabb eredményeket kínál. A használóknak ezek a figyelőszolgálatok mint kiegészítő szolgáltatások hasznos segítséget nyújtanak információkereséseik megfogalmazásában. A könyvtárvezetők számára a figyelőszolgálat a naprakész tájékozódás eszköze. A szolgáltatások közötti tartalmi és strukturális eltérésekre azonban oda kell figyelni. Az értesítések mennyisége nem jelent szükségképpen jó teljesítményt. Az egyetemi könyvtárak és tájékoztatási központok évente jelentős összegeket költenek az információszolgáltatásokra. A figyelőszolgálatok csökkenthetik az információkeresésre fordított időt, mivel gyorsan elérhetővé teszik a legfrissebb új információkat. Ezért volt célszerű megvizsgálni, hogy milyen funkciókat tudnak ellátni.

(Autoref.)

Kölcsönzés

Lásd 218

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

234/2010

APPLEYARD, Andy: British Library document supply : a fork in the road. – Bibliogr. jegyzetekben In: Interlending & document supply. – 38. (2010) 1., p. 12-16.

Válaszúton a British Library Dokumentumszolgáltató Központja

Dokumentumszolgáltatás; Ésszerűsítés; Könyvtárközi kölcsönzés; Nemzeti könyvtár; Szolgáltatások

A félévszázados fennállását ünneplő, világszerte elismert dokumentumszolgáltatás az új információs környezetben (Open Access, Google stb.) megújulásra szorul. Évről évre csökkent a használói igény (és vele a bevétel). 2006-ban létrehoztak a szolgáltatás jövőjét feltérképező csoportot (*Document Supply Futures*). A működést az igényekhez kell szabni, növelni kell a hatékonyságot, csökkenteni a működési költségeket, továbbá olyan új szolgáltatásokat kell nyújtani, amelyek beleillenek a BLDSZ fő illetékességébe. A könyvtár a Toyota számára kialakított folyamatos tökéletesítés („kaizen”) irányelveit (fogyasztói elégedettség, a munkafolyamatok ütemezése, selejtmentes előállítás stb.) próbálja adoptálni, és alkalmazza a lean (vevőközpontú vállalatirányítási rendszer) és a Hat Szigma (minőségügyi program) alapelveit is. Ennek keretében odafigyelnek a használói véleményekre, csökkentik a munkaerő-pazarlást. Kaizen-csoportokat alakítottak a BLDSZ minden területét képviselő szakemberekből, és képzési programokat is indítottak.

A változtatások meglepően jó eredményt produkáltak: a megjavult szolgáltatásoknak köszönhetően lassult az igények csökkenésének üteme, gyorsult a kérések teljesítése, csökkent a napi restancia, és javult a dolgozók hozzáállása is.

Új szolgáltatásokat hoztak létre. 2009-ben a brit felsőoktatási alap 10 millió fontos támogatásának egy részével modernizálták a műszaki infrastruktúrát (*Integrated Request Management Delivery System*). A tudományos folyóiratok országos tároló könyvtára (*UK Research Reserve, UKRR*) segítségével a projektben részt vevő felsőoktatási könyvtárak helyet szabadíthatnak fel, miközben 24 óra alatt bármilyen címet megkaphatnak.

Létrehozták a disszertációk országos online adatbázisát (*Electronic Theses Online Service, EThOS*), amely egyetlen helyen nemzetközileg is hozzáférést biztosít a brit felsőoktatási intézményekben benyújtott minden disszertációhoz, elősegítik ezek digitalizálását, illetve az elektronikus formára való áttérést, sőt, a brit kutatások demonstrálása révén növelhetik a hazai felsőoktatás vonzerejét a külföldi diákok körében. (Ez az online szolgáltatás a mikrofilmes hozzáférhetőséghez képest tízszeresére növelte a használatot.)

A Boston Spa-ban működő digitalizáló stúdió az EThOS számára végzett digitalizáláson kívül részt vesz a 19. századi folyóiratok 100 millió oldalnyi digitalizálási programjában, továbbá működteti a kiadók digitalizált dokumentumainak adatbázisát (*Publisher Digitisation Service*).

A BLDSK által nyújtott egyéb szolgáltatások közül megemlíthető a felsőoktatási jegyzetek online letöltését lehetővé tevő *Higher Education Scanning Service* (HESS), a felhasználók számára folytatott keresések (*Total Library Service*) és a folyóirat-adatbázis (a folyóirat- és a cikkcímek szintjén).

A mai gazdasági és felhasználói környezet változásai előnyökkel is járhatnak: egyes intézmények lemondhatják a teljes szövegű dokumentum előfizetését az igényelt dokumentumok eseti megszerzése javára, és a BLDSK – tartós elkötelezettségére és a gyűjteményének gazdag-

ságára tekintettel – újra vezető helyet vívhat ki magának.

A rövid távú fejlesztések kiterjednek a nagybani digitalizálásra (Bulk Digitisation Service), igény szerinti folyóiratcikk-digitalizálásra, a kisebb kiadókkal való együttműködésre, a lejárt szerzői jogú anyagok digitalizálására és hozzáférhetővé tételére, valamint a dokumentumszolgáltatásra is – pl. az ingyenes alapszolgáltatások mellett fizetős extra szolgáltatások nyújtása, a kódolt PDF-es dokumentumok harmadik fél által történő dinamikus letöltése a British Library elektronikus folyóirat-adatbázisából (*ESTAR*) vagy a „File Open” dokumentumok használata.

A hosszú távú tervekben szerepel a szolgáltatásoknak az igényekhez való még jobb hozzáigazítása, a munkafolyamatok ésszerűsítése és új üzleti modell kimunkálása – a következő 50 évre.

(Mándy Gábor)

235/2010

ROSEMANN, Uwe – BRAMMER, Markus: Development of document delivery by libraries in Germany since 2003. – Bibliogr. In: *Interlending & document supply*. – 38. (2010) 1., p. 26-30.

A német könyvtárak elektronikus dokumentumszolgáltatásának fejlődése 2003 óta

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus dokumentum; Könyvtárközi kölcsönzés; Szerzői jog; Tudományos és szakkönyvtárak

2002-ig minden rendben volt. A szakkönyvtárakat finanszírozó alap és jogdíjakat kezelő VG Wort közötti megállapodás alapján az e-mailban (PDF), vagy szkennelve küldött másolatok után befizetett (küldeményenként 2 €) jogdíjjal mindenki elégedett volt, és a Subito rendszer kiválóan működött. A német kiadók (külföldi kiadókkal egyetértésben) azonban úgy vélték, hogy a német jogi szabályozás csak postai, illetve fax küldeményként engedi meg cikkmásolatok megküldését a megrendelőknek.

Egyesületük még a 90-es évek elején indított pert az országos műszaki könyvtár (*Technische Informationsbibliothek* – TIB) ellen, melyben végül a legfelső bíróság a TIB javára döntött, ám – mivel akkor az elektronikus dokumentum-szolgáltatás még nem is volt gyakorlat – az ítélet csak a postai és a fax küldeményeket említette. A német, svájci és osztrák könyvtárak szövetségként működő Subito eV másként értelmezte a jogot, és folytatta német nyelvterületen a szolgáltatást. A nem német nyelvű országokba azonban csak a könyvtáraknak szolgáltathattak. Az események sűrűn követték egymást: 2004-ben a *Börsenverein des Deutschen Buchhandels* és az *STM Publishers Association* akciókat indított a Subito ellen, az önálló dokumentumellátó rendszert működtető ZB MED, a német országos orvosi könyvtár (Európa legnagyobb orvosi könyvtára) pedig az amerikai és angol kiadók támadása következtében teljes körűen beszüntette a határon kívüli igények kielégítését. Megindult, majd a 2005-ös választások miatt abbamaradt a „szerzői jog az információs társadalomban” elnevezésű jogi szabályozási folyamat. 2005-2007 között két újabb ítélet született a Subito-ügyben, 2006-2007-ben külön megállapodás született Németország, Ausztria, Svájc és Lichtenstein tekintetében. Végül 2008-ban hatályba lépett az új német szerzői jogi törvény, melyben a tudománypolitika végül nem igazán diadalmaskodott a kiadói lobbifölött. A szabályozás szerint egyéni megrendelőnek akkor továbbítható dokumentummásolat elektronikus úton, ha az a kiadótól nem rendelhető meg.

A jelenlegi helyzetben tehát visszalépés történt az elektronikus dokumentumellátás terén. Az olyan jelentős teljesszöveg-szolgáltatók, mint a Subito, és az országos szakkönyvtárak (mint a TIB, ZB MED) licenyszerződéseket kötnek a kiadókkal, és a jogdíjkezelőkkel (VG Wort, Copyright Clearance Center). A Subito inkább a szkennelést részesíti előnyben (éppen úgy, mint – elsősorban ára miatt – a felhasználók nagy többsége is), míg a TIB inkább licencei alapján a digitális eredetiekhez nyújt hozzáférést.

A dokumentumellátó szolgáltatásoktól rendelt

másolatok mennyisége világszerte csökken 2008 óta (egy esetben felére is). Németországban ennek oka nem csak az interneten ingyen elérhető dokumentumok növekvő mennyisége, hanem a Német Kutatási Társaság (*Deutsche Forschungsgemeinschaft*) által finanszírozott országos licencprogram is. Ezen belül több mint 100 folyóirat-archívum és teljes szövegű adatbázis válik hozzáférhetővé minden közpénzből működő német tudományos intézmény számára.

(Mohor Jenő)

Tájékoztatói eszközök

Lásd 216

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

236/2010

GEHNER, John: Libraries, low-income people, and social exclusion. – Bibliogr. In: Public library quarterly. – 29. (2010) 1., p. 39-47.

A könyvtárak, az alacsony jövedelműek és a társadalmi kirekesztés

Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Szolgáltatók

Noha az olvasók 3:1 arányban egyetértettek Blaise Cronin (az Indiana Egyetem informatika kara akkori dékánjának) a *Library Journal*-ban 2002-ben megjelent szavaival, miszerint a könyvtár nem otthontalanok menedéke, nem fürdő és nem kulcsos gyerekek őrzőhelye, a könyvtár sokat tehetne érdekükben. Javítania kellene az alacsony jövedelműeknek nyújtott szolgáltatásait, hogy segítse a szociális kirekesztettség csökkentését. Ugyanakkor a könyvtárakban számos negatív érzelm nyilvánul meg a szegényekkel, kirekesztettekkel szemben. Ezek

leküzdésére ajánl öt cselekedetet az alacsony jövedelmű emberek elfogadásához.

1. Nézz a jövedelemszint mögé, hogy megértsd a nélkülözést!
2. Összpontosíts a társadalmi kirekesztettség okaira, ne csak jeleire!
3. Mozdítsd el a szociálisan kirekesztett csoportokat elidegenítő válaszfalakat!
4. Lépj ki a könyvtárból és ismerd meg az embereket!
5. Értsd meg, hogy a könyörületesség nem kiválóság, a kiválóság a befogadás!

(Mohor Jenő)

237/2010

KONOVALOVA, Mariâ Pavlovna: Puti povyseniâ roli bibliotek dlâ slepyh v realizacii Nacional'noj programmy podderzki i razvitiâ čteniâ. – Bibliogr. 9 tétel
In: Bibliotekovedenie. – (2010) 2., p. 53-60.

A vakok könyvtárainak szerepnövelése a Nemzeti Olvasástámogatási és -fejlesztési Program megvalósításában

Olvasásra nevelés; Vak könyvtárhasználó

A Nemzeti Olvasástámogatási és -fejlesztési Program negatívan értékeli a lakosság olvasás iránti érdeklődését. Az érdektelenség ellentmond a korszerű civilizációs fejlődésnek, a humán és a műszaki forradalomnak, a komplex informatizálásnak. Az ellentmondás feloldására egyrészt fel kell kelteni az olvasás iránti folyamatos érdeklődést, jobban meg kell becsülni az olvasó embert; másrészt növelni kell az irodalom művészi értékét, sokféleségét, minőségét.

A feladatok megoldásához a nemzeti program által a könyvtárak számára kidolgozott ajánlások feltárják a könyvtárak és külső környezetük közötti kapcsolatok létesítésének, rendszerezésének, ápolásának, fejlesztésének módszereit. Az általános megfogalmazásokat konkretizálni kell egyrészt a munkatársak, másrészt a speciális igényű olvasókat kiszolgáló könyvtárak számára. A vakok könyvtáraiban további feladatot jelent

a látássérültek megtanítása az olvasás mellett a korszerű információforrások önálló használatára, új számítógépes technikák kidolgozása és a már létezők adaptálása a kommunikációs akadályok elhárítására.

A feladatok megoldására a Vakok Kalugai Szakkönyvtára viszonylag egyszerű módszereket választott: az információ átalakítását audioformába, Braille- és öregetűs írásúra. Az utóbbi tíz évben a könyvtár állománya megkettőszereződött, a munkatársak száma a háromszorosára nőtt, új osztályokat, fiókokat nyitottak. A látássérültek számára 2007-ben 185 folyóirat-címet fizettek elő (1990-ben 13-at). A Kalugai Terület kormányzója elrendelte, hogy évente 500 ezer rubelt kell hangos könyvekre költeni; ezekhez eddig több mint 500 magnetofont is vettek. Minden felnőtt- és gyermekkönyvtárban megtalálható a különböző fogyatékkal élők kiszolgálásáért felelős könyvtáros. Az időszaki kiadványok közül 30 címet a szociális szolgálatok vezetőinek és munkatársainak, a kalugai szociális és a tanárképző egyetem szociális karainak fizetnek elő. Az 1996-ban megnyílt fiókkönyvtárban nem csak a vak olvasóknak biztosítottak munkahelyeket, hanem a süketeknek és egyéb fogyatékosoknak is. A könyvtár 22 rehabilitációs központtal, társadalmi szervezettel, idősek és fogyatékosok otthonával, speciális óvodákkal működik együtt. A vak és gyengén látó olvasók száma 3000.

A Kalugai Területen a korlátozott képességű gyermekek számára 16 oktatási és 6 iskola előtti intézmény működik. A régióban az utóbbi időben megnőtt a retinopathiás koraszülöttek száma, ezért a könyvtár a Fjodorov szemészeti klinikával együttműködve szakbibliográfiát állított össze. A vakok számára kidolgozták – a rokonok és szomszédok bevonásával – az otthon nyújtható szolgáltatás és az írásos úton történő kölcsönzés módszereit.

Az olvasott művek tartalmát összehasonlítva (2000. és 2006. évi felmérés) csökkent a detektív- és fantasztikus regények aránya, nőtt a vallási, etikai, esztétikai, a tudományos, a történelmi és a klasszikus orosz irodalmi műveké.

A szociális szakos egyetemi hallgatók és oktatók körében 2002-ben végzett olvasásvizsgálat le-sújtó eredményei nyomán megszervezték, hogy a hallgatók szakmai gyakorlatukat a könyvtárban végezhesék, 1%-ról 45%-ra növelve arányukat a könyvtárlátogatók között. A könyvtár kiadói részlege fogyatékos szerzők műveit is közreadja a helytörténeti és a jogi könyvek mellett. A vakok számára speciális információs részleget nyitottak, az itt elhelyezett munkaállomásokról a nem látó olvasók és munkatársak egyaránt akadálymentesen érhetik el a különböző forrásokat és az internetet. A vakokat segítő jogi információs szolgálat munkájának eredményeként 2009-ben két információs központot nyitottak. A kalugai könyvtár célja a fogyatékosok szociokulturális rehabilitációja. A korszerű könyvtár felépítésének és elnevezésének a valóságot kell tükröznie.

(Viszocsekné Péteri Éva)

238/2010

MILLÁN REYES, Ana Nieves: Servicios bibliotecarios : la perspectiva de los estudiantes con discapacidad y el personal bibliotecario a través de seis universidades madrileñas. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 1., p. 106-126.

Res. angol nyelven

Hat madridi egyetem könyvtári szolgáltatásai a fogyatékkal élő hallgatók és a könyvtári személyzet nézőpontjából

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Könyvtárosi hivatás; Testi fogyatékos olvasó

A szakirodalom áttekintése szerint a fizikai és érzékszervi fogyatékoság sokkal gyakoribb témája a vizsgálatoknak, mint a pszichikai. A fogyatékkal élők számára nyújtott speciális szolgáltatások közül leginkább a könyvtári szolgáltatásokkal foglalkoznak. A legtöbb vizsgálatot a közkönyvtárak végzik, ezt az iskolai, majd az egyetemi könyvtárak és más központok követik.

A madridi egyetemeken két tanévben (2004-

2006) végzett kérőíves felmérés során a 448 fogyatékkal élő hallgató közül 110-et, a 808 könyvtáros közül 250-et vontak be a vizsgálatba. A hallgatók többsége (60%) látás-, 30%-uk mozgás-, alig 5%-uk hallássérült, 46%-uk nő, 54%-uk férfi volt. A könyvtárosok körében a nő-férfi arány 67%-33%.

A hallgatók háromnegyede könyvtárhasználó, a leggyakoribb könyvtárlátogatási cél a kölcsönzés. Az infrastruktúrát, a berendezést általában megfelelőnek tartják, de közel felük hiányolja a jól érzékelhető tájékoztató feliratokat, jelzéseket. A megkérdezettek háromnegyede szerint szükség lenne a személyzet valamilyen, a fogyatékkal élőkkel való foglalkozást, segítségüket előmozdító képzésre. A számítógép-használat, a webes könyvtári szolgáltatások igénybevételi lehetőségét a fogyatékkal élők közel fele megfelelőnek ítélte, ugyanakkor 80%-uk tart igényt formális használóképzésre. Megállapítható volt, hogy a fogyatékoság jellege és a válaszok milyensége között van összefüggés.

A megkérdezett könyvtárosok 62%-a ismer fogyatékkal élő olvasót, többségük mozgássérültet. Szerintük a fogyatékkal élő hallgatók többnyire kölcsönözni jönnek a könyvtárba, és minden típusú dokumentumot használnak. A könyvtárosok több mint fele válaszolt úgy, hogy vannak ismeretei a fogyatékkal élőről és segítségük módjáról, de 92%-uk semmiféle ehhez kapcsolódó képzésben nem részesült. A könyvtárosok 44%-a szerint szükség van a fogyatékosokkal kapcsolatos speciális ismeretekre, 42% szerint a hozzáférhetőséggel és használhatósággal kapcsolatos ismeretekre, 40% szerint a könyvtárnak együtt kell működnie a fogyatékkal élők szervezeteivel és/vagy a velük foglalkozó más intézményekkel, 32% szerint a segítség módjait kellene elsajátítani. Ugyanakkor a WAI (*Web Accessibility Initiative*) ajánlásairól a könyvtárosok 80%-ának nincs információja. Általánosságban kijelenthető, hogy a könyvtár és a fogyatékkal élő olvasó viszonyában igen sok múlik a szervezeti kultúrán és a könyvtárosok érzékenységén.

(Mohor Jenő)

Tájékoztató, tájékoztatói rendszerek

Hálózatok, regionális rendszerek

Lásd 232

Könyvtártudományi tájékoztatás

Lásd 229

Kutatás és termelés információ-ellátása

Lásd 210

Oktatás információellátása

239/2010

ADOLPHUS, Margaret: When 'e' is the whole deal
In: Library + information update. – (2009) sep., p. 38-40.

Az Open University online környezete a távoktatásban

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Használói szokások; Oktatás információellátása; Távoktatás

A távoktatásban tanulók ugyanolyan szolgáltatást várnak el a könyvtártól, mint a nappali tagozatos hallgatók. Krónikus időhiányban szenvednek, és nem akarnak az információforrások használatával bajlódni, különösen, hogy a nyomtatott forrásoktól úgyis meg vannak fosztva. Számos könyvtár büszkélkedik azzal, hogy egyetlen keresőablakban nyújt szolgáltatást. A hallgatók egyszerűséget akarnak, miközben az

adatbázisok világa összetett.

A brit Open University (OU) arra törekszik, hogy hallgatói a Moodle virtuális tanulási környezetben keresztül végezzenek minden tevékenységet, így az OPAC-ot is itt érik el. A könyvtár fizikailag és virtuálisan sem különösebben látható. Elvileg lehetséges, hogy egy-egy szorgalmas hallgató akár nem is tud a könyvtár létezéséről, viszont „információsan művelt” szakemberként fejezi be tanulmányait, ami kifinomult architektúrát kíván a Moodle-től, amelynek alkalmazásában a könyvtár is nagyban részt vett 2005-2006-ban. Jelenleg a JISC által finanszírozott Telstar projekt keretében folytatják ezt a munkát, és a RefWorks-ot használják arra, hogy bibliográfiai adatokat exportáljanak a Moodle-ba, továbbá Sfx linkszerveret használnak. A Telstar segíteni kívánja a kurzuskészítést, miközben cél az is, hogy a hallgatók megtanulják a hivatkozás elveit, közvetlen linkeket kapnak a kulcsfontosságú anyagokhoz, és testre szabott környezetben végzik a kereséseket.

A könyvtárosok szerepe gyakran átnyúlik a pedagógia és az oktatástechnológia területére. Vannak egyes karokhoz és kurzusokhoz rendelt könyvtárosok, akik az oktatási teamek munkájában folyamatosan részt vesznek, így ismerik az oktatás céljait és hathatós tanácsadói szerepet töltenek be a felhasználandó anyagok kiválasztásában. Ők határozzák meg az információs műveltségi képzés követelményeit és az ezekhez tartozó, a hallgatók által elérendő készség szinteket. A könyvtárnak van kutató-fejlesztő teamje is, amely az információs műveltség újdonságaira koncentrálnak, de segít a DigiLab kifejlesztésében, amely nyitva áll az új technológiákkal kísérletezni kívánók előtt.

A könyvtár anyagokat készít az OU 8000 külső, a hallgatókkal közvetlenül találkozó oktatója számára is. A 9000 fogyatékkal élő hallgató mellett gondolnak a börtönben fogvatartottakra is. Nekik nincs internet-hozzáférésük, válogatott

weboldalukhoz férhetnek hozzá egy virtuális campus segítségével. Mivel a hallgatók 70%-a teljes állásban dolgozik és akkor tanul, amikor munkahelyére utazik, mobil eszközökön is meg-

kaphatják a tananyagokat és a könyvtári weboldal is mobilbarát. Élnek a közösségi hálózatok adta lehetőségekkel is.

(Koltay Tibor)

Vezetés, irányítás

Általános kérdések

240/2010

CALVERT, Philip James: Why do staff of joint-use libraries sometimes fail to integrate? : investigating cultures and ethics in a public-tertiary joint-use library. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 36. (2010) 2., p. 133-140.

A szervezeti kultúra és a szakmai hozzáállás vizsgálata egy kettős funkciójú köz- és felsőoktatási könyvtárban

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Kettős funkciójú könyvtár; Kommunikáció -személyzetben belül; Köz-művelődési könyvtár; Munkaszervezet; Személyzet

A közös használatú (kettős funkciójú) könyvtár olyan eset, amikor két vagy több könyvtár (illetve könyvtárhálózat, vagy fenntartó) megállapodást köt arról, hogy hozzáférést biztosít berendezéseikhez, forrásaihoz, szolgáltatásaihoz a használók két vagy több meghatározott közössége számára. Bár ilyen megállapodás a legkülönfélébb (egészségügyi-egyetemi, kutatóintézeti-ipari, nyilvános-egyetemi) könyvtárak között lehet, világszerte (és Új-Zélandon is) az iskolai és a közkönyvtár közös használata a leggyakoribb. Valamivel kevésbé általános az itt vizsgált modell, a közkönyvtár-felsőoktatási könyvtár partnersége.

A közös használatú könyvtárak integrációjának különböző fokozatai vannak. Legegyszerűbben három lépést különböztethetünk meg: alapesetben a két könyvtár csak a közös épületen oszto-

zik, alig máson. Szelektív integrációban a partnerek kombinálják egyes gyűjteményeiket és szolgáltatásaikat; a teljes integráció egészen a közösen megfogalmazott küldetésig terjedhet.

Az aucklandi Henderson központi könyvtára a város központjában álló háromemeletes épület. A városi tanács és az állami fenntartású, számos területen diplomát ill. más végzettséget nyújtó felsőoktatási intézmény (Unitec Institute of Technology) közötti szerződés alapján közös használatú könyvtár. (Az egész intézménynek mintegy 20 ezer hallgatója van, hendersoni campusán ápolónő- és szociálmunkás-képzés folyik.) A könyvtár 3650 négyzetméteres, 130 ezer kötetes, 60 főnyi személyzetét a két intézmény adja. A könyvtárépítés a város kezdeményezése, a közös épület a polgármester ötlete volt. A tervezésbe mindkét fél könyvtárosait bevonták, így fokozatosan alakult ki bennük a gondolat, hogy a közös épületben a szolgáltatások és a felszerelések egy része is közös lehet. A megvalósult gyakorlat valahol a minimális és a szelektív integráció között van.

A közös használatú könyvtárnak kétségtelenül számos előnye van: a közös épület, a közösen használható berendezések, a közösen használt gyűjtemény, a hosszabb nyitva tartás és több program lehetősége költségkímélőbb lehet, mint két önálló könyvtár működtetése. A különféle intézményi háttér, más olvasói kör alapján más készségekkel rendelkező könyvtárosok kiegészítik egymást, tanulhatnak egymástól. Számos előre tisztázandó kérdést kell megoldani: a berendezések, felszerelések, gyűjtemények tulajdonjogát, hogy miért fizetnek a partnerek, melyik fél milyen feladatra biztosítja a személy-

zetet, vegyítsék-e a katalogizáló rendszereket, egy vagy két kölcsönzőkártyát bocsássanak ki stb. Mindez hosszú tervezési fázist igényel. A működés során a különböző helyekről érkező személyzet megőrzi lojalitását az „anyaintézményéhez”, annak gondolkodás- és szolgáltatás-módjához. Egyesek szerint a közös használatú könyvtár személyzete csak akkor tud egységesen, a közös intézmény küldetéséhez, céljaihoz igazodva együttműködni, ha minden tagját frissen veszik fel.

Az adott esetben a teljes körűen ingyenes szolgáltatások mellett elkötelezett közkönyvtárosokban volt némi ellenszenv a másik oldal fizetős szolgáltatásai, „üzleties szelleme” iránt. Igen kevés belső kommunikáció volt a kétféle személyzet között, nem is igen törekedtek erre, holott fő értékeik első két helyén ugyanazok állnak (mint világszerte, számos kutatás szerint). Különbség csak a harmadik helyen volt: az oktató intézmény könyvtárosai az „információs műveltség segítését”, a közkönyvtárosok az „intellektuális szabadságot” sorolták az első három közé. A könyvtárosok megismerték és méltányolták a partner által nyújtott olvasószolgálat-típust, de általában nem nyújtottak hasonlót a saját olvasóik számára.

A közös használatú könyvtár jó működésének kulcsa a személyzet. Ahhoz, hogy egyetlen szervezeti kultúra fejlődjön ki, a különböző helyekről érkező személyzetet alaposan össze kell keverni, a megértést pedig csak a belső, informális kommunikáció segítheti elő.

(Mohor Jenő)

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

241/2010

GRIFFITHS, Claire: Service delivery : a private view
In: Public library journal. – 25. (2010) 1., p. 9-10.

A könyvtári üzem kiszervezése

*Bérmunka kiadása; Ésszerűsítés; Gazdaságosság
-könyvtárban; Munkaszervezés; Működési feltételek*

London Hounslow nevű városrészében az önkormányzat magáncégnak adta át a könyvtári üzemeltetést és irányítást; ez az első ilyen eset az országban. A szerző a John Laing Integrated Services (JLIS) részéről (korábban ő is az önkormányzatnál dolgozott) magyarázza el, mi történt és miért.

A korábbi („trust arrangement” jellegű) 10 éves üzemeltetési megbízátság lejárt, és a közbeszerzési eljárás során a JLIS ajánlatát tartották a legkedvezőbbnek. Egy országos felmérésből kiderült, hogy a könyvtárakat nagy valószínűséggel sújtani fogják a várható költségvetési megszorítások. Úgy tűnt, hogy a privát szektorban több fejlődési lehetőség rejlik. Az önkormányzat – alapos tárgyalási sorozat után – a JLIS-t bízta meg 11 könyvtár, egy iskolai könyvtár, egy javítóintézeti könyvtár, továbbá parkok, közterek, temetők, műemlék épületek, egy színház, egy múzeum, egy képzőművészeti stúdió és egy farm üzemeltetésével.

Az okok között szerepelt a John Laing (az anyaintézmény) 161 éves múltja a helyi infrastruktúra szolgáltatása és fejlesztése terén (az egészségügytől az oktatáson és lakásügyön át a személyszállításig). A JLIS kezdetben az anyacég privát finanszírozású intézményvezetését végezte, de ma már önálló vállalként működik, és 800 dolgozójával elsősorban az állami szektor munkáját támogatja – átlátható teljesítményadatok, az üzleti fenntarthatóság, a kockázatkezelés és a szolgáltatások számszerűleg is kimutatható javítása révén.

A JLIS számára Hounslow az eddigi tevékenységek kiszélesítését, a hosszú távú háttérrel (a könyvtárak tekintetében 15 év, a parkoknál és muzeális intézményeknél 10 év) biztosította, alkalmat adott az infrastruktúra és szolgáltatások integrálására, továbbá a felhalmozott tapasztalataikat jól tudják alkalmazni a beszerzéseknél és a szolgáltatások fejlesztésében, a teljesítmények javításában.

A JLIS az első 18 hónapban felmérte a helyzetet,

és kijelölte az átszervezés és fejlesztés kulcsterületeit: információtechnológia, személyzeti ügyek, pénzügyek, teljesítmény-ellenőrzés, állóeszköz-kezelés. Mindez a szervezeti kultúra teljes cseréjét igényelte.

A kulturális váltás a JLIS apparátusára is érvényes volt. Roadshow-kon ismertették az elképzeléseiket, miközben megismerkedtek a helyi-ekkel. Felmérték a személyi állományt, és az átszervezést képzéssel is segítették.

Az átszervezés fő elemei a következők voltak:

- a könyvtári infrastruktúra és műszaki háttér javítása (lecserélték a teljes információtechnológiai gépparkot, növelték a megbízhatóságát és teljesítményét, új weboldalt hoztak létre, új berendezéseket vásároltak az olvasóknak, valamint RFID-technológiát vezettek be);
- a személyzeti munka javítása (283 dolgozót áthelyeztek más területekre, csökkentették a betegség miatti hiányzást, foglalkoztak a panaszokkal és a fegyelmi ügyekkel, átláthatóbbá tették, hogy ki miért felelős);
- készségfejlesztő, továbbképző programok indítása (felmérték az egyes dolgozók képességeit, kijelölték számukra a fejlődési és előmeneteli lehetőségeket, a könyvtári és muzeális intézményeket egy integrált szervezetbe foglalták, új szolgáltatásokat terveztek, és a személyzetet felkészítették új szerepük ellátására);
- teljesítmény-ellenőrzés (11 teljesítménymutatót vezettek be, a nyitva tartástól a panaszok kezeléséig, a testre szabott és átlátható, a hét minden napján 24 órában működő és a JLIS által általánosan használt EQ24/7 platform valós időben szolgáltat teljesítményadatokat az önkormányzat számára is, amely ennek figyelembevételével fizet);
- a könyvtáraknak a helyi közösség központjává tétele (ahol minden integrált szolgáltatást egy fedél alatt és egy lépésben igénybe lehet venni, amivel a könyvtár és az egyéb intézmények is nyernek).

Az eseménydús 18 hónap alatt sikeres együttműködést alakítottak ki a várossal, elérték a kulturális intézmények integrálását, növekedett

a könyvtárak látogatottsága, csökkent az adminisztrációs restancia. A következő lépéshez a városnak a szerződésben megjelölt területek fejlesztéséhez jelentős anyagi hozzájárulást kell adnia (egy-egy könyvtárak felújítása, az egészségügyi és biztonsági problémák megoldása), aminek ésszerű lebonyolításához a JLIS a szerzésben és a költségek csökkentésében szerzett tapasztalataival járul hozzá.

(Mándy Gábor)

242/2010

MORONI, Ilaria: Indagini qualitative per il miglioramento continuo : il caso di una biblioteca universitaria. – Bibliogr. jegyzetekben In: Bollettino AIB. – 49. (2009) 4., p. 485-492.

Res. angol nyelven

Minőségi vizsgálatok a folyamatos jobbítás érdekében: egy egyetemi könyvtár példája

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Hatékonyság

A Milano-Bicocca Tudományegyetem könyvtárában 2004 és 2008 között számos minőségi vizsgálatot, felmérést végeztek egyes területek, illetve feladatok értékelése, fejlesztésük irányának meghatározása céljából. A minőségi vizsgálatok módszerei között az (audio- vagy videofelvételen rögzített) strukturált, vagy félig strukturált interjú, a 6-10 személyből álló csoportos („focus group”) interjú és a nyílt kérdéseket tartalmazó kérdőíves felmérés szerepeltek leginkább. A vizsgálatokba a használók és a könyvtárosok körét egyaránt bevonták.

A vizsgálatok főbb célterületei a belső és külső kommunikáció; a személyzet továbbképzése és a használóképzés; a szervezet és a vezetés fejlesztése, az eszközök, szolgáltatások és források kínálatának javítása voltak. A külső kommunikációs vizsgálat új lendületet adott a már készülő eszközök (könyvtári kalauz, honlap) kivitelezésének, és segítette a már meglévők (pl. promóciós szórólapok) terjesztési módjának kidolgozását. A belső kommunikáció sokat javult a felmérési eredmények figyelembevétele

nyomán. A felmérések olyan mértékben segítettek a továbbképzéseket és a szakmai ismeretek felfrissítését, hogy azok eredményei még utóbb az olvasók körében végzett vizsgálatokban is megmutatkoztak.

Összegzésként megállapítható, hogy a gyakori minőségi felmérések nagymértékben segítik a könyvtár teljesítményének folyamatos javulását, de csak akkor, ha a vizsgálatok összegyűjtött tapasztalatait hasznosítják, és a javítás szándéka, a változások iránti nyitottság is jelen van.

(Mohor Jenő)

Lásd még 206, 233

Pénzügyi és gazdasági kérdések

243/2010

CAPELLARO, Christof: Gleichklang – Missklang – Schweigen : Bibliothekarische Gebührendiskurse in der Bundesrepublik Deutschland zwischen 1950 und 2010. – Bibliogr. lábjegyzetben In: BuB. – 62. (2010) 2., p. 122-127.

Res. angol és francia nyelven

Egyetértés – eltérő nézetek – hallgatás. Víták a német könyvtárügyben a térítés kérdéséről 1950 és 2010 között

Közművelődési könyvtár; Térítéssel szolgáltatás

A cikk elemzi, hogyan alakultak a könyvtárosok nézetei a térítés kérdéséről a német közkönyvtárakban az 1950-es évektől kezdve. Ismerteti az álláspontokat, érveket és a vonatkozó publikációkban alkalmazott képes beszédet. Az 1990-es évek utolsó harmada óta keveset lehetett hallani a használói térítés kérdéséről. Ha szó esett róla, akkor nem annyira arról, hogy szükség van-e rá, hanem inkább arról, hogyan lehet leghatékonyabban beszélni a díjat, különös tekintettel az automatizált vagy számítógépes megoldásokra. Mindeközben a térítést szedő könyvtárak részaránya folyamatosan növekszik.

Bár még mindig vannak a térítésnek határozott ellenzői, ezek már nem a szakmai szervezetek prominens tisztségviselői közül kerülnek ki – ahogy az 1950-es és 1960-as években – vagy a nagyobb és közepes könyvtárak igazgatói közül. Ma ezek a könyvtárosok a szakmán belül egy periferikus csoportot alkotnak. Az 1950-es években az ingyenes könyvtári szolgáltatás melletti érvek társadalompedagógiai, az 1960-as években a gazdaságossági, az 1970-es években oktatáspolitikai megfontolásokon alapultak. Az 1980-as évektől kezdődően azonban a térítések ellenzői alig jelentkeztek új érvekkel, és szemmel láthatólag nem is látják szükségét újabb érveknek, vagy annak, hogy tiltakozásukat lobbitevékenységgel a helyi politikusok tudomására hozzák. A könyvtárosok szakmai szervezetei intenzíven lobbiznak az utóbbi években, de háttérbe szorították az ingyenes szolgáltatásra vonatkozó igényeiket.

(Autoref.)

244/2010

PEREVERZEVA, Ű. A.: Sravnitel'nyj analiz fandrejzingovoj deatel'nosti publicnyh i vuzovskih bibliotek Respubliki Belarus' In: Naučnye i tehničeskije biblioteki. – (2009) 12. : ill., p. 17-25

A Fehérorosz Köztársaság felsőoktatási és közkönyvtáraiban folyó támogatásszerzési tevékenység összehasonlító elemzése

Felsőoktatási könyvtár; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -társadalmi

Fehéroroszországban a könyvtárak a társadalomfejlesztési elveknek megfelelően működnek, az információs infrastruktúra fő elemei, a szolgáltatás operatív, teljességi, minőségi követelményeinek betartásával biztosítják a felhasználók egyéni és tömeges igényeinek kielégítését. Tevékenységükben a prioritásokat a társadalmi elfogadottság, a könyvtár mint információs központ és mint a szellemi értékek, a nemzeti örökség, a kulturális sokféleség megőrzését

elősegítő intézmény fejlesztése határozza meg. A könyvtáros-társadalom tisztában van az ágazat pénzügyi problémáival és megoldásuk sürgősségével. A könyvtári tevékenység jövőbeni irányát a pénzügyi források felkutatása (fundraising) jelenti, ami a gazdasági feladatok megoldása mellett elősegítené a kulturális-felvilágosító, oktató-nevelő munkát is. A szakemberek fontosnak tartják az állam szerepét a könyvtárak támogatásában: a célprogramok jelentősen segítik a könyvtári munka legfontosabb irányainak fejlesztését. Ígéretes a könyvtárak részvétele a nemzetközi, államközi, regionális projekteken. A könyvtárak nem költségvetési forrásokból is finanszíroznak feladatokat (pl. normán felüli szolgáltatások, jótékonyági akciók), különböző pályázatokban vesznek részt.

A támogatásszerzési tapasztalatokat a Minszki területi közkönyvtári rendszerében és a köztársaság felsőoktatási könyvtári hálózatában vizsgálták. A felsőoktatásban nem költségvetési forrásokból finanszírozzák az elektronikus dokumentumok beszerzését, a hagyományos gyarapítást és a számítógépes rendszerek fejlesztését, míg a közkönyvtárakban a sor élén a hagyományos gyarapítás áll, majd a számítógépesítés, az elektronikus források beszerzése, az oktatási technológiák fejlesztése. Mindkét hálózatban a legfontosabb források az alapítványok és a társadalmi szervezetek támogatásai, a társadalmi együttműködés, a könyvtári célprogramok, projektek, gazdálkodási kezdeményezések. A társadalmi együttműködésnek a közkönyvtárakban van nagyobb szerepe, mivel a felsőoktatási könyvtárak nem önálló döntéshozók. A jótékonyági és társadalmi szervezetek vissza nem térítendő támogatásokat nyújtanak, önkéntes munkával, pályázatírással, komplex célprogramok kidolgozásával egyformán segítik a két hálózatot. A szponzorálás a közkönyvtáraknál jelentősebb, valószínűleg fejlettebb szociális funkcióknak, aktívabb kommunikációs politikájuknak köszönhetően.

A könyvtári projektek főbb témái a felsőoktatási könyvtárakban a helytörténettel, a felhasználók erkölcsi-etikai nevelésével, az egészséges élet-

móddal, legkevésbé a kulturális örökség védelmével, az intézményi programok támogatásával, kiadói tevékenységgel foglalkoznak. A közkönyvtárakban a legtöbb program a kulturális-felvilágosító tevékenységet, ökológiai képzést és nevelést, a hátrányos helyzetű felhasználók kiszolgálását tűzi ki célul.

A vizsgálat kitért a pénzszerzési tevékenységhez szükséges humán erőforrás kérdéseire is. A pénzügyi források bevonásával foglalkozó munkatársak száma intézményenként eltérő, erre szakosított szervezeti egység sehol sincs. A támogatásszerző munka a könyvtári projekteken és programokban főleg a tartalmi-tematikai jellemzők között szerepel. A könyvtárosok részéről valójában szakmai alkalmazkodásra van szükség, továbbá a főiskola utáni át- vagy továbbképzésre, önképzésre, helyi oktatásra.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 208, 267

Személyzet

245/2010

BOSCH, Eileen K. – RAMACHANDRAN, Hema [et al.]: The Resource Team Model : an innovative mentoring program for academic librarians. – Bibliogr. In: New review of academic librarianship. – 16. (2010) 1., p. 57-64.

A Resource Team modell: új mentorálási program egyetemi könyvtárosok számára

Egyetemi könyvtár; Munkaszervezés; Pályakezdő könyvtáros; Személyzet

A mentorálás olyan tevékenység, amelynek során a könyvtárosok biztosítják az új munkatársak könnyű beilleszkedését. Az esettanulmány egy új mentorálási modell, a Resource Team Model (RTM), bevezetésének folyamatát mutatja be egy felsőoktatási könyvtárban. A California State

University, Long Beach (CSULB) Resource Team olyan innovatív mentorálási, fejlesztő és oktatási modell, amely a mentorok és mentoráltak részére egy szélesebb támogató hálózatot foglal magában. A modell három különböző szakterületen dolgozó mentor könyvtárosból áll, akik hat hónapon keresztül segítik és támogatják az új munkatársat. A modell fő célja, hogy az új munkatárs átlássa a könyvtári munka egyes részterületeit és a szervezeti kultúrát. Az RTM biztosítja az eszközöket és a támogatást az új munkatársak zökkenőmentes beilleszkedéséhez, valamint szakmai előmenetelükhöz. Az RTM nem egyenlő sem a szakirodalomból ismert csoportos, sem a kölcsönös mentorálás, sem a mentorálási kör fogalmával. A tanulmány kitér a modell előnyeire és hátrányaira, valamint vizsgálja az erősségeket, gyengeségeket, lehetőségeket és veszélyeket mind a mentor, mind a mentorált szempontjából a CSULB egyetemi könyvtárában.

(Autoref.)

246/2010

SADOWSKA, Jadwiga: Na marginesie zarządzenia – zarządzenie talentami. – Bibliogr. In: Bibliotekarz. – (2010) 3., p. 10-13.

Széljegyzet a vezetésről - tehetséggondozás

Könyvtárosi hivatás; Munkakör; Személyzet; Vezetés

A tehetséggondozás, a cég jól felfogott érdekében a lehető legrátermettebb munkatárs kiválasztása (esetleg erre specializálódott szakember, ún. fejvadász bevonásával) olyan terület, amelyre a fejlett nyugati társadalmakban, így például az Egyesült Államokban fokozott figyelmet fordítanak.

A tehetség a vonatkozó szakirodalomban nem csupán a velünk született képességeket jelenti, hanem a foglalkoztató cég, intézmény érdekei által megkívánt egyéb kompetenciák meglétét is. A könyvtári munkában a jó intellektuális ké-

pességek mellett igencsak fontos szerepet játszanak bizonyos személyiségjegyek, sőt esetenként utóbbiak az előbbieknél is nagyobb mértékben nyomnak a latban. Fontos például az önálló munkára való képesség, az érzelmi stabilitás, érzelmi intelligencia, az erkölcsösség, és nem utolsósorban a kreativitás. Már az első állásinterjú során benyomást szerezhethetünk arról, hogy rendelkezik-e a pályázó megfelelő humorérzékkel, az új dolgokra való nyitottsággal, képes-e a lehetőség szerinti objektív önértékelésre, arra, hogy tanuljon hibáiból, vagy hogy egyáltalában elismerje azokat.

A tehetséggondozás a könyvtár számára abban nyilvánul meg, hogy az adott könyvtári részterület feladatainak ellátására alkalmas, a technológia fejlődésével lépést tartani képes munkatársakat alkalmaz, a jelentkező számára pedig abban, hogy olyan állást tölthet be, amely segíti kreativitása kiélésében, tudása továbbfejlesztésében. A szakma iránt odaadással lévő alkalmazottat érdemes a konvencionálistól eltérő módon kezelni. Érdemes meghallgatni az ötleteit, ellátni fontos és nehéz feladatokkal, kikérni véleményét, és nem utolsósorban megfelelő bérezéssel fenntartani a lelkesedését.

A szerző példák sorával illusztrálja, hogy mi történik, ha egy intézmény nem fordít kellő figyelmet a tehetségek kibontakoztatására. Példáiban a lengyel nemzeti könyvtárból eltávozott (onnan elüldözött?), s másutt kiválóan helytálló szakembereket említi. Felteszi a kérdést: ha a tehetséges emberek nehéz emberek, nehezen lehet kijönni velük (ahogy egyesek állítják), akkor miért tudnak eltérő környezetben kiemelkedően teljesíteni?

A szerző szerint tehetséggondozásról lengyel könyvtári környezetben nem lehet beszélni, mivel egyfelől a tehetségek eltávolítása egyesek számára szakmai előmenetelük előfeltétele, másrészt a lengyel könyvtári vezetők igyekeznek megszabadulni a náluk okosabbaktól, ahelyett, hogy kihasználnák azok tudását, és – ahogy azt többen tanácsolják – igyekeznének ilyen emberekkel körülvenni magukat. Felmérések támasztják alá a szerző azon tapasztalatait, hogy

a lengyel könyvtári vezetők többsége nem tűr el semmiféle ellenvéleményt, és az alapvető menedzsmentismeretekkel sincsen tisztában. Így nonprofit (állami) környezetben évekig el tudnak tengődni valahogy, de a versenyszférában esélyük nem volna, tevékenységük ugyanis katasztrofális következményekkel járna az általuk irányított cégre nézve.

(Dancs Szabolcs)

247/2010

STRELKOVA, I. B.: Professiograficeskij analiz de-âtel'nosti bibliotečnogo specialista kak osnova efek-tivnogo upravleniâ. – Bibliogr. 8 tétel In: Naučnye i tehničeskije biblioteki. – (2010) 1., p. 74-79.

A könyvtáros szakember tevékenységének professziográfiai elemzése a hatékony irányítás alapja

Képesítés; Könyvtárosi hivatás; Munkakör; Személyzet

A professziográfia két tudományágat érint: a professziológiát és munkalélektant. Tárnya az egyes szakmák tudományos kutatása, leírása és tervezése. A kutatás eredményét rögzítő dokumentum a professziogram. A kutatás céljától függően a dokumentum egy tervezett vagy létező szakma adatait tartalmazza. Már Platon Az állam c. művében gyakorlati tanácsokat adott ahhoz, hogy egy adott munkához milyen tulajdonságokkal rendelkező embereket kell kiválasztani. Az 1575-ben Spanyolországban megjelent *A tehetség vizsgálata a tudomány szempontjából* c. könyv (szerzője Juan Huarte) tekinthető az első olyan műnek, amelyben a szakmai kiválasztáshoz az ember adottságaiban rejlő egyedi különbségeket vizsgálták. A szakmák tanulmányozásának és leírásának tudományos megközelítése a 20. század elején a munkalélektan megjelenésével (Hugo Münsterberg és Frederick Winslow Taylor munkásságával) vált lehetővé. Ebben az időben jelent meg Frank Parsons Pályaválasztás c. könyve. A szerző Bos-

tonban egy speciális hivatalt állított fel azzal a céllal, hogy pszichológiai tesztekkel segítse az egyént lélektani tulajdonságai és adottságai megismerésében, mutassa be a különböző szakmák pszichofiziológiai követelményeit, és ezeket összevetve tegyen ésszerű javaslatot.

A korszerű professziográfiai kutatások sokfélék, differenciált megközelítésük sok tényezőtől függ (pl. mely tudományágban folynak, mi a céljuk stb.). A professziogram azokat a fő szakmai követelményeket (funkció, feladatok, kötelezettségek, felelősségek, képzettségi szint, végzettség, szakmai kompetenciák, személyiségi tulajdonságok stb.) tartalmazza, amelyek felé a magas fokú szakmai tevékenység elérése érdekében a munkatársakat terelni kell. Ily módon a professziogramok teljes mértékben elfogadhatók a felsőoktatási könyvtárban dolgozó szakemberek és vezetők integrált minőségértékeléséhez. A tevékenység-kompetencia alapú megközelítésből összeállított munkatársi és vezetői professziogramok alapját dokumentumok elemzése, személyes beszélgetés, megfigyelés és rendszerelemzés képezte. A rendszerelemzés személyiségi motivációs, rész-egész, strukturális-funkcionális és információs szinten folyt. A kidolgozott professziogramok a beosztás és a munkatárs modelljét tartalmazták. Az utóbbi pontosításánál az új képzési szabványt is figyelembe vették.

A differenciált és tevékenység-kompetencia alapú megközelítés lehetővé teszi a beosztással és a személyiséggel szembeni követelmények összevetését a professzionalizmus meglévő szintjével, az újonnan felveendő munkatársak szakmai szintjének meghatározását, helyes vezetői döntések meghozatalát. Más szóval a professziogram a humán erőforrás alakításának egyik eszköze lehet a munkatársak kiválasztásakor, besorolásakor és értékelésekor, az át- és továbbképzések tervezésekor.

2007 márciusában felmérést végeztek a fehér-oroszországi állami főiskolák könyvtárigazgatói körében arról, melyek az általuk használt legfontosabb normatív dokumentumok a humán erőforrás alakításához. A válaszok szerint a

professziogramot és a munkahelyek jellemzőit gyakorlatilag sehol sem használják, ami jelentheti, hogy a vezetők nem elég tájékozottak, és ezek a dokumentumok nem találhatók meg az ország könyvtáraiban. A kutatók remélik, hogy az általuk kidolgozott dokumentumok publikálása, szemináriumok és konzultációk szervezése, módszertani ajánlások kidolgozása javítani fogják a helyzetet. Az első eredmények már érzékelhetők: az Oroszországi Tudományos Akadémia Szibériai Részlegében működő tudományos-műszaki könyvtárban, a Belgorodi Állami Műszaki Egyetem központi tudományos könyvtárában már használják a módszert. A vezetői és munkatársi professziogramok képezhetik az alapot a normatív dokumentumok, a munkatársak képzettségi jellemzőinek felülvizsgálatához, a könyvtártudomány és gyakorlat korszerű követelményeinek megfigyeléséhez.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 240

Marketing, közönségkapcsolatok

248/2010

SHUMAKER, David – TALLEY, Mary: Models of embedded librarianship : a research summary In: Information outlook. – 14. (2010) 1/2., p. 27-28, 33-35.

A beépített könyvtárosság modelljei: egy kutatás eredményei

Felmérés; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárpropaganda

A kutatási projekt keretében a *Special Library Association* tagjai köréből véletlenszerűen kiválasztott háromezres mintából 1001 választ kaptak. A beépített könyvtárosság kritériumainak 278 könyvtár felelt meg és vett részt egy webes felmérésben. A második fázisban 130 könyvtáros volt egy 42 kérdéses felmérés válaszadó-

ja. Végül két profitorientált intézmény és két felsőoktatási intézmény könyvtárosaival, azok munkahelyi vezetőivel, valamint felhasználóival készült mélyinterjú.

A sikeresség mindhárom kritériumának (a felhasználói csoportoknak szolgáltatást nyújtó könyvtárosok számának növekedése, a szolgáltatás iránti növekvő igény és új szolgáltatások bevezetése) csak 11 könyvtár felelt meg, 16 könyvtár pedig egyiknek sem. A könyvtárak e két csoportja alapján képzett kis mintán is végeztek elemzést, 22 sikerességi kritériumot elkülönítve. A legsikeresebb könyvtárak gyakran éltek a „szájról szájra szálló”, szóbeszéd marketingeszközével, nyomtatott reklámanyagokat terjesztettek, és bemutatókat tartottak az intézmény munkatársainak szervezett eligazításokon. Ezenkívül anekdotákat gyűjtöttek a szolgáltatás hatásairól, és nyilvántartották a kutatási projektek, a szolgáltatott dokumentumok, a referenz kérdések számát és az intézmény munkatársainak képzéseken való részvételét.

A sikeres könyvtárak hatféle szolgáltatást nyújtottak, ebből négy kifinomult, többletértéket nyújtó típus volt: részletes irodalomkutatás, versenytársfigyelés, kihelyezett képzések és az oktatókkal közös kurzusok.

Mindehhez erős támogatást kaptak a vezetőktől: nem kellett előzetes felhatalmazás a speciális szolgáltatások elindításához, viszont ugyanez feltétel volt a használói csoport vezetőjénél is, aki elősegítette a szolgáltatást nyújtó könyvtárosnak a csoportban való elfogadását. A használói csoporttal írásbeli megállapodást kötött a könyvtár. Tagjai visszacsatolást nyújtottak a könyvtárosok teljesítmény-értékeléséhez. A beépített könyvtáros a csoport szakterületén továbbképzést nyújtott.

A mindezek megvalósításához adott ajánlások között szerepel, hogy olyan könyvtárosokat kell alkalmazni, akiknek jó a kapcsolatteremtő képessége. Meg kell ismertetni velük az adott szervezetet és a szakterületet. Fel kell jogosítani őket arra, hogy a megfelelő szolgáltatásokat nyújtsák. Kommunikálni kell és szövetséget kötni a használói menedzsmenttel. Támogatni kell

a beépített könyvtáros munkáját. A vezetéssel szembeni legnagyobb kihívás, hogy fenn tudja tartani az együttműködést és a kommunikációt a

beépített szolgáltatást nyújtó intézményekkel.
(Koltay Tibor)

Lásd még 207

Felhasználók és használat

Általános kérdések

249/2010

AMSBERRY, Dawn: Deconstructing plagiarism : international students and textual borrowing practices. – Bibliogr. In: The reference librarian. – 51. (2010) 1., p. 31-44.

Külföldi hallgatók és a plagizálás

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Szerzői jog

A cikk áttekinti a plágiummal mint kultúrákon átívelő folyamattal foglalkozó, különböző tudományágakat érintő tanulmányokat, és vizsgálja a kulturális, oktatási és nyelvi tényezőket, amelyek hatással lehetnek a külföldi hallgatók plagizálási gyakorlatára. A külföldi hallgatók különböző okokból használhatnak alkalmatlan forrásokat, így a felsőoktatásban a plágium elleni harcban számos tényezőt kell figyelembe venni. A cikk ajánlásokat fogalmaz meg arra vonatkozólag, hogy a felsőoktatási könyvtárak milyen módon segíthetik a külföldi hallgatókat a plágium felismerésében képzéssel, tájékoztatással és webalapú segédanyagokkal.

(Autoref.)

250/2010

BENNETT, Charlie – BODNAR, Jon: Academic engagement in the library commons. – Bibliogr. In: Public services quarterly. – 6. (2010) 1., p. 43-47.

Az egyetemi oktatók és a library commons

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Használói szokások

Sokat írtak a felsőoktatási intézmények tanulási közteréről (learning commons) az utóbbi években. Főleg az információs közterek (information commons) tervezéséről, hogy hogyan tudják a hallgatók tanulását segíteni azzal, hogy biztosítják számukra a munkájukhoz szükséges eszközöket és forrásokat.

Igen keveset foglalkoztak viszont azzal, hogy ezek a helyek miként segíthetik elő az oktató személyzet és a hallgatók együttműködését és kommunikációját. Ez a főleg az alsóbb évfolyamosoknak kitalált környezet, mely az internet, a digitális produktumkészítés eszközei, az online információforrások, könyvtári adatbázisok és katalógusok mellett az ezredforduló diákjának egyéb igényeit, a közös tanulás, közös feladat-készítés lehetőségei mellett a kávézót és a prezentációs helyeket is egy térben nyújtja, nem vonzó az elmélyültebb kutatási igényű oktatók számára.

Tekintettel arra, hogy a tanulás a hallgatók és az oktatók közös tevékenységén alapul, fontos lenne olyan módokat találni, amelyek elősegítik ezt. Ilyen lehet az oktatók „bevonása” olyan helyekre, ahol a hallgatók már otthonosak. Ennek érdekében pl. a hallgatók és az oktatók együttműködésével, az információs köztér lehetőségeinek kihasználásával ott kiállítás, bemutatót lehet szervezni a tanszemélyzet (oktatók egy csoportja, egy tanszék) tudományos vagy oktatói munkájáról.

Előnyei: a tanszéknek „reklám”, és informális

visszajelzések forrása. A hallgatóknak tapasztalat az oktatókkal való együttműködésről, büszkeség a siker láttán. A könyvtárnak „reklám” és lehetőség az „aktív és stimuláló hely” imázsának kialakítására, a bemutatók, kiállítások, egyéb események digitális anyaga pedig egyedülálló gyűjteményt alkot, mely az intézmény szellemét prezentálja.

(*Mohor Jenő*)

251/2010

LEWIS, Martln: The University of Sheffield Library Information Commons : a case study. – Bibliogr. In: Journal of library administration. – 50. (2010) 1., p. 161-178.

A Sheffieldi Egyetem könyvtári információs köztere. Esettanulmány

Egyetemi könyvtár; Használói szokások; Könyvtár-épület -egyetemi, főiskolai; Szolgáltatások használata

A Sheffieldi Egyetemen 2007-ben új épületben nyílt meg az információs köztér az egyetemi könyvtár és az információtechnológiai szolgálat együttműködésének keretében. A szolgáltatást az egyetemi könyvtár az egyetem más részlegeivel (információ- és oktatástechnológia, -fejlesztés) szoros partnerségben üzemelteti.

Az információs köztér egyike az egyetemi könyvtár öt telephelyének. A köztér területe bruttó 11 500 négyzetméter, befogadóképessége 1 350 fő, 70 személyes kiberkávézó csatlakozik hozzá. 110 000 nyomtatott dokumentum (miközben a másfél milliós teljes állomány is rendelkezésre áll), 550 személyi számítógép és 70 vékony kliens-munkaállomás vehető igénybe.

A tervezés során a hallgatók és az oktatók lehetőséget kaptak a véleménynyilvánításra. Az építész számára készült rövid szakmai programot számos egyébbel (könyvtárlátogatások, felvételek értékelése, egy tipikus felhasználó – hallgató – egy napjának rögzítése stb.) is kiegészítették.

Az épület héteemeletes, nyitott szerkezetű. Négy-

szintes átriumának egyik oldalán csendes, tanulásra alkalmas teret alakítottak ki, 200 fő számára. 13 helyiség szolgálja a csoportos tanulást. A tanulásra szolgáló tereket a következő típusokba sorolták: egyéni tanulási hely nyitott térben, csendes tér egyéni helyekkel, nyitott tér félig zárt egyéni helyekkel, hely informális összejövetelekhez kényelmes ülőbútorokkal, zárt csoportos tanulási tér, flexibilis tér mozgatható bútorokkal, tanterem, kiberkávézó wi-fi-vel és munkaállomásokkal. Később a tapasztalatok alapján asztali számítógépekkel felszerelt helyeket alakítottak ki a csendes övezetben is, illetve engedélyezték a laptopok használatát. A belső-építészeti megoldásokat tekintve a barátságos elrendezés, a viszonylag alacsony polcok, a polcok közötti meglehetősen távolság és az egyetemi időszakokhoz igazodó rugalmas változtatás a jellemző. A sheffieldi információs köztér 2008-ban Yorkshire-ban elnyerte az év épülete címet.

Ami a felszereltséget illeti, integrált tanulási környezet kialakítása volt a cél. A hallgatók számára olyan tereket alakítottak ki, amelyekben egyszerre használhatják a nyomtatott és digitális forrásokat, az épületen belül könnyen válthatnak a különböző típusú terek között, és a számukra legmegfelelőbb időpontban tehetik mindezt.

Az információs köztér 24/7 rendszerben üzemel. A szakszemélyzet reggel 9-től este 9-ig áll rendelkezésre, hétvégeken délután 5-ig. A legfontosabb, amit nyújt, az a kényelmes, biztonságos és az eredményes tanulást segítő tér, amelyben wi-fi, 24/7-es büfé (este 10 után automatákkal), előjegyezhető csoportos termek állnak rendelkezésre a közös és a tájékozódáson alapuló tanuláshoz. Minden szinten van egy olyan szolgáltatási pont, amelyben nyomtatókat, másolókat, szkennereket stb. lehet használni, és kölcsönzési lehetőség is van. A tájékoztató feliratokat és a PC-k foglaltsági adatait plazmatévéen jelenítik meg. Az épületben külön imahelyiséget is létesítettek.

Az információs köztér igen népszerű, gyakran előfordul, hogy minden hely foglalt. Alkalmanként igen nagy a zaj és az ebből adódó panasz, a hallgatók néha hajlamosak pusztán közösségi

találkozóhelyként értelmezni ezt a szolgáltató helyet. Ez összefügg azzal is, hogy a hallgatók ma már, amióta megszűnt a felsőoktatás ingyenessége, fogyasztóként lépnek fel. A hallgatói önkormányzat azzal próbál segíteni, hogy a szolgáltatást mint tanulási színteret népszerűsíti a hallgatók körében.

A köztér használatát folyamatosan értékelik. A 24/7-es szolgáltatást, amelyet kezdetben sokan luxusnak minősítettek, igen megkedvelték a hallgatók (szorgalmi időszakban éjjel 2-ig, vizsgaidőszakban akár reggelig is használják a szolgáltatásokat). Mennyiségi indikátorok már születtek: a használat 50%-kal nőtt. Az épület bővíthető, erre elkészült egy megvalósíthatósági tanulmány (400 plusz tanulási hely létesülhet majd), továbbá a tapasztalatokat átadják más brit felsőoktatási intézmények számára.

(Hegyközi Ilona)

252/2010

LIPPINCOTT, Joan K.: Information commons : meeting millenials' needs. – Bibliogr. In: Journal of library administration. – 50. (2010) 1., p. 27-37.

Az információs köztér – hogyan elégíthetjük ki a netgeneráció igényeit?

Egyetemi hallgató; Használói szokások; Igény; Szolgáltatások használata

Az 1980 után születettek, akiket *netgeneráció*nak is neveznek, jártasak az információtechnológia és a digitális tartalom használatában, csoportosan tanulnak, gyakran a késő esti időszakban, tanulási tevékenységük és közösségi életük szorosán összefonódik.

A felsőoktatási könyvtárakban sajátos igényeikhez igazodva – angol elnevezésükben az egykori közlegelőket felidézve – információs köztereket (*information commons*, de *learning commons*ként is említik) hoznak létre számukra, hogy együtt kínálják azokat a tartalmakat, hardver-, szoftverfeltételeket és könyvtári szolgáltatási környezetet, amelyek az oktatást és a

tanulást segítik. A közös információs területek az 1990-es évek elején jelentek meg az USA felsőoktatási könyvtáraiban. Azóta sok tapasztalat összegyűlt, a megvalósítás modellje is finomodott, ma már fizikai és virtuális köztereket is emlegetnek. Azt szorgalmazzák, hogy a modell kritikátlan átvétele helyett átfogó vízióból és az elérendő célokból érdemes kiindulni.

A tanulás társadalmi aspektusait vizsgálva Malcolm Brown felhívja a figyelmet arra, hogy a netgeneráció igényli azt is, hogy szakemberekkel konzultálhasson, személyesen és online is. E konzultációk körébe tartoznak a referenzs könyvtárosokkal folytatott levelezések és személyes találkozások is. A kapcsolatteremtést az idősebbek számára időnként szokatlan megoldásokkal segítik (online bemutatkozás videón a honlapon vagy a YouTube-on, Facebookon stb.). Sok könyvtár működtet közösségi tereket rendezvények céljaira az információs köztér keretében. Ez új használókat is megnyerhet a könyvtárnak. Az épületekben gondolni kell a közösségi funkciókra, és meg kell oldani a zajos közösségi terek és az elmélyült munkára való csendes övezetek elkülönítését.

Sok vita folyik arról, mennyire jártas ez a generáció az információtechnológia, különösen a digitális információforrások használatában. Egy vizsgálat szerint 80%-uk érzi magát jól képzettnek az internet- és az információhasználat terén. Csak 56,4%-uk nyilatkozta ugyanezt az adott felsőoktatási intézmény könyvtára esetében. 35%-uk érzi úgy, hogy oktatói jártasabbak nála, és a megkérdezettek közel fele véli úgy, hogy mire végez, megkapja a majdani munkájához szükséges információtechnológiai képzést.

Az információs köztér segít az esélyek kiegyenlítésében: a könyvtárosok segítenek a hiányzó információhasználati ismeretek elsajátításában, kölcsönözhető dokumentumokkal állnak rendelkezésre. Az információs köztér sikerének titka abban áll, hogy lépést tud-e tartani a technológia gyors változásaival, és ugyanez vonatkozik a terek rugalmas be- és átrendezésének kérdésére, akár hosszabb távon, akár egy-egy napon belül.

A könyvtárosoknak olyan tanulási környezetet kell kialakítaniuk, amely – a fizikai teret és a technológiát kiegészítve – személyes és virtuális szolgáltatásokat egyaránt nyújt, és ahol a diákokkal folyamatos a kommunikáció. Az információ köztér alkalmas arra, hogy kibontakoztassák képességeiket, ugyanakkor megtanuljanak a felsőoktatásban elfogadott módon viselkedni, és sikeresen haladjanak tanulmányaikkal.

(Hegyközi Ilona)

Használat- és igényvizsgálat

253/2010

AHARONY, Noa: The influence of LIS students' personality characteristics on their perceptions towards Web 2.0 use. – Bibliogr. In: Journal of librarianship and information science. – 41. (2009) 4., p. 227-242.

A könyvtáros hallgatók személyiségjegyei és a Web 2.0-ról alkotott véleményük

Felmérés; Használói szokások; Információtechnológia; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosutánpótlás

A könyvtáros hallgatók tanulási és oktatási környezete állandóan változik. A Web 2.0 térhódítása is számos technológiai újítást hozott az életükbe. A kutatás azt vizsgálta, hogy a könyvtáros hallgatók mennyire ismerik a Web 2.0-s szolgáltatásokat, és mennyire használják azokat. Három izraeli képzőintézmény 160, véletlenszerűen kiválasztott hallgatóját kérdezték meg a Web 2.0 használatáról.

Öt hipotézist állítottak fel:

1. akik elmélyülten tanulnak, azok nagyobb mértékben használják,
2. akik elutasítóan fogadják a változásokat, azok kevésbé,
3. akik kedvelik a kihívásokat, azok nagyobb mértékben, akik fenyegetésként élik meg azokat, azok kevésbé,

4. akik sokat használják a számítógépet, motiváltak, jó képességűek, azok nagyobb mértékben használják a Web 2.0-s szolgáltatásokat,
5. jelentős eltérés van a tudományegyetemen és az ún. szakmai felsőoktatásban tanulók (professional academic schools) hozzáállása között.

Az eredmények 148 válasz alapján születtek. A kérdőív különböző részei a tanulási stratégiára, a változásokra való reagálásra, a kognitív értékelésre, a Web 2.0 használatára, a tanulást könnyítő megoldások, azon belül a számítógép használatára, a Web 2.0 különböző alkalmazásainak integrálására, a motivációra, a hallgatók képességeire kérdeztek rá.

A kutatók azt tapasztalták, hogy – mindent egybevetve – a könyvtáros hallgatók mérsékeltén használják a Web 2.0-s szolgáltatásokat. A legnépszerűbbek (sorrendben) a wikik, a blogok, a közösségi hálózatok, a Flickr és az RSS. A hallgatók akkor ismernék, használnák és méltányolnák jobban ezeket a szolgáltatásokat, ha a képzés során több tudást szerezhetnének velük kapcsolatban. Személyiségjegyeik és a tanulás megkönnyítésére alkalmazott módszereik nagyban befolyásolják hozzáállásukat.

Lényegében mind a négy hipotézis beigazolódott. Az elmélyülten tanulók, ahogy más vizsgálatok is igazolták, személyes elkötelezettséggel viszonyulnak a tanuláshoz és a Web 2.0 megismeréséhez is. A változásokat ugyanakkor sokan gyakran fenyegetésként, az ismeretlennel való szembesülésként, tehertételként élik meg. Akik kedvelik a kihívásokat, azok készek és hajlandók megismerkedni a Web 2.0-s megoldásokkal, hisznek abban, hogy képesek jelenlegi és jövőbeni alkalmazására. Biztató eredmény, hogy a számítógépes érdeklődésű diákok nyitottak az új technológiák megismerésére, és a Web 2.0 alkalmazását szakmai fejlődésük részének tekintik. Megerősítést nyert, hogy van különbség a tudományegyetemen és a szakmai felsőoktatásban tanulók között. Mivel az utóbbiak elmélyültebben tanulnak, jobban fogadják a kihívásokat, motiváltabbak (ugyanis többnyire

más irányú felsőfokú végzettséggel már rendelkeznek, tapasztaltabbak), nem félnek az új technológiától sem, tehát igyekeznek jobban kihasználni a lehetőségeit. Az életkorral és a képzettséggel egyenes arányban nő a Web 2.0 használata. Ennek oka abban a felismerésben rejlik, hogy a szakmai túléléshez és sikerességhez elengedhetetlen, hogy ki-ki megismerje az új alkalmazásokat. A vizsgálat másik fontos tanulsága, hogy az egyetemi hallgatókat az elmélyült tanulásra kellene ösztönözni.

A cikkben több utalás történik a hasonló amerikai tapasztalatokra. Érdeemes lenne a kutatást kiterjeszteni más tudományterületekre és más országokra.

(Hegyközi Iлона)

254/2010

CUMMINGS, Joel – MERRILL, Alex – BORRELLI, Steve: The use of handheld mobile devices : their impact and implications for library services. – Bibliogr. In: Library hi tech. – 28. (2010) 1., p. 22-40.

A kézi számítógépek hatása a könyvtári szolgáltatásokra

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Használói szokások; Információtechnológia; Kézi számítógép

A cikk egy felmérésről számol be, amely a felsőoktatási könyvtárak mobilkommunikációs eszközökkel rendelkező használóit vizsgálja, és arra keresi a választ, vajon jelentős igény jelentkezik-e részükről a könyvtári szolgáltatások használatára ezekkel a kis képernyős eszközökkel. A felmérés azt vizsgálta, vajon az emberek szeretnék-e elérni az OPAC-ot kis képernyővel. Kiegészítendő kérdések segítségével próbálja feltárni a mobilkommunikációs eszközök hatását a felsőoktatási könyvtárak szolgáltatásaira. A válaszadók 58,4%-a, akik rendelkeznek internetkapcsolatú kézi számítógéppel, szívesen használnának kis képernyőt, például PDA-t, vagy internetes mobiltelefont a könyvtári OPAC-ban való kereséshez. A mo-

bilkommunikációs eszközök, mint például a PDA-k vagy az internetes mobiltelefonok elterjedése felvet bizonyos kérdéseket, például milyen hatással vannak a könyvtárakra. A cikk a felsőoktatási könyvtárak használói körében vizsgálja a könyvtári katalógus mobilkommunikációs eszközökkel való használatára vonatkozó várható igényeket.

(Autoref.)

255/2010

GERKE, Jennifer – MANESS, Jack M.: The physical and the virtual : the relationship between library as place and electronic collections. – Bibliogr. jegyzetekben In: College & research libraries. – 71. (2010) 1., p. 20-31.

A fizikai és a virtuális tér. A könyvtár mint fizikai tér és az elektronikus gyűjtemények közötti kapcsolat

Egyetemi könyvtár; Elektronikus dokumentum; Felmérés; Hatékonyság; Igény; Szolgáltatások használata

A Universtiy of Colorado at Boulder könyvtárában azt vizsgálták, hogy milyen összefüggés van az elektronikus információforrások és a felhasználói elégedettség között. Egy rendszeres minőségi vizsgálat (LibQUAL+™) válaszait elemezték ilyen szempontból, kiegészítve néhány változóval.

Az eredeti felmérésben 22 állítás van 3 területről: a könyvtár mint hely, információk lehetőségei, a szolgáltatás hatása. Minden állítást háromszor kell értékelnie a használónak egy 1-től 9-ig terjedő skálán. Először meg kell jelölnie az elvárásának a szintjét, majd a minimum szintet, végül pedig azt, hogy a könyvtár jelenleg a megítélése szerint milyen szinten van az általa elvárt szinthez képest.

A kutatás során egyetlen állítást, a négyes számút vizsgálták, amely az elektronikus szolgáltatásokkal kapcsolatos. Ez így szólt: „az elektronikus információforrások, amelyekre szükségem van...” Ehhez öt független változót rendeltek, amelyből az első három a könyvtárhasználat-

tal kapcsolatos: 1) Milyen gyakran használja a forrásokat a könyvtár helységeiben; 2) Milyen gyakran fér hozzá a könyvtári forrásokhoz a könyvtár weboldalán keresztül?; 3) Milyen gyakran használja a Yahoo-t, a Google-t vagy más nem könyvtári eszközöket informálódáshoz? A két további független változó a használó szakterülete volt, és az, hogy az egyetemi könyvtári hálózatból milyen szakterület könyvtárát használja a leggyakrabban. (A központi könyvtáron kívül 5 fiók van: üzlet, földtudományok, mérnöki tudományok, matematika/fizika és zene.)

A kutatás érdekes összefüggésekre világított rá. Kimutatható kapcsolat van a weboldal használata és az elektronikus gyűjtemények megtalálása között. Minél gyakrabban használják a weboldalt, annál valószínűbb, hogy bejelölik a vizsgált négyes számú állítást. Ez arra enged következtetni, hogy a weboldal segíti az elektronikus források megtalálását.

Nem volt összefüggés a válaszadó szakterülete és az elektronikus gyűjtemények használata között.

A kutatás legmeglepőbb eredménye az volt, hogy összefüggés van a leggyakrabban felkeresett könyvtár és a között, hogy a használó mennyire vesz tudomást az elérhető elektronikus forrásokról. Más szakterületeken (üzlet és marketing) is kimutatták az online és a fizikai tér közötti erős kapcsolatot.

Az eredmények azt sugallják, hogy az egyetemi és a tudományos könyvtárakban a fizikai és az elektronikus gyűjtemény integrációja a helyes stratégia. A könyvtáraknak továbbra is szükségük van könyvekre, de helyet, szakértelmet, berendezést és olyan webalapú eszközöket is kell biztosítaniuk, amelyek segítik az elektronikus források megtalálását.

A tanulmány egyetlen intézményt vizsgált egyetlen évben, így ez csak a kutatás elejét jelenti. Jelen adatok azt sugallják, hogy ha a könyvtárak meg szeretnék határozni a helyüket a jövő egyre inkább elektronikus alapú környezetében, a fizikai térnek is fontos szerepet kell szánni.

(Tóth Máté)

256/2010

KIMBALL, Rusty – IVES, Gary – JACKSON, Kathy: Comparative usage of science e-book and print collections at Texas A&M University Libraries. – Bibliogr. In: Collection management. – 35. (2010) 1., p. 15-28.

Elektronikus és nyomtatott könyvek használata a Texas A&M University könyvtáraiban

Állomány használata; Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Felmérés

A tanulmány összehasonlítja a nyomtatott könyvek és elektronikus változataik használatát a Texas A&M University könyvtáraiban a műszaki és természettudományok területén. A NetLibraryben a tíz legfontosabb tudományos e-könyvet több mint hatszor, és a tíz legfontosabb kémiai e-könyvet háromszor gyakrabban használták, mint a nyomtatott változatot. Az ebraryben a 17 legfontosabb tudományos könyvet legalább 17-szer, a Safariiban a tíz legfontosabb számítástechnikai e-könyvet 207-szer sűrűbben használták, mint a megfelelő nyomtatottat. A hasonló használói statisztikák segíthetik a könyvtárosokat a döntésben az e-könyvek vásárlásánál, főként gazdasági válságok idején.

(Autoref.)

257/2010

NICHOLAS, David – ROWLANDS, Ian – JAMALI, Hamid R.: E-textbook use, information seeking behaviour and its impact : case study business and management. – Bibliogr. 18 tétel In: Journal of information science. – 36. (2010) 2., p. 263-280.

Elektronikus tankönyvek használata, információkeresési szokások és ezek hatása. Esettanulmány az üzleti és menedzsment tanulmányok területén

Egyetemi hallgató; Felmérés; Használói szokások; Online információkeresés; Tankönyv

A brit tanulmány több ezer üzleti és menedzsment-tanulmányokat folytató diák elektronikus-

könyv-használatát, információkeresési és olvasási szokásait vizsgálja, de a más szakos diákokkal is végez összehasonlításokat. Az adatok java a JISC (*Joint Information Systems Committee*) elektronikus könyvekre kiterjedő átfogó vizgálatából (*National e-Books Observatory – NeBO – project*) és használói szokásokat összegző tanulmányából (*User Behaviour Observational study*) származik. Az adatok fontosabb forrásai az alábbiak voltak: 1) tranzakciós adatok, melyeket a 127 egyetemre kiterjedő *MyiLibrary* platformról nyertek, 2) kérdőíves adatok, melyeket néhány kiválasztott egyetem több mint ötezer diákjától és könyvtárosától kaptak, 3) a könyvtári könyvek kölcsönzési adatai és könyvkereskedelmi adatok, és 4) ötven főből álló fókuszcsoportok különböző egyetemekről, melyben diákok és könyvtárosok vettek részt. A vizsgálat egyik legfontosabb megállapítása az volt, hogy az elektronikus tankönyvek rendkívül népszerűek és széles körben használatosak, és elsősorban információmorzsák megszerzését és adatok keresését szolgálják; azért keresik a diákok az elektronikus tankönyveket, mert könnyen elérhetők és kényelmes a használatuk.

(Autoref.)

Lásd még 187, 223, 227, 264

Olvasás

258/2010

HICKS, Debbie: Reading is good for you : spread the word In: Library + information update. – (2009) oct., p. 46-48.

Az olvasás gyógyít - add tovább!

Biblioterápia; Olvasásra nevelés

Az utóbbi években mindinkább felismerik az olvasás szerepét az egészségünk megvédésében, illetve bizonyos betegségek kezelésében.

Számos kutatás mutatta ki, hogy a rendszeres olvasás segít a lelki problémák feldolgozásában, a depresszió leküzdésében, az időskori demencia lassításában, a stressz enyhítésében, az izomfeszültségek oldásában. Az olvasói klubokhoz tartozás megszünteti a magányosság érzését, növeli az önbecsülést és a társadalmi aktivitást. Nemrég Walesben elkezdődött a „Könyvek receptre” (*Books on Prescription*) program, és a NICE (*National Institute for Health and Clinical Excellence*) irányelvei felhívták a figyelmet a biblioterápia szerepére az enyhe és közepes lelki zavarok kezelésében.

Az országos egészségügyi szolgálat 220 millió font támogatással új stratégiát hirdetett meg a lelki egészséggel kapcsolatos szolgáltatásokra, és ebben a liverpooli olvasásnépszerűsítő projektet („*Get into Reading*”) követendő példaként említik.

A könyvtáraknak ki kell használniuk a kedvező alkalmat. A közkönyvtárakat irányítók szervezete (*Society of Chief Librarians*) egészségvédelmi szekciót hozott létre, és az Egészségügyi Minisztériummal együtt azon dolgozik, hogy hogyan lehetne a könyvtárakat mint hálózatot bevonni az egészségmegőrzési programokba. A Books on Prescription akcióba bele akarják venni a szépirodalom olvasását és a könyvtárba való beiratkozást. A könyvtárak eseti kezdeményezéseit össze kellene fogni, akkreditált képzéseket kellene indítani a kreatív biblioterápia további támogatására, az ezzel foglalkozók szakmai színvonalának és társadalmi presztízsének emelésére.

Az Olvasási Ügynökség (*The Reading Agency, TRA*) szeptemberben, a Freeword fesztivál alkalmával szakértői eszmecserét (*Reading and Health Think Tank*) szervez, 2010 januárjában pedig egy korszakos jelentőségű országos konferenciát tervez. Ezek megszabják a TRA akcióprogramját a következő 3 évre, pénzügyi forrásokat teremtenek, projekteket indítanak, népszerűsítik a könyvtáraknak a West Midlands régióban sikeresen kipróbált olvasási és egészségvédelmi modelljét, és azt más területekre is kiterjesztik (East Midlands, Kirklees). Figyel-

müket az idős korosztályra összpontosítják, megvizsgálják a kreatív olvasói csoportok modelljének működését és az önkéntesek szerepét, továbbá adatbázisban kívánják elérhetővé tenni a könyvtárak ez irányú kedvező tapasztalatait.

(Mándy Gábor)

Lásd még 237

Olvasáskutatás

259/2010

ZASACKA, Zofia: Doświadczenia czytelnicze gimnazjalistów In: Poradnik bibliotekarza. – (2010) 1., p. 3-7. : ill.

Gimnazisták olvasási szokásai Lengyelországban

Felmérés; Középiszkolás; Olvasásvizsgálat; Szabadidő felhasználása

Az elblági városi könyvtár egy állami finanszírozású projekt keretein belül végzett felmérés formájában vizsgálta a város és a hasonló nevű járás gimnazistáinak olvasási szokásait.

Mint kiderült, a gimnazisták legkedveltebb időtöltése a zenehallgatás (97%), ezt követi a tévénézés és a számítógépezés-internetezés (95-95%). Az 518 megkérdezett diák 28 százaléka saját bevallása szerint heti rendszerességgel olvas könyvet, 15 százalékuk pedig minden nap. A rendszeres könyvolvasók közt a lányok vannak többségben, az arány: 22:6.

A diákok 65 százaléka maga választja meg, mit olvas. Ebből a szempontból is a lányok tekinthetők inkább aktív olvasónak: 82 százalékuk olvas saját választás alapján könyvet, míg a fiúknak mindössze 46 százaléka. A lányok aránya a kötelező olvasmányok elolvasása terén is nagyobb. A felmérés tanúsága szerint körülbelül minden második tizenéves szeret, 30% azonban kifejezetten utál olvasni. Utóbbiak között „természetesen” a fiúk vannak többségben.

A tizenévesek kedvelt olvasmányai a célzottan az ő korosztályuk számára íródott népszerű, romantikus és fantasztikus elemekkel átszőtt regények. Például Stephanie Meyer regényei, amelyek hőse egy jóképű vámpírba szerelmes kamaszlány. Népszerűek továbbá a tizenévesek problémáival foglalkozó könyvek, illetve a tudományos-fantasztikus irodalom. A legolvasottabb író John R. R. Tolkien, de a gimnazisták olvasmányai között megtalálhatjuk a lengyel és külföldi klasszikusokat és kortárs szerzőket is. Utóbbiak között Paulo Coelho és Eric-Emmanuel Schmitt örvendenek különös népszerűségnek. A fiúk főként felnőtteknek szóló fantasztikus irodalmat, valamint ismeretterjesztő műveket olvasnak, a lányok társadalmi regényeket, romantikus könyveket, s a kedvenc írójuk Stephanie Meyer.

A válaszolók között a legtöbben az oktató jellegű, ismeretterjesztő, „információdús” műveket értékelik a legjobbra. Őket követik azok, akik számára a szórakozás, a valóságtól való elszakadás a legfontosabb. A harmadik legnagyobb csoport erkölcsi értékek közvetítését várja el egy könyvtől. Leszögezhető ugyanakkor, hogy a többség azokat a könyveket értékeli a legjobbra, amelyek a korosztálya problémáiról szólnak.

Jelentős eltérés mutatkozik a városi és vidéki gimnazisták között az olvasmányaik beszerzése tekintetében. Míg mindkét csoport elsősorban az iskolai könyvtárból szerzi be a könyveket, addig a falun lakó gimnazisták jóval kevésbé használják a nyilvános közkönyvtárakat. Hasonlóképpen kevésbé jellemző, hogy a barátaiktól kölcsönöznének könyvet, annak ellenére, hogy több időt töltenek a kortársaikkal, mint a városi fiatalok. Jellemző továbbá, hogy nemigen használják az otthoni könyvtárat (ha egyáltalán van ilyen), valamint kevésbé vásárolnak könyveket.

Ami az internetet illeti, a felmérésben részt vevő összes diák közül minden tizedik válaszolt úgy, hogy szokása a világhálón cikkeket olvasni, valamint ugyanennyien olvasnak saját bevallásuk szerint elektronikus könyveket, jellemzően a kötelező olvasmányok összefoglalásait.

A felmérés egyik tanulsága, hogy főleg a fiúk

nem olvasnak, illetve nem szeretnek olvasni. Ők azok tehát, akikre az olvasás népszerűsítésekor a leginkább érdemes összpontosítani.

(*Dancs Szabolcs*)

Használók képzése

260/2010

BROUSSARD, Mary J. Snyder: Secret agents in the library : integrating virtual and physical games in a small academic library. – Bibliogr. In: College & undergraduate libraries. – 17. (2010) 1., p. 20-30.

Titkos ügynökök a könyvtárban: virtuális és társasjátékok egy kis felsőoktatási könyvtárban

Főiskolai könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Játék

Míg a könyvtárban folytatott tanulásról rengeteg cikk íródik, nagyon kevés foglalkozik a könyvtári ismeretek játékos oktatásával. A tanulmány arról számol be, hogy a Lycoming Főiskolán (Pennsylvania, USA) a könyvtárosok az addigi könyvtárismereti előadások helyett videójátékkal próbálták meg felkelteni a diákok érdeklődését, majd a szükséges ismeretek elsajátíttatását.

Mínderre az oktatás során szerzett negatív tapasztalatok (érdektelenség a diákok részéről), valamint annak felismerése nyomán került sor, hogy az érintett korosztály naponta órákat tölt el videójátékokkal (81%!), s ez alól a lányok sem jelentenek kivételt.

A szerző a kérdés irodalmának áttekintése, majd a kis magánfőiskola és könyvtára (Snowden Library) bemutatása után azt az egyszerű videójátékot ismerteti, amelyet az egyik könyvtáros készített (Macromedia Flash segítségével), a *Titkos ügynökök a könyvtárban* címet viseli (<http://www.lycoming.edu/library/instruction/secretagent.html>), és megtalálható a könyvtár honlapján.

A céljuk az volt, hogy az ismereteket szórakoztató módon sajátítsák el az elsőévesek. (2009 tavaszán három csoportban játszották.)

A játékban szereplő tevékenységek a Főiskolai és Tudományos Könyvtárak Szövetségének (Association of College and Research Libraries, ACRL) információs műveltségről kiadott irányelvéhez igazodnak, vagyis az információk hatékony és eredményes megszerzését célozzák. A diákoknak több feladatot kell megoldaniuk, és ebben mind az interneten, mind a főiskola könyvtárában el kell igazodniuk. (Utóbbi feladatok miatt a magyar felhasználó nem is tudja befejezni a játékot.) A játék során pontokat lehet szerezni, így a részt vevő csapatok számára eredményhirdetéssel fejeződik be a foglalkozás. A játék előtt tájékoztatást kapnak a diákok, utána pedig a könyvtáros értékelése, illetve egy rövid, néhány kérdésből álló kvíz-játék következik, amely a könyvtárhasználat legfontosabb tudnivalóit „ismétli át”.

A függelékben a szerző közli a kvíz feleletválasztós kérdéseit.

(*Murányi Lajos*)

261/2010

DANIELS, ErlIn: Using a targeted rubric to deepen direct assessment of college students' abilities to evaluate the credibility of sources. – Bibliogr. In: College & undergraduate libraries. – 17. (2010) 1., p. 31-43.

Speciális segédlet a hallgatók kritikus forráshasználatának értékelésére

Egyetemi hallgató; Használók képzése -felsőoktatásban

A Sonoma State University Library-ben segédletet terveztek az elsőéves hallgatók kritikus forráshasználatának értékelésére. A kurzusszintű segédletet a programszintű értékelés után készítették el, mely túl általánosnak bizonyult, hogy rámutasson e speciális készség megszerzésének nehézségeire. Mint közvetlen értékelő eszköz, a

segédlet abban segíti a tanárokat és a könyvtárosokat, hogy még pontosabban meghatározzák és ajánlják azokat a kisebb lépéseket a diákoknak, amelyek által sikeresen megtanulják értékelni a forrásokat. A cikk bemutatja a segédletet mint értékelő eszközt és a használatával elért eredményeket az elsőéves hallgatók körében, a szóbeli kommunikáció és kritikus gondolkodás című alapképzés részeként.

(Autoref.)

262/2010

GARSON, Deborah S. – MCGOWAN, Eileen: Collaboration as a model : co-teaching a graduate course. – Bibliogr. In: Information outlook. – 14. (2010) 1/2., p. 17-18, 20-21.

Az együttműködés mint modell: doktori kurzus „beépített” könyvtáros közreműködésével

Használók képzése -felsőoktatásban; Információkeresés; Szakirodalmi szemle; Tudományos kutatás

A Harvard Egyetemen egy pedagógia szakos oktató és egy könyvtáros közösen bonyolították le az információkeresést és a (tudományos cikkek és disszertációk részét képező) szakirodalmi szemlék készítését oktató kurzust. A hallgatók korábban azt érzékelték, hogy tudományos ismereteik és információkeresési készségeik nem álltak összhangban egymással.

Az egyéves, új szeminárium az egyéni kutatási igények kiválasztására és feltárására, a releváns információforrások megkeresésére, a keresőkérdekek és a keresési stratégiák finomítására, a kutatási tervekre és a szemlékre összpontosítottak. A cél az volt, hogy a hallgatók megismerjék a szemlék célját és felépítését; megértsék, hogy ez miért integráns része a minőségi kutatómunkának; továbbá képet kapjanak a szemlék szerkezetével és funkciójával kapcsolatos vitákról. Arra kívánták bátorítani a hallgatókat, hogy érdeklődésüket egy témára koncentrálnak értelemmel bíró kutatási témát alakítsanak ki. Segítség akartak nyújtani ahhoz, hogy azonosítsák az

érdeklődésüknek megfelelő tudást, és kutatási kérdéseket fogalmazzanak meg.

(Koltay Tibor)

263/2010

LUO, Lili: Web 2.0 integration in information literacy instruction : an overview. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 36. (2010) 1., p. 32-40.

A Web 2.0 integrálása az információs műveltség oktatásába: áttekintés

Felmérés; Használók képzése -felsőoktatásban; Információtechnológia; Számítógép-hálózat

Webes felmérést készítettek az információs műveltség oktatásában Web 2.0-s eszközöket használó könyvtárosok körében. A válaszadók az ILI-L (Information Literacy Instruction) elektronikus vitafórum tagjai közül kerültek ki, összesen 50 válasz érkezett. A válaszadók többsége felsőoktatási könyvtárban dolgozott, és legalább egyéves tapasztalattal rendelkezett az információs műveltség oktatásában. Az oktatott kurzusok többnyire formális órákhoz kapcsolt, kreditértéket nem adó, hagyományos oktatási formában zajlottak. A válaszadók használtak blogokat, többek között abból a célból, hogy elősegítsék a résztvevők közötti párbeszédet. Sokan blogon helyeztek el tartalmakat, és azokon folytak a viták és eszmecserék. A könyvjelző oldalak közül a del.icio.us volt a legnépszerűbb. Az ilyen oldalakat egyrészt az anyagok elhelyezésére és rendezésére használták, másrészt bizonyos könyvjelzőket a hallgatókkal is megosztottak, továbbá őket is kérték, hogy helyezzenek el ilyeneket. A Youtube-on számos, az információs műveltséggel kapcsolatos videó található, és ezekből többet a válaszadók meg is mutattak kurzusaikon előkészítésként vagy a vizuális tanulási élménykeltés jegyében.

Mivel az információs műveltség kulcskérdése az információforrások szervezése és a rájuk való megfelelő hivatkozás elsajátíttatása, a bibliográfiai szoftvereket is felhasználták az okta-

tásban, bár ezek szoros értelemben nem a Web 2.0 részei.

A résztvevők a Web 2.0-s eszközök szerepét az információ értékelésében és szervezésében látták. A szerzői jog tanításában és abban tulajdonítottak nekik szerepet, hogy a hallgatók megismerjék, miként tudják megfelelően használni saját munkájukban.

A felmérést követő 8 félig strukturált interjúban a Web 2.0-s eszközök használatának okaként azok kényelmes használhatóságát, személyes lelkesedésüket és a hallgatók számára releváns voltát jelölték meg a válaszadó könyvtárosok, akik maguk is lelkes használói ezeknek úgy munkájukban, mint magánéletükben. A hallgatók reakciója a válaszadók szerint általában pozitív volt, azonban ezt nem mérték formális

eszközökkel. Nehézséget az egyes eszközök használatának technikája okozott. A válaszadók rámutattak, hogy a Web 2.0-s eszközöket rosszindulatú személyek manipulálhatják, és használói online vandalizmusnak is ki vannak téve. Megállapították, hogy nem minden hallgató gyakorlott használója a Web 2.0-nak. Főként igaz ez a falusi környezetből származó és az alacsonyabb társadalmi-gazdasági osztályokba tartozó fiatalokra. Akik gyakran használják, inkább játéknak tekintik, és nincsenek tudatában oktatási potenciáljával, főként csak a közösségi és szórakoztató vonatkozásai érdeklik őket.

(Koltay Tibor)

Lásd még 202

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Digitalizálás

Lásd 205, 272

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

264/2010

METCALFE, Frances: Audio : the sound of the future
In: Public library journal. – 25. (2010) 1., p. 11-13.

A hangzó gyűjtemények jövője a közkönyvtárakban

Felmérés; Hangfelvétel; Hangtár; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások használata

Szinte minden könyvtárban van hangzó gyűjtemény, ám mivel az angol közkönyvtári törvény

nem lényegesnek, csak kívánatosnak tekinti, pozíciójuk rendkívül sokféle. A hanglemezek, a kazetta jöttek és mentek, azután a CD népszerűsége elérte a könyvtárakat is. A 80-as évek végén, a 90-esek elején a CD volt az „aranytojást tojó tyúk”, hiszen az audiovizuális anyagok kölcsönzése a könyvtári bevételek átlagosan 48, sőt, egyes esetekben 61%-át alkotta. Manapság viszont „mindenki csak letölt”, és kérdések merülnek fel a hangzó gyűjtemények szerepéről. Az Egyesült Királyság és Írország zenei könyvtárainak nemzetközi egyesülete (IAML) legutóbbi „Zene a közkönyvtárakban” szemináriumára készülve 30 könyvtárnak (illetve könyvtári hálózatnak) küldtek kérdőívet, melyre 17 válasz érkezett. Valamennyien továbbra is fenntartják CD-szolgáltatásukat, (egyes hálózatok csak könyvtáraik egy részében), csak néhányan döntöttek úgy, hogy nem vásárolnak több CD-t (így a gyűjtemény lassan magától elhal majd). Az igények átlagos csökkenése 10-20% között

volt. Ennek ellensúlyozására csökkentik a kölcsönzési díjat, egy ingyenes AV-kölcsönzést kap minden új olvasó, „egyet fizet, kettőt vihet” akciókat rendeznek. Senki nem akarja törölni az állományból a CD-gyűjteményt, hiszen egy korábbi vizsgálat (az AV-gyűjtemények jövőjével kapcsolatos elképzelésekről) szerint az AV-gyűjteményt a kulturális kínálat integráns részének tekintik.

Abból a meggondolásból, hogy ha változnak a zenehallgatási szokások, változtatni kellene a hangrögzítések szolgáltatásán is, néhány könyvtár bevezette a letöltési lehetőséget szolgáltatási kínálatába. Tágabban értelmezve a kérdést, a zenei hangrögzítések iránti igény állandó a piacon; a zene a leginkább hozzáférhető és érzelmileg leghatékonyabb művészeti forma. Az Egyesült Királyságban a felmérések szerint a népesség 80%-a naponta hallgat zenét az autóban, 45% szeret énekelni, és 44%-nak van otthon hangszerre. Összehasonlításként: szabad idejében olvasni szeret 65%. A 16-24 éves korosztályban 82% a zenehallgatók, és 46% a szórakozásból olvasók aránya. Noha a zenéből származó bevételek 20%-a a digitális eladásból (letöltésből) származik, változatlanul igen erős a fizikai formátumok (CD) piaci részesedése (Angliában 84% a digitális 16%-kal szemben, ám nem említettük a sokkal nagyobb arányú illegális, fizetés nélküli letöltést).

A zene, az „audio-szolgáltatás” jövője a közkönyvtárban nem lehet más, mint folyamatosan alapfeladatnak tekinteni ezt a leginkább elérhető és legnépszerűbb művészeti forma rendelkezésre bocsátását. Nem a bevétel növelése miatt, hanem hogy értéket adjon hozzá annak a 80%-nyi embernek az életminőségéhez, aki szeret zenét hallgatni. A jövő kérdése hogyan. Kétségtelen, hogy a következő legalább néhány évben még a CD jelentős szerepet fog betölteni, de már erőfeszítéseket kell tenni a CD-gyűjtemények használatának népszerűsítésére. Ugyanakkor ki kell használni a letöltési lehetőségeket, meg kell találni az együttműködés módjait az online zeneáruházakkal.

A használóképzés során figyelmet kell fordítani

a letöltési technikák megtanítására, továbbá a legális és illegális letöltés megkülönböztetésére. Fontos lehet az adott könyvtár olvasói igényeinek megfelelő gyűjtemény összeállítás, hiszen egy előfizetéses letöltési szolgáltatás tartalmazhat rendkívül sok felvételt, ám könnyen lehet, hogy annak jelentős része érdektelen az adott könyvtári közösség számára.

A digitális korbá átlépő könyvtáraknak meg kell újítaniuk audio-szolgáltatásaikat is a digitális formátumoknak megfelelően.

(Mohor Jenő)

265/2010

UMLAUF, Konrad: Hoher Umsatz trotz geringer Werbung : Bücher zum Hören : die Praxis großer und kleiner Bibliotheken. – Bibliogr. jegyzetekben In: BuB. – 62. (2010) 1., p. 70-75.

Res. angol és francia nyelven

Mérsékelt hírverés – nagy forgalom. Hangos könyvek a nagyobb és a kisebb könyvtárak gyakorlatában

Állomány használata; Felmérés; Hangos könyv; Köz-művelődési könyvtár

A közkönyvtárak hangos könyvekkel kapcsolatos általános gyakorlata és a munkatársak számára elérhető lehetőségek volt a témája egy kisebb kutatási projektnek Németországban 2009 őszén. Érdekes eredmények születtek. A hangos könyvek széles választékban elérhetők a közkönyvtárakban. Az 500 címnél kisebb gyűjtemények kevésbé népszerűek. A kölcsönzések száma viszonylag magas. A pótlási és frissítési arány magasabb, mint az egész gyűjteményi átlag. A CD-k vannak többségben, de jelentős számú hangkazetta is található még a gyűjteményekben, bár újakat már nem szereznek be. Letölthető hangos könyvekből még nem túl sok áll rendelkezésre. A beszerzés alkalmával a választást azonos mértékben befolyásolja a technikai minőség, illetve a szerző, a cím és a téma. A feldolgozást és az elhelyezést egyéni megoldások és jelentős egyéni erőfeszítés jellemzik.

Azokban a könyvtárakban, ahol teljes munkaidős könyvtáros dolgozik, a hangos könyvek általában kereshetőek az OPAC-ban, de előfordul, hogy csak egy második kritériummal (pl. szerző) összekapcsolva. A kölcsönzést megelőző betekintést lehetővé tevő hangoskönyv-lejátszó készülékek a könyvtárak kevesebb mint felénél állnak rendelkezésre és ezeket ritkán veszik igénybe. Csak kevés könyvtár reklámozza hangos könyveit. A kitűnő kölcsönzési statisztikák miatt úgy tűnik, nincs erre szükség. Minden könyvtár fontos és vonzó dokumentumtípusnak tartja a hangos könyveket, akkor is, ha még nem szerepelnek a gyűjteményben.

(Autoref.)

Lásd még 235, 256, 257, 276

Információ- és kommunikációs technológia

266/2010

HAN, Zhiping – LIU, Yan Quan: Web 2.0 applications in top Chinese university libraries. – Bibliogr. In: Library hi tech. – 28. (2010) 1., p. 41-62.

A Web 2.0 alkalmazása a jelentősebb kínai egyetemi könyvtárakban

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Honlap; Információ-technológia

A cikkben ismertetett felmérés során a kb. 1500 kínai egyetem közül a legjobb 38 könyvtári honlapját vizsgálták. 52 szempont alapján online kérdőívvel és a weboldalak tartalomelemzésével térképezték fel a 2009. eleji állapotot. Az egyetemi könyvtárak több mint kétharmada használt legalább egy Web 2.0-s alkalmazást, leginkább a 2.0-s katalógust és az RSS-t, ritkábban az azonnali üzenetküldést, blogot, közösségi hálózati szolgáltatást (SNS - Social Network Services) és wikit.

Az online katalógusokban a Web 2.0 alkalmazá-

sa leggyakrabban a következő célokat szolgálja: rekordokon belüli adatbányászat (21 könyvtárban), az egyes rekordokhoz más weboldalról származó információk integrálása (6 könyvtárban), használói hozzászólás engedélyezése az egyes rekordokhoz (12 könyvtárban), egységes keresőfelület biztosítása a különböző típusú dokumentumokhoz – a könyvektől az elektronikus dokumentumokig (1 könyvtárban).

Az RSS-t a könyvtári hírek, események közlésére 13 könyvtár használja, az új könyvekről szóló információk terítésére 12, adatbázisokkal kapcsolatban 2, személyre szabott információkat pedig mindössze három könyvtár nyújt ezzel az eszközzel.

Blogot 5 könyvtár alkalmaz, ezek közül a hírek, események és források megismertetésére 2, a belső munkatársak számára szintén 2 szolgál, egyéb, meghatározott témában egyet indítottak. A blogok 3 esetben tartalmaztak a könyvtár honlapjára mutató linket, 4 kínál RSS-t az új tartalom jelzésére, 4 ajánl címkés visszakeresési lehetőséget, és 4-nek van több mint egy évre visszanyúló archívuma.

Habár a referenz kérdések megválaszolására az ifjúság által igen közkedvelt közösségi oldalak nagyon hatékonyak lehetnének, az ezeken történő közvetlen üzenetküldést egy könyvtár sem alkalmazza. Saját honlapján viszont 4 könyvtár kínál ilyet.

Közösségi oldalakon leginkább könyvtári eseményeket népszerűsítene (3 könyvtár), forrásokat tesznek hozzáférhetővé (2 könyvtár), tájékoztatói szolgáltatásokat ajánlanak (3 könyvtár), fotókat osztanak meg (2 könyvtár). Egy könyvtár sem szerepel a fotó- vagy videómegosztó szájtokon (Flickr, Youtube), de kettő közülük saját közösségi oldalt hozott létre, melyen alkalmazza az RSS-t, blogot, azonnali üzenetküldőt, címkézést, fotómegosztást. A Chongqing Egyetemi Könyvtár „az én olvasószobám” nevű közösségi oldalán például hozzáférhetővé teszi online katalógusát, a használatnak saját könyvespolcot ajánl, miniblogot vezet, olvasási segítséget és fotómegosztási lehetőséget kínál, esszék publikálására ad módot, könyvesboltot

működtet. Az „olvasószoza” egyben öregdiákok találkahelye is.

Valószínűleg a wikik a könyvtárak az intézményen belüli tudásmegosztásra sűrűbben használják, ám a nyilvános wikik száma a felmérés időpontjában elenyésző volt.

Összefoglalva: még a legjobb kínai egyetemi könyvtárakban is meglehetősen fejletlen a Web 2.0 alkalmazása. Mindössze kettő helyezte új platformra szolgáltatásait: a campus közösségi

hálóján kínálják a forrásokat, osztják meg a tapasztalatokat, nyújtanak személyre szabott tájékoztatást. A honlapok újralátogatása során jól észlelhető volt a fejlődés, az eltelt két hónapban több könyvtár is újabb Web 2.0-s alkalmazásokkal jelentkezett.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 200, 253, 254, 263

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Könyvtárgépesítés általában

Lásd 218

Könyvtárépítés, -berendezés

267/2010

BÖTTGER, Klaus-Peter: Bibliothek, Kino und Café unter einem Dach vereint : Public-Private-Partnership ermöglicht das neue MedienHaus in Mülheim an der Ruhr In: BuB. – 62. (2010) 1., p. 64-70.

Könyvtár, mozi és kávéház egy fedél alatt. Public-Private-Partnership keretében épül az új Médiaház Mülheim an der Ruhrban

Gazdálkodás -könyvtárban; Könyvtárépület -közművelődési; Városi könyvtár

Mülheim an der Ruhr (Észak-Rajna-Vesztfália, 170 ezer lakos) az új könyvtár építésének sajátos útját választotta. Public-Private-Partnership (PPP) keretében épült fel a 6 700 négyzetméter alapterületű Médiaház.

Az új gazdasági megoldáshoz a tartományi pénzügyminisztérium keretében működő mun-

kacsoport (PPP-task-force) irányelvei adtak segítséget. A város szerződést kötött a mannheimi SKE Facility Management céggel, amely vállalta az épület felépítését és huszonöt évig a karbantartását és üzemeltetését. Az épület a város tulajdonában marad, a könyvtárat továbbra is a város működteti. Az építés költsége 14,8 millió euró, az üzemeltetése 26,4 millió euró, a szerződés időtartama 25 év. A költségek 8%-kal kedvezőbbnek látszanak, mint ha a város maga valósította volna meg az építkezést, másrészt városi kezelésben az épület jóval később készült volna el, így viszont másfél éves építési idő után megnyílt az új Médiaház. Az épület kétharmadát (4 400 m²) elfoglaló könyvtáron kívül működik benne turista-információ és egy kávézó is, mindkettő közvetlen utcai bejáratral, de a könyvtárral azonos nyitvatartási időben, valamint egy filmklub. A könyvtár a földszinten helyezte el a recepciót kívül a szépirodalmat, a szórakoztató és szabadidős olvasmányokat, a fiatalok részlegét, a rock- és popzenei lemezeket, a városkatalógusokat. Az első emeleten „információ és tudás” névvel található az ismeretterjesztő irodalom, itt van a zenei könyvtár, a folyóirat- és hírlap-olvasó. Nagy előadóterem nincsen, de szűkebb körű előadásoknak, megbeszéléseknek, közös zenehallgatásnak, gyerekfoglalkozásoknak helyet tudnak adni. A mozgókönyvtár számára buszgarázs is létesült.

A Médiaház különlegessége, hogy a Zsinagóga téren az 1938-ban lerombolt zsinagóga helyén épült fel. Erre a zsinagóga maradványait őrző kis kiállítás és a 228 meggyilkolt zsidó polgár nevét felsoroló emlékoszlop emlékeztet.

A PPP partneri megoldás jelenleg egyértelműen előnyös a könyvtár számára, de csak a jövő fogja megmutatni, hogy hosszabb távon is előnyös-e. Kérdéses, hogy a távolabbi jövő milyen fenntartási és modernizálási igényeket fog teremteni, és hogy ezeknek a szerződő partner milyen színvonalon fog eleget tenni. A jövő fogja eldönteni, hogy a folyamatos karbantartás és felújítás követelményeinek a PPP forma vagy a hagyományos kommunális forma felel meg jobban.

(Katsányi Sándor)

268/2010

GALLUZZI, Anna: Costruire nuove biblioteche o costruire un nuovo modo di essere biblioteche? : un percorso italiano attraverso 19 interviste. – Bibliogr. jegyzetekben In: Bollettino AIB. – 49. (2009) 4., p. 459-483.

Res. angol nyelven

Új könyvtárakat kell létrehozni, vagy új módon kell „könyvtárnak lenni”? Olasz elképzelések 19 interjú alapján

Egyetemi könyvtár; Könyvtárépítés, berendezés; Közművelődési könyvtár

Az utóbbi 15 évet világszerte új könyvtárak építése jellemezte, elsősorban közkönyvtárak, de egyetemi és egyéb könyvtárak is épültek, nem beszélve régi, műemlék épületek átalakításáról meglévő könyvtárak bővítése, illetve új könyvtárak elhelyezése céljából.

Ez a tendencia megerősítheti a könyvtárosok bizalmát abban, hogy az információtartalom „digitális konvergenciája” és a szolgáltatások virtualizálódása ellenére a könyvtárakat továbbra is fontos tényezőnek tekintik valamely közösség harmonikus fejlődésében, és eltűnésük, vagy marginalizálódásuk veszélye nem létezik. Ha van is igazság ebben a bizalomban, azt is ki kell

emelni, hogy a legtöbb ilyen építészeti könyvtárszületés vagy megújulás extenzív városfejlesztési tervek része. Inkább országos politikai szándékok és helyi kezdeményezések szerencsés találkozásából, általános társadalom- és várospolitikai indíttatásból születtek, mintsem tisztán kulturális akciók nyomán. A könyvtár-létesítési lelkesedés, ami elsősorban a nagyvárosokra (de közepes és kisebbekre is) jellemző volt az utóbbi időben, alapvetően nem a könyvtárak iránti megújult érdeklődéshez kötődik. Sokkal inkább azal magyarázható, hogy a városok ezen az úton is megkísérlik hogy új életet adjanak közösségi tereiknek, hogy „visszacsbítsák” azokat a polgáraikat, akiket egyre inkább elbűvöltek a privát „terek” és a bevásárló-citadellák.

2008 őszén kb. 30, a könyvtárépítésbe valamilyen módon bevont könyvtárost kerestek meg, közülük 19 vállalkozott hosszabb interjúra, melyből az olasz könyvtárügy helyzetének számos jellemzője kirajzolódott. Néhány megállapítás: Az új, vagy új helyet kapó könyvtárak épülete mindig reprezentatív, de szinte soha nem a megfelelő helyen van, a megközelíthetőség, az olvasói igények megjelenési helye, a városi élet folyamatai „nem szempontok”. Megterhelően sokba kerül (főként az átalakított) épületek fenntartása. Minden, bármely típusú új, vagy kibővített könyvtárat azonnal „elfoglalnak” a felsőoktatási hallgatók. Olaszországban a könyvtárak tendenciózusan és hagyományosan kicsik, az új könyvtárak szokatlan mérete így egyszerre hordoz új lehetőségeket és új problémákat.

Több tekintetben különbség mutatkozik a köz- és az egyetemi könyvtárosok felfogásában. Előbbiek ugyan szintén fontosnak tartják a technológiai fejlődést, internetet, PC-s munkahelyeket, wifit nyújtanak, automatikus kölcsönzéssel kísérleteznek stb. Azonban igen kevesen gazdagítják állományukat elektronikus forrásokkal, az egyetemi könyvtáraknak viszont mind gyűjteményük, mind háttérmunkájuk egyre nagyobb részét foglalja el az elektronikus források állománya. Ugyanakkor egyformán nagyra értékelik az új nagykönyvtárak tágasságát és flexibilitását, ám egyúttal szükségesnek tartják azok kihasználását.

lása érdekében a nyitvatartási idő jelentős megnövelését, és a terek megfelelő szolgáltatásokkal való kitöltését.

(Mohor Jenő)

Lásd még 251

Számítógépes könyvtári rendszerek

Lásd 230

Elektronikus könyvtár

269/2010

CHOWDHURY, Gobinda: From digital libraries to digital preservation research : the importance of users and context. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 66. (2010) 2., p. 207-223.

A digitális könyvtáraktól a digitális megőrzés kutatásáig – a használó és a kontextus fontossága

Elektronikus könyvtár; Használó; Információszerzés; Megőrzés; Könyvtártudományi kutatás; Szakirodalmi szemle (forma)

Az utóbbi években egyre gyakrabban írnak – és nemcsak a szakmában – a digitális könyvtárakról. Van, aki egyenesen a könyvtárhasználat paradigmaváltását emlegeti, mások óvatosan fogalmaznak, mondván: illene előbb magát a fogalmat definiálni. Annyi biztos, hogy a kifejezésen általában elektronikus dokumentumok összességét értjük, amelyek hálózati környezetben, minden lehetséges formában/formátumban elérhetők. Új keletű jelenség, hogy a tartalomközpontú megközelítést kezdi felváltani a személyközpontú, és ez megélénkítette a használók közötti kommunikációt, együttműködést.

Régóta evidens, hogy a digitális megőrzés hosszú távra kell, hogy biztosítsa a dokumentumok állapotát, elérhetőségüket. De mi kerüljön be

a feldolgozandó anyagok körébe? Az Európai Unió *i2010* elnevezésű projektje a tagországok kulturális örökségének, illetve tudományos eredményeinek megőrzését tekinti prioritásnak. Megszülettek az első segédletek, mint például a DRAMBORA (*Digital Repository Audit Based Method on Risk Assessment*), amely segít felmérni a szervezeteknek a munkával kapcsolatos feladatokat, vagy az Egyesült Királyság felsőoktatási intézményeinek modellt kínáló *Digital Preservation Policies Study* jelentés. A *The National Archives of UK* a szigetország levéltárainak munkamódszerét tekinti át, és jelentésében passzív (pusztán megőrzésre koncentráló) ill. aktív (a jövőbeli kihívásoknak is megfelelni próbáló) technikákat különböztet meg. Globális léptékben nyerhetünk információkat a digitális archiválásról ezenkívül a *PADI* portál révén, akárcsak a *Digital Preservation Coalition* honlapjáról, ahol a szervezet keretében folyó munkáról tájékozódhatunk.

Egyre inkább előtérbe kerül a kérdés kutatása során a digitális információ kontextusának problémája, mind technológiai, mind szemantikai értelemben. A kutatók hajlanak arra, hogy ezeknek, az információhoz csupán másodlagosan kapcsolódó elemeknek is – mint a fájlformátum, szoftver, algoritmus, szabványok – jelentőséget tulajdonítsanak. Nemrég lehetővé vált az OAIIS-rendszeren belül az említettek regisztrálása, elemzése. Hogy elkerüljék a felesleges adathalmazást, egyes kijelölt felhasználói csoportokat igyekeznek elkülöníteni, amelyek a jövőben is megőrzik a szemantikus címkék értelmezésének képességét. Jó példa erre a tanárok számára kínált speciális szolgáltatások köre az *American Memory* állományában, az egyes betegek kórtörténetéről információkat tároló *The Health Information* + Skóciában, vagy az *Intute* egyes szegmensei.

A fenti újdonságok azonban csakis pontos tartalom- és kontextusleírás esetén működnek. Számos kutatás fut jelenleg is ezen a területen, mint az uniós CASPER és SHAMAN, de születtek már publikációk a mérnöki tudományokról, és cikkeznek az RI-k (*representation information*,

azon információ, amely az adatelemek összetettebb kontextusát térképezi fel) jegyzékéről (RRoRI=Registry and Repository of RI).

A kérdés egyik szakértője találóan „a jövővel való kommunikálás”-nak nevezte a digitális gyűjtemények kialakítását. És ebből a kommunikációból nekünk, könyvtárosoknak igencsak ki kell majd venni a részünket.

(Vasbányai Ferenc)

270/2010

CONCORDIA, Cesare – GRADMANN, Stefan – SIEBINGA, Sjoerd: Not just another portal, not just another digital library : a portrait of Europeana as an application program interface. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 36. (2010) 1., p. 61-69.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Az Europeana mint alkalmazási felület

Elektronikus könyvtár; Ember-gép kapcsolat; Portál; Szoftver

A közvélemény számára az Europeana elsősorban a kulturális örökség jelentős értékeit bemutató portál. Miközben ez is fontos szempont, az Europeana fő célja inkább egy nyílt szolgáltatásként működő platform létrehozása, lehetővé téve a felhasználók és a kulturális intézmények számára egy alkalmazási felületen keresztül digitális és digitalizált tartalmak szurrogátumainak hatalmas gyűjteményéhez való hozzáférést és annak kezelését. A cikk részleteket közöl az adatmodellről, az alkalmazási felületről és az Europeana Portál kivitelezéséről. Bemutat a használatáról szóló eseteket és azt az elméleti megközelítést, melyet főként a kulturális intézmények használóinak kell elsajátítaniuk ahhoz, hogy teljesen ki tudják használni a portál nyújtotta lehetőségeket. A szerzők részt vesznek az Europeana kialakításában, fejlesztésében és a jelenleg is folyamatban lévő kivitelezési folyamatban.

(Autoref.)

271/2010

INNOCENTI, Perla – VULLO, Giuseppina – ROSS, Seamus: Towards a digital library policy and quality interoperability framework : the DL.org project. – Bibliogr. In: New review of information networking. – 15. (2010) 1., p. 29-53.

Kísérlet a digitális könyvtárak szabályozott és minőségi interoperabilitási hálózatának megteremtésére: a DL.org projekt

Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus könyvtár; Hatékonyság; Szabvány; Számítógép-hálózat

Az interoperabilitás a különböző rendszerek és szervezetek együttműködésre való képessége. Manapság kulcstényezőként tartják számon az egymástól elszigetelt digitális könyvtárak és a közös információs tér közötti távolság áthidalásában, amely lehetővé teszi a használók számára a böngészést egyszerre több digitális könyvtárban, de ugyanabban az integrált környezetben. A cikk bemutatja egy új, szabályozott és minőségi interoperabilis hálózat feltételeit, számításba véve a várható eredményeket és az EU által támogatott „Digitális könyvtári interoperabilitás, követendő gyakorlatok és modellkészítés” (DL.org) elnevezésű projekt keretében működő minőségügyi munkacsoportok ajánlásait.

(Autoref.)

272/2010

KNIGHT, Steve: Early learnings from the National Library of New Zealand's National Digital Heritage Archive project. – Bibliogr. In: Program. – 44. (2010) 2., p. 85-97.

Az Új-Zélandi Nemzeti Könyvtár Nemzeti Digitális Örökség Archívuma projektjének első tanulságai

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár; Megőrzés; Nemzeti könyvtár

A cikk a szerző Québecben, az IFLA 2008. évi konferenciáján elhangzott előadását folytatta

tavaly a milánói IFLA-konferencián. 2008-ban arról a stratégiai és műszaki környezetről beszélt, melyben az Új-Zélandi Nemzeti Könyvtárban (NLNZ) a Nemzeti Digitális Örökség Archívum (*National Digital Heritage Archive*, NDHA) projektet dolgozták ki, itt pedig már a projekt fontosabb elemeiről és első eredményeiről számol be.

Az Új-Zélandi Nemzeti Könyvtárról szóló törvény (2003) a kötelempéldány-szolgáltatást az elektronikus dokumentumokra is kiterjesztette. A kulturális örökség megőrzése során szem előtt tartják a kormány prioritásait, így a nemzeti identitás támogatását, a gazdasági átalakulás segítségét, a családok, a fiatalok és öregek életminőségének javítását. Az NDHA hivatalosan 2009 elején indult, de 2004 óta foglalkoztak az előkészítéssel, 2007-től pedig az Ex Libris Group-pal dolgoznak a digitális megőrzési rendszer kifejlesztése érdekében. Ennek 2.0-s verzióját használják most (*Rosetta* néven már piacra került), amely minden munkafolyamatot kezel – az előállítástól a használattal kapcsolatos működési és statisztikai jelentésekig (ezeket részletesen ismerteti a szerző).

A digitális megőrzés alapvetően átalakítja az NLNZ működését: a rekord hegemoniájáról áttevédik a hangsúly a digitális tárgy hegemoniájára, idővel a dokumentumok megtalálása/biztosítása, a gyűjteményszervezés és a tartalomszervezés háromrétegű működési modelljére vált, melyben az utóbbi egyre fontosabbá válik. A projektben való részvétel a munkát végzők mielőbbi bekapcsolódását és elkötelezettségét is igényli, és természetesen az alapos képzést, a teljesítménymérést, gondos tervezést stb. Ezzel párhuzamosan a szervezet néhány elemét is a feladatokhoz igazítják az NLNZ-ben. (A változások alakulásának áttekintésére a szerző egy kérdőíves felméréssel meg is szondázta a munkatársak véleményét, melynek eredménye az 1. táblázatban olvasható.)

A projekt második szakasza 2009 decemberétől esedékes, így nem lehet mérleget vonni még a sikeréről, de azért megfogalmazható néhány kérdés, amely fontos a siker szempontjából: ezek

a stratégiai tényezők, a működési modellek és a célok megfogalmazása. Az NLNZ-ben folyó munka nagyjából négy szempontból szemléli a digitális megőrzést: 1) tárolás, 2) származás, kontextus, hitelesség és integritás, 3) kockázatkezelés, tervezés, migráció, emuláció stb. 4) a jövő. Mindegyik alapvető fontosságú. Az NDHA projekt első szakaszában a második pontra koncentrált, a második szakaszban a kockázatkezelésen és a tervezésen van a hangsúly. Fontos elem, hogy nem egy csapásra, hanem fokozatosan, fenntartható módon kívánnak haladni. Egy ilyen projekt megvalósításában fontos a megfelelő munkaerő és a finanszírozás; azt is figyelembe kell venni, milyen dokumentum-típusokat akarnak digitalizálni, s lényeges az emberi erőforrások biztosítása, mielőtt belevág az intézmény a megőrzési programba.

A hosszú távú megőrzés a *jövőről* való párbeszédet jelenti, ehhez pedig néhány dolog nélkülözhetetlen, így a nyelv, termékek/eszközök és szolgáltatások, minőségbiztosítás, szabványok és bevált gyakorlati megoldások, valamint a várható elméleti és gyakorlati problémák megfelelő kezelése. (Ezeket részletesen ismerteti a tanulmány.)

A feladat nagy felelősséget kíván, hiszen a jövő nemzedéke (kutatók, diákok, tudósok és még ki tudja, ki) fogja használni azokat a digitális dokumentumokat, amelyeket most biztosítunk számukra.

(Murányi Lajos)

273/2010

SAPA, Remigiusz: Access to scholarly output of academic staff : bibliographic databases and institutional repositories in Polish academic libraries. – Bibliogr. In: Libri. – 60. (2010) 1., p. 78-91.

Hozzáférés az egyetemi oktatók tudományos publikációihoz. Bibliográfiai adatbázis és intézményi repozitórium a lengyel egyetemi könyvtárakban

Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Elektronikus publikáció; Felmérés; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A cikk egy kutatás eredményeiről számol be, amelynek során a lengyel felsőoktatási könyvtárak hajlandóságát vizsgálták az egyetemi dolgozók által készített e-publikációkból álló, szabad elérésű online bibliográfiai adatbázisok és teljes szövegű gyűjtemények kialakítására, fenntartására és szolgáltatására. A hús legfontosabb egyetemi könyvtár honlapjának ilyen forrásait gyűjtötték össze 2008-ban. A 2009 márciusában és áprilisában végzett vizsgálatok a honlapok állapotára, tartalmára és a tervezőik által kialakított keresési lehetőségekre irányultak. Vizsgálták továbbá a források elérhetőségét a könyvtárak honlapjairól és integrációjukat az általános teljes szövegű keresési eszközökkel. A kutatás kimutatta, hogy a lengyel felsőoktatási könyvtárak elkötelezettek az egyetemük dolgo-

zói tudományos munkáit tartalmazó bibliográfiai adatbázisok létrehozásában és szolgáltatásában, ugyanakkor általában elhanyagolják ezek integrálását a teljes szövegű forrásokkal, és nem szívesen hoznak létre repozitóriumokat a dolgozók e-publikációi számára. A helyzetet nem a megfelelő szoftver, hardver vagy a szakképzett munkaerő hiánya okozza, a vizsgált könyvtárak több mint fele részt vesz az interneten elérhető elektronikus könyvtárak kialakításában és fenntartásában. A magyarázat inkább a szakmai hozzáállásban, amely a nemzeti örökség megőrzését és az információhoz való többlépcsős hozzáférést tartja szem előtt, az elégtelen támogatásban a döntéshozók és finanszírozó szervek részéről, valamint a kutatók érdeklődésének és igényének hiányában rejlik.

(Autoref.)

Lásd még 192, 196, 198, 214

Kapcsolódó területek

Kiadói tevékenység

274/2010

CASSELLA, Maria – CALVI, Licia: New journal models and publishing perspectives in the evolving digital environment. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 36. (2010) 1., p. 7-15.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Új folyóirattípusok és publikálási perspektívák a digitális környezetben

Elektronikus folyóirat; Elektronikus publikáció; Hozzáférhetőség; Publikálás -tudományos kiadványoké

A nyílt hozzáférés és a Web 2.0-s eszközök kombinációja gyorsan alakítja át a hagyományos

folyóiratok funkcióit és rendszerét, valamint a kiadók szerepét. Minthogy a tartalom egyre inkább online elérhető a digitális archívumokban és a weben, egy integrált, összekapcsolt, multidiszciplináris információs környezet van kialakulóban, és az Oldenburg-modell már nem érvényes: a folyóirat többé már nem a tudományos eredmények legfontosabb mutatója, a természet-, műszaki és orvostudományokban a kutatók figyelme sokkal inkább a publikációkra irányul. Új típusú folyóiratok jönnek létre ezáltal. A cikk első része ezeket mutatja be, mint például a metafolyóiratokat („overlay journals”), vagy virtuális folyóiratokat („interjournals”). A második rész a kiadók lehetőségeire hívja fel a figyelmet az e-környezetben. A cikk szerzői szerint a kiadóknak inkább a szerzőknek, olvasóknak és könyvtáraknak nyújtott értéknövelt szolgáltatásokra kellene koncentrálniuk, mint

amilyenek a navigációs, kereső, archiváló és értékelő szolgáltatások.

(Autoref.)

275/2010

PÖSCHL, Ulrich: Interactive open access publishing and public peer review : the effectiveness of transparency and self-regulation in scientific quality assurance. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 36. (2010) 1., p. 40-46.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Interaktív nyílt hozzáférésű publikálás és publikus lektorálás. Az átláthatóság és az önszabályozás hatékonysága a tudományos minőségbiztosításban

Hatékonyág; Hozzáférhetőség; Lektorálás; Publikálás -tudományos kiadványoké

A tudományos publikálás és lektorálás hagyományos formái nem felelnek meg a hatékony kommunikációs és minőségbiztosítási követelményeknek a mai gyorsan fejlődő és rendkívül sokrétű tudományos életben. Kiegészítésre szorulnak a lektorálás, publikálás és vita interaktív és áttekinthető formáival, melyek nyitottak a tudományos közösség és a nagyközönség számára. A nyílt hozzáférés, a publikus lektorálás és az interaktív vita előnyei hatékonyan és rugalmasan kombinálhatók a hagyományos publikálás és lektorálás erősségeivel. 2001 óta ennek a szemléletnek a hasznát és járhatóságát jól demonstrálja a rendkívül sikeres *Atmospheric Chemistry and Physics* (ACP, www.atmoschemphys.net) interaktív nyílt hozzáférésű folyóirat, valamint a Copernicus kiadó (www.copernicus.org) és a European Geosciences Union (EGU, www.egu.eu) által kibocsátott társfolyóiratok növekvő száma. Ezek a folyóiratok két lépésben valósítják meg a publikálás és az interaktív nyilvános eszmecserevel összekapcsolt lektorálás folyamatát, amely hatékony válasz a tudományos közlés gyorsasága és a minőségbiztosítás alapossága közti dilemmára. Ugyanaz a hasonló elképzelések valósulnak meg

újabban más tudományokban is, így az élet- és közgazdaságtudományban. Ugyanakkor azok az alternatív megoldások, amelyekben az interaktív hozzászólás és a nyilvános eszmecsere nincs teljesen integrálva a kijelölt szakemberek által végzett hivatalos lektorálással, rendszerint kevésbé sikeresek. A cikk bemutatja az interaktív nyílt hozzáférésű publikálás alapelveit, fontosabb jellemzőit és előnyeit, melyek a kiváló minőség, nagy hatás, a hatékony önszabályozás, kisarányú elutasítás és alacsony költségek. További információk olvashatók az interneten: www.atmospheric-chemistry-and-physics.net/general_information/public_relations.html

(Autoref.)

276/2010

SMITH, Steven Escar – MERCER, Holly: It's the content, stupid : librarians must help overcome resistance to research published online In: American libraries. – 41. (2010) 1/2., p. 49-51.

A könyvtárosoknak támogatniuk kell az online publikálást

Elektronikus publikáció; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A könyvtárak, könyvtárosok egyaránt érdekeltek az online tudományosság fejlődésében. Több előny is származik a digitális monográfiák és folyóiratok számának gyarapodásából, a tudományos honlapok, online archívumok, blogok, wikik és egyéb tudományos melléktermékek fejlődéséből, melyek egészen mások, mint a megszokott modellek. Az egyik előny az alacsonyabb ár, a jobb hozzáférés, a kisebb befektetés és a hatékonyabb munkafolyamat (a kiadók oldaláról), a gyorsabb visszajelzés és a szélesebb olvasóközönség (a tudósok oldaláról).

A digitális átalakulás előtt még számos akadály tornyosul, és a könyvtárosoknak a terület fontos szereplőiként mind a nehézségekkel, mind az előnyökkel tisztában kell lenniük. Az interneten publikáló tudósok gyakran keseregnek azon,

hogy erőfeszítéseiket nem értékelik a kinevezésekért és előléptetésekért felelős bizottságok, főleg akkor, ha nem a tudományos folyóirat vagy monográfia elektronikus megfelelőjében, hanem másfajta médiában publikálnak. Az online tudományosság iránti ellenérzések számos okát hallottuk már az évek során: a hosszú távú archíválás iránti kétség, a nyomtatott dokumentumok fetisizálása, a technikai ismeretek hiánya. Ezek mind valóságosak, de van még egy fontos tényező, amit nem vettek figyelembe, ez pedig bizonyos művek értékének mások fölé helyezése. Ez azért problematikus, mert ezeknek az internetre legalkalmasabbnak bizonyuló tartalmaknak a zömét a legjobb esetben is csak tudományos mellékterméknek, rosszabb esetben hulladéknak tekintik – ilyenek a szerzői vagy szaktudományi kalauzok, kritikai kiadások, bibliográfiák, enciklopédiák, indexek, konkordanciák, levél- és kéziratgyűjtemények.

Az internetes publikáció természeténél fogva egyre inkább többszerzős és dokumentációs jellegű, vagyis nem felel meg a magányosan alkotó tudós (ál)ideáljának. Egyszerűbben szólva: az értékelés során a digitális tudományosság legfőbb gátjának semmi köze a formához, bár a mű digitális hordozón van, esetleg a digitális technológia terméke, mégis csak a tartalma a lényeges! Nem vitás, hogy a világháló a kutatás eszközeként és helyszínékként egyre nagyobb befolyásra tesz szert: új blogok, wikik, levelezőlisták, különféle weboldalak stb. születnek nap, mint nap. Az ARL, a Tudományos Könyvtárak Egyesülete 2008-ban ezeket „új média” publikációknak nevezte jelentésében (*Current models of digital scholarly communication*), és megállapította, hogy már a kutatás és a tudományos élet részévé váltak. Az MLA, a Modern Nyelvek Egyesüle-

tének beszámolója szerint azonban a vizsgált tanszékek fele sem rendelkezik tapasztalattal a digitális publikációk értékelésében.

Egészen más a helyzet a természettudományok területén; a természettudósok hagyományosan nyitottabbak a különböző formátumokra (folyóiratcikk, kutatási jelentés, poszter stb.), s bár ezek nem bírnak azonos értékkel, de elfogadták a maguk helyén.

Clifford Lynch 2007-ben egy új publikációs formára, a vázlat cikkekre (*stub article*) hívta fel a figyelmet, amely pl. egy fontos adatsornak a tudományági archívumban való elhelyezéséről ad hírt, háttér-infomációkat is közöl létrejöttéről, s kicsit elemzi is azt. Ez a közreadónak publicitást, elismerést és idézhetőséget biztosít abban a hagyományos rendszerben, amelyet jól ismernek az értékelést és előléptetést végző grémiumok is.

Mit tehetnek a könyvtárosok a digitális publikálás segítéséért? Általánosan a hagyományos teendőket (beszerzést, feldolgozást, gyűjteménygondozást) kell végezni, de fontos a tudományos eredmények digitális formában való hosszú távú megőrzése is. Komoly megőrzési stratégiára van szükség, amely többféle megközelítést is alkalmaz, beleértve az új publikálási modellekét is. (A Texas Digital Library például a kutatók tudományos kommunikációjához biztosít infrastruktúrát.) Szintén fontos a kutatók és a könyvtárosok együttműködése: már több együttműködő csoport alakult a digitális publikálás támogatására, ezeket a cikk részletesen ismerteti (HASTAC, NINES, DAITTS), de a legfontosabb a lektorálás (minőségellenőrzés) fenntartása az új körülmények között is.

(Murányi Lajos)

Az ismertetett cikkek forrásai

American libraries (US)	41. (2010) 1/2.
Aslib proceedings (GB)	62. (2010) 1., 2.
Bibliografiâ (RU)	(2010) 1.
Bibliotekarz (PL)	(2010) 3.
Bibliotekovedenie (RU)	(2010) 1., 2.
Bibliotheksdienst (DE)	44. (2010) 3/4.
Bollettino AIB (IT)	49. (2009) 4.
BuB (DE)	61. (2009) 11/12.; 62. (2010) 1., 2., 3.
Bulletin des bibliothèques de France (FR)	55. (2010) 1.
Cataloging & classification quarterly (US)	48. (2010) 2/3.
Collection management (US)	35. (2010) 1.
College & research libraries (US)	71. (2010) 1.
College & undergraduate libraries (US)	17. (2010) 1.
Education for information (I)	27. (2009) 2/3.
IFLA journal (I)	36. (2010) 1.
Information outlook (US)	14. (2010) 1/2.
Interlending & document supply (GB)	38. (2010) 1.
The international information & library review (I)	42. (2010) 1.
The journal of academic librarianship (US)	36. (2010) 1., 2.
Journal of access services (US)	7. (2010) 1.
Journal of documentation (GB)	65. (2009) 6.; 66. (2010) 1., 2.
Journal of information science (GB)	36. (2010) 2.
Journal of librarianship and information science (GB)	41. (2009) 4.
Journal of library administration (US)	49. (2009) 7.; 50. (2010) 1.
Journal of the American Society for Information Science and Technology (US)	61. (2010) 1., 2.
Kirjastoletti (FI)	102. (2009) 1.
Knižnica (SK)	11. (2010) 4.
Library hi tech (US)	28. (2010) 1.
Library + information update (GB)	(2009) sep., oct., nov.
Library trends (US)	58. (2010) 3.
Libri (I)	60. (2010) 1.
Naučnye i tehničeskie biblioteki (RU)	(2009) 11., 12.; (2010) 1.
New review of academic librarianship (GB)	16. (2010) 1.

New review of information networking (GB)	15. (2010) 1.
Online information review (I)	34. (2010) 2.
Poradnik bibliotekarza (PL)	(2010) 1.
Program (GB)	44. (2010) 1., 2.
Public library journal (GB)	25. (2010) 1.
Public library quarterly (US)	29. (2010) 1.
Public services quarterly (US)	6. (2010) 1.
The reference librarian (US)	51. (2010) 1.
Revista española de documentación científica (ES)	33. (2010) 1.
Signum (FI)	(2008) 6.

RESEARCH PAPER

Effective and inclusive practices in literacy, language and numeracy: of programmes and practice in the UK and internationally

Greg Brooks, Kate Pahl, Alison Pollard and Felicity Reardon
University of Sheffield, NRDC

NRDC
National Research and Development Centre
for adult literacy and numeracy

The University of Sheffield

CfBT Education Trust

GUIDANCE

Effective and inclusive practices in family literacy, language and numeracy

Family Literacy, Language and Numeracy: A Practitioner Handbook

David Mallows
Institute of Education/NRDC

NRDC
National Research and Development Centre
for adult literacy and numeracy

CfBT Education Trust